

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA POLITOLOGIE A EVROPSKÝCH STUDIÍ

Mgr. Pavel Nikodem

DIPLOMOVÁ PRÁCE

EVROPEIZACE V MEZINÁRODNÍ IDENTITĚ EVROPSKÉ UNIE

Evropská volba Ukrajiny

Vedoucí práce
Mgr. Dan Marek, M.A., Ph.D.

Olomouc 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci, jež je jedním z požadavků pro úspěšné absolvování magisterského studia v oboru politologie, vypracoval sám a na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 31. března 2008

Mgr. Pavel Nikodem

ABSTRAKT

Evropská unie (EU) jako aktér mezinárodních vztahů sui generis rozvíjí své vztahy s aktéry mimo EU skrze politiku mezinárodní identity. Výrazem mezinárodní identity je vnější evropeizace, tedy proces rozšiřování norem a hodnot spjatých s EU. Její uplatňování je studováno na případě Ukrajinské republiky v období od roku 1991 do roku 2008. Autor se ptá, co je podstatou úspěchu evropeizačního úsilí EU. Dochází přitom k závěru, že jde o kombinaci nástrojů kondicionality a socializace. Práce nejprve představuje koncepty pluralistické teorie mezinárodních vztahů, hypotézu mezinárodní identity EU a konečně uplatnění teorie evropeizace v politice mezinárodní identity EU. Text pokračuje analýzou etap vzájemných vztahů mezi EU a Ukrajinou. Nejprve je věnována pozornost fázi deklarativní evropeizace (1991–2004). Pozornost pak zasluhuje mezník vzájemných vztahů v roce 2004, kdy došlo k ukončení první vlny východního rozšíření EU a volbám prezidenta Ukrajiny. Poslední část je věnována etapě aktivní evropeizace (2005–2008).

Klíčová slova

Evropská unie (EU), Evropská politika sousedství (ENP), Dohoda o partnerství a spolupráci (PCA), evropeizace, mezinárodní identita EU, kondicionalita, socializace, Ukrajina (1991–2008), Oranžová revoluce

ABSTRACT

The European Union (EU) as an international actor *sui generis* maintains and develops its relations with actors external to the EU through the policy of international identity. The international identity of the EU is expressed through the process of external Europeanization. Europeanization as a process of diffusion of norms and values inherent to the EU is analysed on the case of the Republic of Ukraine in the period between 1991 and 2008. The research question seeks to understand conditions for success of external Europeanization. The author comes to the conclusion that effective external Europeanization is based on the combination of conditionality and socialization. First, the paper addresses the concepts of pluralist theory of international relations, the hypothesis of international identity of the EU as well as the application of the theory of Europeanization in the EU international identity policy. Furthermore, the paper explores the phases of relations between the EU and Ukraine. First, it focuses on the phase of declarative Europeanization (1991–2004). Then, it emphasises the role of the year 2004 as the milestone in the relations between both partners due to the accomplishment of the first round of EU Eastern enlargement as well as Ukrainian presidential elections. Finally, the period of active Europeanization is analysed (2005–2008).

Keywords

European Union (EU), European Neighbourhood Policy (ENP), Partnership and Co-operation Agreement (PCA), Europeanization, international identity of the EU, conditionality, socialization, Ukraine (1991–2008), Orange revolution.

OBSAH

ÚVOD	1
Metody výzkumu	2
Současný stav výzkumu	4
Reflexe literatury.....	5
Struktura práce.....	9
Poděkování	12
1 EVROPEIZACE V PODMÍNKÁCH INTERDEPENDENCE	14
1.1 EU v mezinárodních vztazích	14
1.2 Mezinárodní identita EU	19
1.3 Evropeizace	23
2 DEKLARATIVNÍ EVROPEIZACE	30
2.1 Fáze neutrality (1991–1994).....	30
2.2 Politika více vektorů (1994–1998).....	32
2.3 Evropská volba (1998–2004)	35
3 MILNÍK VE VZTAZÍCH: ROK 2004	47
3.1 Psychologie a ekonomika nové hranice	47
3.2 Faktor polského vnímání Ukrajiny.....	52
3.3 Volba prezidenta jako mezník vztahů	54
4 AKTIVNÍ EVROPEIZACE	59
4.1 Od euforie k realitě	59
4.2 Limity vzájemné spolupráce	68
ZÁVĚR	73
K etapám vzájemných vztahů.....	73
K evropeizaci třetích aktérů	75
K perspektívám vztahů mezi EU a Ukrajinou	76
K limitům práce	76
PRAMENY A LITERATURA	79

SEZNAM ZKRATEK

EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EHS	Evropské hospodářské společenství
ENP	Evropská politika sousedství (European Neighbourhood Policy)
ENPI	Instrument Evropského sousedského partnerství (European Neighbourhood Partnership Instrument)
EUBAM	Podpůrná hraniční mise EU u Ukrajiny a Moldávie (European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine)
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
JEP	Jednotný ekonomický prostor
NATO	Organizace Severoatlantické smlouvy (North Atlantic Treaty Organization)
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
PCA	Dohoda o partnerství a spolupráci (Partnership and Co-operation Agreement)
SEU	Smlouva o Evropské unii
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
TACIS	Technická podpora pro Společenství nezávislých států (Technical Assistance for Commonwealth of Independent States)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)

SEZNAM BOXŮ

Box 1. Mezinárodní identita EU v právu EU.....	22
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Faktory demokracie na Ukrajině	37
Tabulka 2. Ekonomická hranice mezi EU a Ukrajinou.....	48
Tabulka 3. Mírné bezpečnostní hrozby na hranici EU a Ukrajiny.....	52
Tabulka 4. Korupce na Ukrajině	62
Tabulka 5. Ukrajinská politická reprezentace v období 2005 až 2008	70

ÚVOD

Evropeizace – proces rozšiřování norem a pravidel spjatých s Evropskou unií – v současné politologii reprezentuje významný fenomén, jenž doprovází proces evropské integrace. Studium procesů evropeizace není omezeno pouze na státy současné EU a státy, jež kandidují na členství v EU, ale rovněž na třetí aktéry, tedy ty, s nimiž EU spolupracuje v mezinárodním prostředí. Ukrajinská republika, jejíž vztahy s EU v této práci slouží jako případová studie, je v tomto ohledu zajímavým příkladem. Vzájemné vztahy obou aktérů se vyvíjejí ve specifickém rámci asymetrické interdependence a od roku 1991 zaznamenaly řadu vývojových trajektorií. Ukrajina v současnosti sdílí svou západní hranici se čtyřmi členskými zeměmi EU, zajímá se o intenzivní spolupráci a dokonce integraci v EU a mezi třetími partnery EU zaujímá místo strategického partnera.

Vztahy mezi EU a Ukrajinou jsou závislé na vnitropolitickém vývoji země, který z důvodu geopolitické pozice země ovlivňuje rovněž ukrajinskou zahraničně-politickou orientaci. Vztahy mezi EU a Ukrajinou v období 1991–2004 s důrazem na období působení prezidenta Ukrajiny Leonida Kučmy (1994–2004) v práci figurují jako fázi deklarativní evropeizace. V tomto období rétorickou snahu Ukrajiny sledovat kurz euro-atlantické integrace nenásledovaly praktické činy v ukrajinském procesu tranzice. Během druhé fáze, v období působení prezidenta Viktora Juščenka (od roku 2005), došlo k zintenzivnění vzájemné spolupráce EU a Ukrajiny, kterou následovaly konkrétní politické kroky ukrajinské politické reprezentace, a proto si tato etapa zaslouží označení aktivní evropeizace.

Rok 2004 přitom figuruje jako zásadní mezník: na jedné straně došlo k dokončení první vlny rozšíření Evropské unie (EU) na východ a do EU vstoupilo deset nových členských zemí. Ukrajina se v květnu 2004 stala bezprostředním sousedem EU, neboť tři nové členské země EU (Polsko, Slovensko a Maďarsko) s ní sdílely svou hranici. Na straně druhé proběhly na Ukrajině volby prezidenta republiky, jejichž význam a doprovázející události (např. Oranžová revoluce), přesáhly vnitropolitický rámec ukrajinské tranzice. Změna osobnosti v úřadu prezidenta Ukrajinské

republiky pak poukazovala na to, že je možné očekávat zásadní proměnu zahraničního směřování země.

Vztahy EU jako aktéra mezinárodních vztahů se vyvíjejí v rámci, který se odlišuje od praxe moderních států. EU po celou dobu evropské integrace vyvíjela nástroje, jimiž prosazuje svou identitu v mezinárodním prostředí. Evropeizace ve vztazích EU s třetími aktéry (tj. mimo EU) přitom odpovídá procesům rozšiřováním mezinárodní identity EU. Ukrajina, která není členem EU a již tato perspektiva prozatím nebyla ze strany EU nabídnuta, čelí rovněž procesům prosazování mezinárodní identity EU. Reformy, které nyní na Ukrajině probíhají v oblasti demokratizace i rozvoje hospodářství, jsou částečně výsledkem bilaterálního dialogu s EU, a buďto kopírují, anebo se nechávají inspirovat souborem právních předpisů EU, tzv. *acquis communautaire*. Výzkumná otázka tedy zní, jaké nástroje EU užívá k tomu, aby Ukrajina přejímala standardy definované v EU a rozšiřované v mezinárodním prostředí.

Metody výzkumu

Tato práce představuje případovou studii zkoumající uplatnění teorie evropeizace ve vztazích mezi EU a Ukrajinou. Práci inspiroval výzkum, který jsem představil ve své bakalářské práci odevzdané v roce 2005 na Univerzitě Palackého a nazvané *Vzájemná závislost ve vztazích mezi Evropskou unií a Ukrajinou*.¹ Tato diplomová práce představuje nejen rozšíření původní stati, ale rovněž revizi její významné části, rozšíření výzkumného aparátu o nové prameny a literaturu a aktualizování dat. Práce je inovativní v tom, že na vzájemné vztahy obou aktérů aplikuje zcela nový teoretický a analytický rámec, který umožňuje vztahy zkoumat. Evropeizace jako koncept je zpravidla aplikována na členské země EU, případně na země kandidátské. V případě Ukrajiny, jež není ani členem EU ani kandidátem na členství, přesto procesy evropeizace sehrávají významnou roli a determinují vzájemné vztahy obou aktérů.

Výzkum je založen na syntéze faktů z pramenných materiálů a literatury. Práce se zabývá jedním segmentem politiky (policy), jenž na straně EU reprezentuje tzv. politika mezinárodní

¹ Nikodem 2005.

identity EU, na straně Ukrajiny pak především zahraniční politika. Je však třeba zohlednit fakt, že mezi různými sektory politik neexistuje zřetelná dělící linie a navzájem se ovlivňují.

Politika mezinárodní identity EU je souborem politik a nástrojů, které EU uplatňuje vůči třetím aktérům.² Ze smluvních základů Evropských společenství a EU hovoříme v oblasti politických sektorů o Společné obchodní politice, Společné zahraniční a bezpečnostní politice (SZBP), Evropské bezpečnostní a obranné politice (EBOP), vnějším aspektu politiky v oblasti justice a vnitra. Zařazujeme zde však také vnější kulturní a vzdělávací politiku, nástroje politiky přidružování a spolupráce, politiku rozvojové pomoci a spolupráce apod. Sada nástrojů, kterých EU v uplatňování své mezinárodní identity využívá, spočívá zejména uplatňování logiky kondicionality a socializace. Tyto strategické nástroje EU podporuje řada dalších specifických nástrojů, zejména smluvní vztahy partnerů, institucionální zázemí, intenzita vzájemných kontaktů, rozsah technické a finanční podpory, politické a ekonomické sankce, monitorování implementace dohod a řada dalších nástrojů.

Vztahy mezi EU a moderním státem vnímáme v širší odborného diskurzu evropských studií a mezinárodních vztahů. Práce proto užívá řadu teoretických a analytických konceptů, se kterými se v oblasti teorií obou oborů setkáváme. Hledání zastřešujícího teoretického konceptu pro studium mezinárodní identity EU vybízí nejprve ke srovnání přístupů realistické a pluralistické školy.³ Podrobněji je představena pluralistická koncepce a teorie vzájemné závislosti. Model hry o třech úrovních přispěl ke specifikaci strukturálních rozdílů mezi aktéry v oblasti tvorby zahraniční politiky (resp. politiky mezinárodní identity EU). Teoretický koncept zahraniční politiky o více vektorech není vázán pouze na zahraniční politiku Ukrajiny v letech 1994–2005, ale vystihuje logiku řady dalších zemí a aktérů, kteří balancují mezi významnými hráči mezinárodní politiky, na nichž jsou v různé míře závislí. Podrobněji je pojednáno o definici procesu

² Whitman 1998, s. 2.

³ Realistická koncepce přitom zastřešuje soubor teorií mezinárodních vztahů, které se vyvinuly z realistické teorie a orientují se na mezinárodní vztahy jako arénu anarchistických vztahů mezi státy. Naopak pluralistická koncepce vychází z teorií idealismu, liberálního institucionalismu, teorií integrace a globalismu či interdependence. Tyto teorie se vyznačují pojetím mezinárodních vztahů jako jednotné arény globálního společenství, v němž koexistují aktéři o diferencovaném strukturálním vymezení. Pro vývoj teorií mezinárodních vztahů srovnej: Meyers 2000, s. 442–443.

evropeizace. Zároveň je vytvořena typologie nástrojů evropeizace, která umožňuje proces zkoumat.

Současný stav výzkumu

Výzkumu role EU v mezinárodní politice je s prohlubující se evropskou integrací, růstem počtu členských zemí EU i zvyšující se mírou ekonomické moci EU v mezinárodním systému věnována stále větší pozornost. Lze tak vnímat rozvoj terminologie, srovnávacích studií i analýz dopadů jednotlivých politik EU na mezinárodní prostředí. Podobný zájem – ne-li přímo popularitu – získává oblast studia evropeizace. Autoři se soustřeďují na teoreticko–metodologické ukotvení pojmu i případové studie analyzující dopady působení EU v členských zemích EU, kandidátských zemích, v omezené míře i v zemích mimo EU. Stále více odborníků se věnuje analýze Evropské politiky sousedství (ENP). Ta vznikla souběžně s procesem první vlny východního rozšíření EU a je rozsáhlým nástrojem EU, jímž se snaží řídit vztahy s ‘novými’ sousedy. Ti reprezentují rozsáhlé, ale také značně heterogenní uskupení zemí, jehož součástí je i Ukrajina.⁴

Trend zvýšeného zájmu o problematiku vztahů mezi EU a Ukrajinou můžeme sledovat teprve na počátku tohoto desetiletí, kdy započalo systematické studium dopadů první vlny východního rozšíření EU na ‘nové’ bezprostřední sousedy. Také před a po konání voleb prezidenta Ukrajiny v roce 2004 se politická situace na Ukrajině stala objektem zvýšeného zájmu politologů. Sektor zahraniční politiky však sehrával spíše sekundární roli. Práce se ubíraly spíše směrem hloubkové deskripce a často nedisponovaly analyticko–teoretickým rámcem umožňujícím přistupovat ke vzájemným vztahům aktérů jako k případové studii mezinárodně–politických procesů, jež lze pozorovat i v řadě jiných případů.

Jediný analytický koncept usnadňující pochopení ukrajinské zahraniční politiky nabídla teorie multivektorální (také vícekolejně) zahraniční politiky. Významnou novodobější studií s analyticko–teoretickým přístupem o ukrajinské zahraniční a bezpečnostní politice

⁴ Země zařazené do ENP: Alžírsko, Arménii, Azerbajdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Moldávie, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko, Ukrajina.

reprezentuje práce Jennifer D. P. Moroneyové, Tarase Kuzia a Mikhaila Molchanova 'Ukrainian Foreign and Security Policy. Theoretical and Comparative Perspectives' z roku 2002. Práce se zabývá studiem ukrajinské zahraniční politiky, jejím angažmá v postsovětském prostoru i vzájemnými vztahy s Polskem z perspektivy řady teorií mezinárodních vztahů (zejména pak neorealismu a konstruktivismu).⁵

Přínosné systematické analýzy zahraniční politiky Ukrajiny vydal v roce 1998 Derek Müller z Centra pro bezpečnostní studia v Curychu, resp. v roce 1999 kolektiv autorů pod vedením Kurta R. Spillmanna, Andrease Wenera a Dereka Müllera 'Between Russia and the West. Foreign and Security Policy of Independent Ukraine'.⁶ Práce však vzhledem k datu vydání nevyčerpaly problematiku pro účely mého studia dostatečně. Zvýšený zájem o studium mezinárodního postavení jeví Ukrajinské centrum ekonomických a politických studií a varšavská Nadace Stefana Batoryho.

V českém prostředí se problematikou vztahů mezi EU a Ukrajinou koherentně nezabývá žádná instituce, menší množství zájmu o otázku perspektiv vztahů s Ukrajinou v posledním období však projevíli přispěvatelé internetového serveru Diplomacie.info Asociace pro mezinárodní otázky. Ve velmi omezené míře se problematice Ukrajiny v mezinárodních vztazích věnoval internetový server Visegrad.info zřízený Mezinárodním visegrádkým fondem. Rovněž časopis Mezinárodní politika se několikrát věnoval blízkým tématům, avšak příspěvky často studium příliš neobohacovaly.

Reflexe literatury

Tato studie se opírá zejména o primární zdroje. Pracoval jsem s dokumenty primárního práva EU ('Smlouva o Evropské unii', 'Smlouva o založení Evropského společenství'), strategickými dokumenty vzájemných vztahů obou aktérů ('Dohoda o partnerství a spolupráci', 'Strategie Evropské Unie k Ukrajině', dokumenty k Evropské politice sousedství) ale také dokumenty, jež

⁵ Moroney, Kuzio, Molchanov 2002.

⁶ Müller 1998; Kempe 1999.

vytvářejí nástroje pro implementaci vzájemných dohod (mj. akční plány, monitorovací zprávy). Tyto materiály byly získány především prostřednictvím internetu v elektronické podobě z databázových serverů institucí EU nebo Ukrajiny.

Druhý komponent studia představovala kritická analýza sekundárních literárních zdrojů. Zvýšená pozornost byla věnována studiím zabývajícím se fenoménem mezinárodní identity EU, evropeizací a konečně vztahy mezi EU a Ukrajinou. Mezinárodní identitou EU se zabýval odborník na evropská studia a profesor univerzity v britském Bath Richard Whitman, který je mimo jiné rovněž autorem hypotézy Evropy jako normativní mocnosti. Při studiu jeho práce 'From Civilian Power to Superpower? The International Identity of the European Union' nabídl definici mezinárodní identity. Inspirací pro tuto práci představovala zejména typologie nástrojů EU pro rozšiřování mezinárodní identity EU.⁷

Konceptem evropeizace se ve své souborné publikaci 'The Politics of Europeanization' zabývali profesor Londýnské školy ekonomických a politických věd Kevin Featherstone a Claudio Radaelli, profesor evropských studií na Univerzitě v Exeteru. Příspěvky této knihy se zaměřily jak na teoretické a metodologické přístupy ve studiu evropeizace, tak nabídly rovněž řadu případových studií. Významnou inspirací byla zejména práce expertky na problematiku rozšiřování EU Heather Grabbeové, jež se zabývala evropeizací v procesu přidružování kandidátských zemí EU. Autorka mimoto představila čtyři formy nejistoty v přístupových procesech a rovněž nabídla typologii nástrojů evropeizace.⁸ Attila Agh, profesor politologie na Univerzitě v Budapešti, odborník na evropeizaci východoevropského prostoru a expert na teorii tranzice studoval evropeizaci na případě Maďarska před vstupem do EU.⁹ Johan Olsen přispěl k nalezení vhodné definice pro evropeizaci.¹⁰ Autoři Knill a Lehmkuhl se pak věnovali problematice evropeizace v rozhodovacím procesu institucí a členských zemí EU.¹¹

⁷ Whitman 1998.

⁸ Grabbe 2003.

⁹ Agh 1999.

¹⁰ Olsen 2002.

¹¹ Knill a Lehmkuhl 1999.

Při studiu vztahů mezi EU a Ukrajinou sehrály významnou roli studie Ukrajinského centra pro politiku a ekonomiku v Kyjevě, Finského institutu pro mezinárodní vztahy v Helsinkách, Nadace pro vědu a politiku v Berlíně, Dánského institutu pro mezinárodní vztahy, varšavské Nadace Stefana Batoryho a dalších expertních středisek.

Expertka na evropskou bezpečnost, bývalá zastupující předsedkyně Parlamentního shromáždění NATO Catherine Guicherdová ve své práci z roku 2002 'The Enlarged EU's Eastern Border. Integrating Ukraine, Belarus and Moldova in the European Project' analyzovala zájmy EU a aktérů na její nové východní hranici. Autorka poskytla přehled o dosavadním vývoji vztahů a formulovala doporučení, jak vyřešit nejasnosti ve vztazích mezi aktéry a zamezit negativním dopadům vyplývajícím z východního rozšíření EU v roce 2004.¹²

Velmi přínosný příspěvek, jenž se zabýval dopady roku 2004 na vztahy mezi EU a Ukrajinou, napsal odborník na východoevropská studia Taras Kuzio v roce 2003 – 'EU and Ukraine: A Turning Point in 2004?'. Autor se zabýval problematikou vztahů mezi EU a Ukrajinou v kontextu rozšíření EU v roce 2004. Rovněž poskytl analýzu pozice Ukrajiny na mezinárodní politické scéně a zmínil roli jednotlivých aktérů v ukrajinské zahraniční politice (Ruska, NATO a USA, EU a Polska).¹³

Nový pohled na problematiku vztahů mezi EU a Ukrajinou poskytli autoři Mateusz Fałkowski z varšavského Institutu pro veřejné záležitosti a Kai-Olaf Lang, odborník na zahraniční politiku Polska, České republiky a Slovenska z Nadace pro vědu a politiku v Berlíně. V práci 'Gemeinsame Aufgabe. Deutschland, Polen und die Ukraine im sich wandelnden Europa' (čes. Společné zadání. Německo, Polsko a Ukrajina v měnící se Evropě) totiž poukázali na různý poměr k Ukrajině ze strany 'staré' členské země EU – Německa – a přistupujícího Polska. Nejprve analyzovali prameny a podmínky politiky Německa a Polska vůči Ukrajině, následně studovali vztahy těchto zemí s Ukrajinou v letech 1991–2003, sledovali roli Polska ve vytváření tzv.

¹² Guicherd 2002.

¹³ Kuzio 2003.

východní dimenze EU a účast Německa ve vytváření ENP. Poté autoři hledali společné a konfliktní linie v zájmech Německa a Polska vůči Ukrajině, když analyzovali spolupráci v jednotlivých sektorech politiky (hospodářské vztahy, energie, ekologie, vnitřní bezpečnost apod.). Dospěli-li M. Fałkowski a K.-O. Lang k závěru, že poměry Německa a Polska k Ukrajině se odlišují jak v cílech tak motivech, poukazují také na existenci zájmů, na nichž se partneri mohou shodnout, a měli by tedy spolupracovat na vytvoření efektivního rámce pro rozvoj budoucích vztahů, jenž by přinesl nové podněty ENP.¹⁴

Kolektiv autorů z East–West Institutu v roce 2003 publikoval závěry systematické analýzy dopadů rozšíření EU na Ukrajinu v práci 'European Union Accession: Implications for Ukraine's Relations with its Central European Neighbours'. V první kapitole autoři analyzují dopady rozšíření na hospodářskou spolupráci mezi Ukrajinou a jejími středoevropskými sousedy, v druhé se zabývají spoluprací partnerů v sektorech energie a dopravy, ve třetí věnují prostor dopadům rozšíření na příhraniční spolupráci (zejména mezi neziskovými organizacemi, ale též např. v rámci tzv. Euroregionů). Poslední kapitola pak analyzuje dopady na neformální kontakty mezi občany států na obou stranách 'nové' hranice EU.¹⁵

Ve studii 'A New Foreign Policy for a New Ukraine' (2004) přední experti ukrajinských institutů na problematiku mezinárodních vztahů Valeriy Chaly a Mykhailo Pashkov z Ukrajinského centra pro ekonomiku a politiku a ředitel Centra pro mír, konverzi a zahraniční politiku Oleksandr Sushko nejprve zhodnotili nedostatky zahraničně–politické koncepce z období prezidentování Leonida Kučmy a pro novou politickou reprezentaci vytvořili návrh akčního plánu pro reformu zahraniční politiky.¹⁶ Akční plán je velmi precizně koncipován, strukturuje cíle zahraniční politiky a navrhuje dílčí a strategické kroky, jak těchto cílů dosáhnout.¹⁷

¹⁴ Fałkowski, Lang 2004.

¹⁵ East–West Institute 2004.

¹⁶ V práci bude užívána anglická forma přepisu ukrajinských jmen. Výjimku budou tvořit všeobecně známá jména, která budou přepisována česky.

¹⁷ Chaly, Sushko, Pashko 2004.

Judith Kelleyová komparovala zkušenosti s politikou východního rozšíření EU (2004 a 2007) s ENP a dospěla k závěru, že Evropská komise strategicky adaptovala zkušenosti z východní politiky do oblasti politiky vnějších vztahů.¹⁸ Oleksandr Svyetlov ve své studii analyzuje proces evropeizace Ukrajiny, kondicionality politiky EU vůči Ukrajině i deklarací politické elity Ukrajiny o návratu do Evropy skrze členství v EU. Autor vnímá vzájemné vztahy obou aktérů jako sérii nedorozumění politických reprezentací.¹⁹ David Lane nabízí velmi zajímavou kritickou analýzu možnosti spolupráce mezi oběma aktéry. Upozorňuje, což je v literatuře ojedinělý úkaz, zejména na nevýhody plného členství Ukrajiny v EU, přidružení i zesílené ekonomické spolupráce (např. formou jednotného trhu).²⁰

Stephen Larrabee se zabýval zahraničně–politickou orientací Ukrajiny po Oranžové revoluci v roce 2004 a vítězství Viktora Juščenka v prezidentských volbách. Autor argumentuje, že Oranžová revoluce vytvořila na Ukrajině politický potenciál, který může přispět ke změně geopolitické mapy euro–asijského prostoru. Vnitropolitická stabilita a schopnosti prezidenta Juščenka sjednotit politický tábor pro integraci země do euro–atlantických struktur však budou podmínkou pro úspěch nové zahraniční politiky, která může inspirovat i další země regionu.²¹

Struktura práce

Evropeizace jako výraz mezinárodní identity EU probíhá v mezinárodním prostředí, které je stále více strukturováno vzájemnou závislostí aktérů. První kapitola proto přispívá k teoretickému vymezení vztahů EU jako aktéra sui generis ke třetím aktérům. Nejprve se zaměří na vnímání EU jako aktéra mezinárodních vztahů z hlediska realistické a pluralistické teorie mezinárodních vztahů. Z konceptů teorie pluralismu v mezinárodních vztazích klade důraz na vzájemnou závislost mezi EU a Ukrajinou a identifikuje strukturální asymetrii aktérů.

¹⁸ Kelley 2006.

¹⁹ Svyetlov 2007.

²⁰ Lane 2007.

²¹ Larrabee 2006.

Posléze je představena politika tzv. mezinárodní identity EU, která ohraničuje soubor obsahů politických rozhodnutí a nástrojů, jež EU praktikuje vůči aktérům vně EU. Výrazem této mezinárodní identity je vnější evropeizace, která proto nalezne v další sekci kapitoly definiční vymezení a operacionalizaci skrze nastínění strategických a specifických instrumentů evropeizace.

Vzájemné vztahy EU a Ukrajiny a politika evropeizace se v době samostatnosti Ukrajiny vyvíjela ve dvou odlišných etapách. Druhá kapitola se proto zabývá etapou tzv. deklarativní evropeizace, tj. analýzou vztahů mezi EU a Ukrajinou v letech 1991–2004. Nejprve je věnována pozornost období přechodu od neutrality mladé Ukrajiny (1991–1994) k multivektorálnímu konceptu ukrajinské zahraniční politiky (1994–2005), jenž ovlivňoval vztahy k EU.

Následující část se věnuje spolupráci aktérů do roku 1998, kdy vstoupil v platnost základní dokument vztahů mezi EU, jejími členskými státy a Ukrajinou, tzv. 'Dohoda o partnerství a spolupráci'. V sekci zabývající se analýzou vztahů partnerů v letech 1998–2004, je nejprve upřena pozornost k ambivalentnímu postoji Ukrajiny v její evropské volbě, následně charakterizován syndrom tzv. únavy EU z Ukrajiny způsobený primárně ukrajinskou dvojkolejností v zahraniční i domácí politice. Konec kapitoly se zaměřuje na EU a její snahy nalézt nový koncepční rámec pro rozvoj vztahů s partnery na budoucí 'nové' hranici EU.

Rok 2004 reprezentuje významný mezník ve vztazích obou aktérů. Dva základní impulzy, tedy první vlna rozšíření EU o deset nových členských zemí v roce 2004 na jedné straně a volby prezidenta Ukrajinské republiky na konci roku na straně druhé, ovlivnily vzájemné vztahy obou aktérů. Jejich dopady vedou k zesílení evropeizace Ukrajiny.

Po vítězství Viktora Juščenka v prezidentských volbách zaznamenáváme zásadní obrat v politice evropeizace. Další kapitola se proto věnuje vzájemným vztahům obou aktérů od roku 2005. Představena je zde etapa evropeizace aktivní, která je doprovázena druhou vlnou ukrajinské tranzice a snahou ukrajinské reprezentace implementovat vzájemné dohody. EU rovněž představuje mozaiku nových nástrojů evropeizace, které jsou vedeny snahou reflektovat

zájmy EU na Ukrajině a zároveň testují ukrajinskou ochotu k prohloubení spolupráce. Řada bariér však znesnadňuje spolupráci aktérů i snadnou implementaci dohod rovněž v tomto období. Tyto bariéry budou představeny v závěru kapitoly.

Poděkování

Za cenné rady děkuji vedoucímu práce Danovi Markovi, odborníku na evropskou integraci, jenž působí na Katedře politologie a evropských studií Univerzity Palackého v Olomouci. Můj dík patří rovněž Helmutu Hublovi, profesoru mezinárodních vztahů na Institutu politologie Univerzity Friedricha Schillera v Jeně (SRN), jehož seminář 'Zahraniční vztahy rozšířené EU' v roce 2004 přispěl značnou měrou k probuzení mého zájmu o studium této problematiky. Rovněž mu děkuji za cenné rady, jež zmínil po přečtení prvního návrhu práce.

1 EVROPEIZACE V PODMÍNKÁCH INTERDEPENDENCE

1.1 EU v mezinárodních vztazích

Působení Evropské unie (EU) na mezinárodní scéně se stalo pevnou součástí studií mezinárodních vztahů.¹ Nejednotu členských zemí Evropských společenství (ES) – předchůdce EU – v jugoslávské krizi v roce 1991 minulého století označil bývalý ministr zahraničí Belgie Mark Eysken připodobněním předchůdce EU k ekonomickému obru, politickému trpaslíkovi a vojenskému mravenci. Toto nazírání se stalo ustáleným označením působení nejprve ES a posléze EU na mezinárodní scéně. Od počátků 90. let zaznamenala evropská integrace řadu změn, které ovlivnily rovněž její angažování v oblasti vztahů se třetími aktéry (tj. nečlenskými státy EU i dalšími aktéry mezinárodních vztahů).²

Posuzování schopností EU vystupovat na mezinárodní scéně jako jednotný politický a bezpečnostní aktér se neobejde bez zařazení EU do typologie aktérů v mezinárodním prostředí. EU vytváří seskupení *sui generis* a determinují ji jiné strukturální základy než moderní státy (např. Ukrajinu), jež jsou suverénními státy.³ Přijetí teze, že EU jako aréna spolupráce členských států,⁴ které ji tvoří, je aktérem mezinárodních vztahů, nás nutně vede k zamýšlení nad teoretickými východisky této práce. Chování a projevy mezinárodního politického systému rozdílně vnímají dvě v literatuře nejčastěji užívaná teoretická východiska: teorie realismu a pluralismu v mezinárodních vztazích.⁵

¹ Hasenclever, Mayer, Rittberger 2005; Buzan, Wæver, Wilde 2005; Sørensen 2005.

² Pollack 2001, s. 223.

³ Rozpolcenost odborníků v označení evropských integračních struktur existovala již v období, kdy byla hledána vhodná definice pro rozhodovací procesy v ES. Keohane a Hoffmann (1991, s. 10) dospěli k závěru, že ES nelze charakterizovat jako mezinárodní režim, mezinárodní organizaci či federativní stát. Wallace (2000, s. 533) označil EU jako *semi-konfederaci*. Německý Spolkový ústavní soud označil ve svém Maastrichtském rozsudku z 12. října 1993 EU jako tzv. *Staatenverbund*, což byl zcela neobvyklý – nově užitý – terminologický přístup (srovnej *Europäische Grundrechte Zeitschrift* 1993, s. 429–447). Sørensen (2005, s. 104) označil EU jako výsledek tzv. *postmoderního státnictví*, který vyrostl na základě nutnosti moderních evropských států reagovat na faktory prohlubující se vzájemné závislosti a nemožnosti ovlivňovat v rámci své státní suverenity veřejnou politiku, která je přetvářena pomocí vnějších sil. Tyto moderní státy byly vnějšími okolnostmi motivovány k rozvoji vzájemné spolupráce jejím prohloubením a rozšířením.

⁴ Radaelli 2003, s. 30.

⁵ Drušák (2003, s. 73) i Whitman (1998, s. 10) uvádí, že významnou roli sehrává rovněž neo-marxistické pojetí mezinárodních vztahů, které často nacházíme pod teorií strukturalismu. Toto pojetí vychází z představy, že

Teorie realismu vnímá mezinárodní politiku jako sféru rovnováhy moci. Vychází přitom ze tří základních předpokladů: (a) moderní státy vystupují jako dominantní a jediní relevantní aktéři světové politiky; (b) užití vojenské síly se jeví jako vhodný a efektivní prostředek prosazení zájmů; (c) ve světové politice existuje jasná hierarchie zájmů, kterým dominuje vojenská bezpečnost, jíž jsou podřízeny ekonomické a sociální problémy.⁶

Realisté nevnímají EU jako aktéra mezinárodních vztahů.⁷ EU dle nich nedisponuje možnostmi sjednocovat moc, která je definována přísně vojenským potenciálem. Realisté nevěnují pozornost roli hospodářské síly v mezinárodních vztazích.⁸ Z tohoto důvodu je rovněž vyloučené aplikovat teorii realismu na chování EU v mezinárodním prostředí, neboť by EU z podstaty teorie realismu nevyhovovala základnímu pojetí aktéra.⁹ V rámci debaty o vývoji státu v mezinárodním prostředí byla realistická koncepce aktéra podrobena rozsáhlé kritice.¹⁰

V zásadě bývá evropská integrace a její dopady zkoumány teoretiky tzv. pluralistické školy mezinárodních vztahů.¹¹ Dle Whitmana nevyhází pluralistické pojetí mezinárodních vztahů z logiky rovnováhy moci, ale za základní premisu vnímá normy chování a formy vlády v mezinárodním systému, které na sebe berou různí aktéři, mj. také instituce.¹² Pluralismus klade důraz na transnacionalismus, integraci a interdependenci aktérů.¹³

Transnacionalismus. Ten vnímá arénu mezinárodní politiky jako oblast, ve které se setkávají aktéři s různými strukturálními rysy. Mimo (moderní) státy tento koncept hovoří o významu

spíše než aktéři to jsou ekonomické mocenské struktury, kdo utvářejí mezinárodní politický systém. Chování EU v mezinárodním politickém systému nebylo touto teorií ještě zkoumáno. Pluralistické pojetí mezinárodních vztahů bývá často rovněž označováno jako idealistické, případně liberální.

⁶ Keohane, Nye 2000, s. 718; Whitman 1998, s. 6–7.

⁷ Ginsberg 1999, s. 433; Whitman 1998, s. 6.

⁸ Whitman 1998, s. 6.

⁹ Meyers 2000, s. 432; Whitman 1998, s. 7.

¹⁰ Pollack 2001, s. 222; Srovnej Sørensen 2005.

¹¹ Pluralistický pohled na mezinárodní vztahy přitom vychází ze tří meta-teoretických přístupů: nového institucionalizmu, liberálního intergovernmentalizmu, z logiky víceúrovňového vládnutí a vytváření politických sítí. Srovnej: Awesti 2007, s. 10; Hooghe, Marks 2003, s. 3; Moravcsik 1997, s. 516.

¹² Whitman 1998, s. 7.

¹³ Whitman 1998, s. 7.

mezinárodních organizací (vládních i nevládních), mezinárodních režimů, nadnárodních korporací i řadě dalších aktérech, kteří disponují potenciálem ovlivňovat mezinárodní vztahy.

Integrace. Ta je výrazem rozšířené spolupráce mezi státy. Integrace může být definována jako proces, cíl, příp. také prostředek konfigurace mezinárodních aktérů.¹⁴ Integrace vyplývá ze snahy států odrážet konflikty a garantovat bezpečnost (mírové společenství), zajistit prosperitu, vytvářet hodnotové sepjetí apod.¹⁵

Interdependence. Vzájemná závislost vnímá mezinárodní systém jako síť vztahů aktérů, kteří se v různé míře dostávají do vzájemné závislosti. Keohane a Nye představili vzájemnou závislost jako kvalitu založenou na kauzálních vztazích jednotek mezinárodního systému.¹⁶ Jejich koncepcie reflektuje existenci různorodých komunikačních kanálů, které politiku ovlivňují. Jsou to komunikační kanály nejen mezi státy, ale rovněž různé druhy sítí vládních i nevládních organizací, nadnárodních organizací apod. Vztahy mezi aktéry rovněž ovlivňují neformální prostředky spolupráce (např. příhraniční obchod). Agenda interakcí není určena jasnou hierarchií zájmů, navíc se rozplývá přesná dělící linie mezi domácí a zahraniční politikou, neboť ty spolu úzce souvisejí. Do pozadí proto ustupuje fenomén primátu zahraniční politiky. Zájmů aktérů dosahují bohatou škálou různých politických a zejména ekonomických nástrojů.¹⁷

Vzájemnou závislost určuje více faktorů než pouhá faktická propojenost dvou aktérů či existence jejich vztahů. Její podstatu tvoří zejména přítomnost prostředí, v němž změna způsobená jedním aktérem má přímé dopady na aktéry jiné, jímž takto vznikají různé transakční náklady. Tam, kde nemají změny přímý vliv na jiné aktéry, neexistuje vzájemná závislost.¹⁸

Teorie komplexní vzájemné závislosti tedy vychází z popření realistických paradigmat, a tak vnímá mezinárodní politiku jako prostředí, ve kterém se i aktéři odlišní od států přímo účastní na prosazování vlastních zájmů. Zájmy nejsou hierarchicky strukturované a užití síly je nejméně

¹⁴ Meyers 2000, s. 460.

¹⁵ Haas 1968; Meyers 2000, s. 459.

¹⁶ Keohane, Nye 2000, s. 718.

¹⁷ Keohane, Nye 2000, s. 719–720.

¹⁸ Keohane, Nye 1989, s. 9.

efektivním nástrojem, jak jich dosáhnout, neboť je to v podmínkách vzájemné závislosti nevýhodné.¹⁹

Ve vztazích mezi EU a Ukrajinou teorii komplexní vzájemné závislosti zcela odpovídají následující znaky:

1. Charakter vztahů mezi partnery je ovlivňován nejen jednáním členských států EU s Ukrajinou na bilaterální úrovni, ale rovněž rozvíjen celou škálou dalších aktérů (EU jako celek, neformální kontakty apod.);
2. Struktura zájmů aktérů se nevyznačuje zřejmou hierarchií. Její absenci způsobuje nejen vnitřní struktura EU a její procesy, ale také charakter tranzice Ukrajiny (od autoritativního režimu k demokracii a od příkazového hospodářství k tržnímu systému), v níž by prosazování specifického prioritního zájmu bez ohledu na ostatní mohlo mít značný socio-ekonomický destabilizační potenciál;
3. Oba aktéři však disponují určitou představou o zájmových prioritách ve vztahu k druhému aktérovi. Těmto zájmům nedominuje sektor vojenské bezpečnosti. Užití vojenské síly či jejího odstrašujícího potenciálu se navíc jeví jako vyloučené a neefektivní.

Kvalita interdependence mezi oběma aktéry – tj. mezi EU a Ukrajinou – však není rovnoměrná a reciproční. Waisová předpokládá, že v asymetrickém vztahu jedna strana disponuje větší či menší kontrolou a vlivem nad stranou druhou.²⁰ Ve vztazích mezi EU a Ukrajinou tato dominance není zřetelná. Přesto lze vztahy hodnotit jako asymetrické.

EU totiž existuje jako aktér sui generis a determinují ji jiné strukturální základy než Ukrajinu, která je suverénním státem. Strukturální složitost EU je zřetelná rovněž v samotné oblasti

¹⁹ Keohane a Nye (2000, s. 719) přitom zmiňují, že tuto teorii nelze aplikovat zcela na všechny události a procesy v mezinárodním politickém dění. Teorie komplexní vzájemné závislosti a realismus jsou dle nich totiž opačnými hranicemi kontinua a analýza událostí v mezinárodní politice se tak vždy k jednomu z pólů pouze přibližuje. Srovnej Whitman 1998, s. 7.

²⁰ Waisová 2002, s. 24.

vytváření vzájemných vztahů, což je pro předmět této analýzy směrodatné. Vztahy EU a třetích zemí bývají totiž vytvářeny ve zcela specifickém rámci, který se vymyká zkušenostem jiných mezinárodních aktérů. Probíhá-li vytváření zahraniční politiky demokratických států dle Putnama na dvou základních úrovních, pak v EU praxe formování politiky vůči partnerům vykazuje odlišné strukturální i procedurální rysy.²¹

Hubel – pravděpodobně významně inspirován Moravcsikem vymezenou teorií liberálního intergovernmentalismu – argumentuje, že EU vytváří svou politiku vůči partnerským zemím na třech základních úrovních.²² Pro formulaci společné zahraniční politiky vůči třetím zemím je nezbytné vnímat:

1. Vnitropolitické vyjednávací procesy v rámci členských zemí EU;
2. Rozhodovací procesy v rámci EU, tj. mezi členskými státy EU na jedné straně a institucemi EU na straně druhé;
3. Bilaterální vztahy mezi EU jako celkem a jejími partnery, které jsou předmětem formulované politiky vnějších vztahů.²³

Hubelův model tzv. hry o třech úrovních (three-level-game) lze tedy rovněž aplikovat na vytváření politiky EU vůči Ukrajině. V definování politiky vůči Ukrajině se střetávají (a) národní preference členských zemí EU; (b) vztahy mezi členskými zeměmi EU a institucemi a rozložení moci v procesu vyjednávání i nastolování agendy; (c) nástroje a politiky celé EU, které instituce EU a jejich reprezentanti uplatňují ve vztazích k Ukrajině.

Pakliže politické preference v moderních státech vycházejí z modelu hry o dvou úrovních, jak nastínil Putnam, pak je třeba upozornit na to, že Ukrajina po dlouhou dobu vzhledem k strukturálním rysům a politické kultuře nevystupovala jako stát, který by jednal dle tohoto vyjednávacího modelu. Ukrajinská ústava z roku 1996 určila, že zahraniční politiku Ukrajiny

²¹ Hubel 2004, s. 347; Putnam 1988, s. 434. Srovnej: Featherstone 2003, s. 9.

²² Moravcsik 2005, s. 358; Pollack 2001, s. 225.

²³ Hubel 2004, s. 349.

tvorí parlament, který schvaluje strategické dokumenty a mezinárodní smlouvy, a prezident politiku vykonávající. Koordinační funkci reprezentovala vláda s ministerstvem zahraničí. V realitě však prezident a jeho administrativa navrhovali a rozhodovali o strategických dokumentech zahraniční politiky Ukrajiny bez přičinění vlády, anebo dokonce parlamentu.²⁴ Ukrajinská zahraniční politika tedy v praxi fungovala v období 1994–2005 dle modelu hry o jedné úrovni, neboť v zemi neprobíhala vnitropolitická diskuse.

V lednu 2006 vstoupila v účinnost novelizace ukrajinské ústavy. Ta vytvořila z polo-prezidentského modelu vládnutí (1996-2005) spíše model parlamentní, kde však prezident disponuje právem určit ministra zahraničí ve vládě, kterou schvaluje parlament. Mezi prezidentem a ministrem zahraničí tak existuje pouto, které neexistovalo v předchozích konstelacích. Problém takového uspořádání se vyjevil již v roce 2006, kdy byla jmenována vláda Viktora Janukoviče. Vládní pohled na zahraniční politiku se odlišoval od pohledu prezidenta, a tak opět instituce nepostupovaly konzistentně.²⁵

1.2 Mezinárodní identita EU

Kromě nalezení vhodného pojmenování EU jako specifického aktéra mezinárodních vztahů narážíme rovněž na nejasné vymezení politiky, která determinuje vztahy k třetím aktérům. Termín zahraniční politika je užíván v podmínkách moderních států a je výrazem vymezení státních zájmů vůči vnějšku.²⁶ V uskupení, v němž dochází k integraci 27 členských států s vlastními zahraničními politikami je nutno nalézt odlišný přístup.

Zásadní příspěvek přinesl Whitman, a to koncept mezinárodní identity. Unie jako specifický aktér v mezinárodních vztazích nedisponuje zahraniční politikou, která je doménou moderních států. Dokonce i pojem tzv. vnější politiky EU vnímá Whitman jako nepřesný.²⁷ Naopak navrhuje zkoumat chování EU jako manifestaci mezinárodní identity.²⁸

²⁴ Chaly, Sushko, Pashkov 2004, s. 3.

²⁵ UCEPS 2007a, s. 64.

²⁶ Seidemann 2000, s. 1.

²⁷ Whitman 1998, s. 4.

²⁸ Whitman 1998, s. 2.

Ve 'Smlouvě o Evropské unii' (SEU) se členské země EU zavazují k tomu, že cílem Unie je

*Potvrzovat svou identitu na mezinárodní scéně, zejména prováděním společné zahraniční a bezpečnostní politiky včetně postupného vymezení společné obranné politiky, která by mohla vést v souladu s článkem 17 ke společné obraně, ...*²⁹

Ve smluvních základech vztahů EU s třetími zeměmi, tj. státy mimo EU, často rozlišujeme mezi vnějšími vztahy ES a vnějšími vztahy regulovanými v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP), která je součástí EU.³⁰ Externí vztahy ES jsou právně upraveny ve 'Smlouvě o založení Evropského společenství' (SES). Ustanovení této smlouvy vytyčují kompetence Společenství vůči třetím zemím především v rovině ekonomické v oblasti tzv. Společné obchodní politiky (Hlava IX, Články 131–134). Členské země EU se v této oblasti vzdávají kompetencí ve prospěch institucí Společenství, které za v jejich jméně tyto kompetence vykonávají. Společná obchodní politika je založena na principu nadnárodní formy spolupráce.³¹

SZBP je pak upravena v ustanovení SEU. Vyvinula se z Evropské politické spolupráce, jež má kořeny v 70. letech 20. století, jako SZBP však byla do primárního práva EU začleněna až úspěšnou ratifikací S EU, která vstoupila v platnost v roce 1993. SZBP je založena na principu jednomyslnosti a mezivládní formě spolupráce.³²

Významnou roli v politice manifestace mezinárodní identity sehrává rovněž kooperační a asociační politika EU, kterou právně vymezují jak ustanovení Smlouvy o EU, tak Smlouvy o založení Evropského společenství.³³ Skrze síť dohod EU navazuje spolupráci s regiony a zeměmi po celém světě. V tomto rámci pak vznikají vzájemná práva a povinnosti EU a ostatních aktérů mezinárodních vztahů. Tento segment politiky, která určuje mezinárodní postavení EU, rozšiřuje dále politika stabilizace a rozšiřování, jejíž zásadní komponent definuje ustanovení o členství v

²⁹ Evropská unie 2006a, s. 11.

³⁰ Schmalz 2000, s. 110–113.

³¹ Evropská unie 2006b, s. 103–106.

³² Evropská unie 2006a, s. 14.

³³ Pojem asociační a kooperační politika užívá Algieri (2004, s. 69). Právní vymezení této politiky nalezneme v článcích 23 SEU a 133, 182–188, 281, 300, 308, 310 SES.

EU čl. 49 SEU. Určující ustanovení primárního práva EU, která se týkají vztahů EU a třetích aktérů, představuje Box 1, s. 22.

Box 1. Mezinárodní identita EU v právu EU

Smlouva o Evropské unii

Ustanovení o Společné zahraniční a bezpečnostní politice

Článek 11

1. Unie vymezuje a provádí společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, která zahrnuje všechny oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky a jejímiž cíli jsou:

- chránit společné hodnoty, základní zájmy, nezávislost a celistvost Unie v souladu se zásadami Charty Organizace spojených národů,
- posilovat bezpečnost Unie ve všech formách,
- zachovávat mír a posilovat mezinárodní bezpečnost v souladu se zásadami Charty Organizace spojených národů, jakož i se zásadami Helsinského závěrečného aktu a cíli Pařížské charty, včetně těch, které se vztahují na vnější hranice,
- podporovat mezinárodní spolupráci,
- rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i dodržování lidských práv a základních svobod.

2. Členské státy aktivně a bezvýhradně podporují zahraniční a bezpečnostní politiku Unie v duchu loajality a vzájemné solidarity. Členské státy spolupracují na rozšiřování a rozvoji své vzájemné politické solidarity. Zdrží se jakéhokoli jednání, které je v rozporu se zájmy Unie nebo může snižovat účinnost jejího působení jako soudržné síly v mezinárodních vztazích. Rada dbá na dodržování těchto zásad.

Smlouva o Evropské unii

Závěrečná ustanovení

Článek 49

Každý evropský stát, který uznává zásady uvedené v čl. 6 odst. 1, může požádat o členství v Unii. Svou žádost podává Radě, která rozhoduje jednomyslně po konzultaci s Komisí a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu, vyjádřeného nadpoloviční většinou všech jeho členů.

Podmínky přijetí a s ním spojené nezbytné následné úpravy smluv, na nichž je Evropská unie založena, jsou předmětem dohody mezi členskými státy a žadatelem. Tato dohoda vyžaduje ratifikaci všemi smluvními státy v souladu s jejich ústavními předpisy.

Smlouva o založení Evropského společenství

Ustanovení obecná a závěrečná

Článek 310

Společenství může uzavřít s jedním nebo více státy nebo mezinárodními organizacemi dohody přidružení, které stanoví vzájemná práva a povinnosti, společné postupy a zvláštní řízení.

Zdroje: Evropská unie 2006a, 2006b.

I přes řadu studií, které se snaží pojímat procesy ekonomických a politických vztahů EU vůči třetím zemím diferencovaně, Whitman hovoří o jejich společné úloze naplňovat cíle EU a ES ve vnějších vztazích. V intencích pluralistické teorie mezinárodních vztahů je koncept mezinárodní identity EU založen na kombinaci obou dimenzí vztahů s třetími zeměmi, tj. jak ekonomických, tak i politických.³⁴ Obě dimenze se vzájemně propojují, neboť standardní elementy zahraniční politiky, tj. zájmy a mechanismy jejich dosažení, musí být v souladu. Politické zájmy často reflektují zájmy ekonomické, stejně tak i ekonomické instrumenty podporují instrumenty politické.

1.3 Evropeizace

1.3.1 Definice evropeizace

Rovněž teorie evropeizace v politice vnějších vztahů EU nám poskytuje rozšiřující analytický rámec pro zkoumání manifestace mezinárodní identity EU. Škálu přístupů ke studiu evropeizace lze rozdělit na dva oddělené celky. V této práci se zaměříme na evropeizaci pojatou v užším významu. Tato evropeizace je spojena s procesem strukturální přeměny, který je záležitostí reakce na aktivity a politiku EU.³⁵ Evropeizaci pak vnímáme jako politickou, ekonomickou, institucionální i hodnotovou adaptaci vzešlou z tlaku členství EU, případně jiné formy vztahu s Unií.³⁶

Ladrech formuloval první definici evropeizace jako „proces měnící orientaci směřování a tvaru [shape] politiky [politics] do míry, kdy se politická a ekonomická dynamika ES stávají součástí organizační logiky národní politiky a rozhodování“.³⁷ Autor tedy klade důraz na

³⁴ Whitman 1998, s. 3.

³⁵ Jeden z přístupů vnímá evropeizaci v širokém významu jako transformační proces, který vede ke změně atributů aktérů, struktur i politik mezinárodních vztahů, na takové, blížíci se něčemu, co je všeobecně vnímáno jako evropské. Hovoříme zde o evropeizaci jako historickém fenoménu vývozu evropské kultury a norem vládnutí do jiných částí světa (kupříkladu v rámci procesu kolonizace). V podobném významu užíváme pojmu pro popsání procesu kulturní difúze v rámci Evropy, tedy rozšiřování kulturních norem, zvyků, idejí, rámců chování mezi státy a regiony uvnitř Evropy. Featherstone 2003, s. 3, s. 7–8; Olsen 2002, s. 923–924.

³⁶ Featherstone 2003, s. 7–12.

³⁷ Ladrech 1994, s. 69–70.

evropeizaci národních institucí, kultury jejich fungování a zároveň obsahů politiky, jež preferují sdílené evropské modely. Podobně vnímá evropeizaci i Featherstone, když ji popisuje jako „proces strukturální proměny, v různé míře ovlivňující aktéry a instituce, ideje a zájmy.“³⁸ Podstatou evropeizace je tedy element změny, aktéra a institucí, ale také idejí a politických preferencí. Schmidtová tuto myšlenku shrnuje, když tvrdí, že evropeizace ovlivňuje politiku v oblasti ekonomické, institucionální i ideové.³⁹

Olsen upozorňuje, že evropeizace ovlivňuje všechny tři dimenze politiky, jak je vnímá politická analýza, tj. segmenty polity, politics i policy.⁴⁰ Dle Radaelliho je evropeizace spojena s dynamikou nepravidelnosti, neboť je postupná, zasahuje odlišné geografické oblasti i oblasti politiky v rozdílné míře. Navrhnul rovněž následující definici evropeizace:

Evropeizace se zakládá na procesech (a) konstrukce, (b) prolínání a (c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, „způsobů dělání věcí“ a sdílených hodnot a norem, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v politickém procesu EU a pak začleněny do logiky domácího (národního a sub-národního) diskurzu, politických struktur a veřejné politiky.⁴¹

Procesy evropeizace jsou velmi často vnímané jako jednostranné, tj. vedoucí od struktury (EU) k aktérovi (v našem případě stát Ukrajina). Mezi aktéry však existuje vazba reciprocity (vyplývající z interdependence). Nelze proto tvrdit, že je to jen EU, která má vliv na Ukrajinu (tzv. proces shora dolů, neboli top-down), ale i Ukrajina může ovlivňovat EU (proces zdola nahoru, resp. bottom-up) a přetváří její struktury, jednání, politiky. Pohybujeme se v začarovaném kruhu vzájemných interakcí. Proces reciprocity zjevně nemůže být symetrický, neboť je funkcí distribuce moci i potenciálem disponovat informacemi. Ukrajina v tomto ohledu jako stát za hranicemi EU disponuje omezenějším potenciálem ovlivňovat EU a její procesy případně politiky.

³⁸ Featherstone 2003, s. 3.

³⁹ Schmidt 2002, s. 895.

⁴⁰ Olsen 2002, s. 921. Srovnej: Agh 1999, s. 142.

⁴¹ Radaelli 2003, s. 40.

1.3.2 *Rozsah evropeizace*

Evropeizace bývá velmi často studována v prostředí současných členských států EU. Fakt členství státu v EU podobně jako přístupová jednání a přibližování k EU měly podobně jako samotný fakt členství státu v EU význam pro reformulaci domácí politiky, častokrát také zahraničně-politické orientace. Hix a Goetz přišli s tezí, že samotná vyhlídka budoucího členství v EU přispívá k významným změnám v domácí politice i zahraničně-politické orientaci jednotlivých států.⁴² Je významným faktorem pro zajištění veřejné podpory jindy nepopulárním ekonomickým a politickým reformám.

Ve státech střední a východní Evropy, které aspirovaly na členství před rokem 2004, argumentovali Grabbeová i Agh, docházelo k intenzivnější a rychlejší evropeizaci než ve členských státech EU.⁴³ Vztah mezi EU a kandidátskými zeměmi se vyznačoval asymetrií, kdy kandidáti nedisponovali efektivními nástroji, jak čelit tlaku ze strany EU, která v procesu přidružování diktovala podmínky. Nerovnost partnerů navíc zvyšovala řada nejistot v oblasti implementace vzájemných dohod.⁴⁴ O důsledcích mocenské asymetrie pojednávají Agh, Dodiniová s Fantinim i Featherstonem.⁴⁵ EU však disponuje podobným potenciálem rovněž ve vztazích se státy mimo EU. Na příkladu Evropské politiky sousedství EU to dokumentovala především Kelleyová, ale rovněž řada dalších autorů.⁴⁶

Pakliže tedy evropeizace označuje proces rozšiřování nejprve v institucích EU vyvinutých politických řešení do národních podmínek, pak existují tři mechanismy evropeizace, které navrhli Knill a Lehmkuhl:

1. *Pozitivní.* EU vytvoří společné normy, které se do velké míry shodují s národními normami.

⁴² Hix, Goetz 2000, s. 6.

⁴³ Grabbe 2003, s. 309; Agh 1998, s. 25.

⁴⁴ Grabbe 2003, s. 318–323.

⁴⁵ Agh 1999, s. 840; Dodini, Fantini 2006, s. 507; Featherstone 2003, s. 18.

⁴⁶ Agh 1999; Barbé, Johansson-Nogués 2008; Dodini, Fantini 2006; Kelley 2006; Lavenex, Schimmelfennig 2006.

2. *Negativní.* EU vytvoří normy měnící domácí pravidla. Tento typ evropeizace zasahuje zejména do oblasti společného trhu.

3. *Formující.* EU skrze tento mechanismus evropeizace ovlivňuje vnímání, přesvědčení, mínění, očekávání národních aktérů a přispívá ke změně preferencí, priorit, strategií i institucionálnímu přizpůsobení.⁴⁷

Pro aktéry, kteří často fungují jako subjekty evropeizace může být přejímání norem nevýhodné. Z jakého důvodu tedy svolují k evropeizaci? Zde nalézáme zejména dvě odpovědi. První akcentuje způsobilost či ochotu přizpůsobit se aktérům, kteří si jsou navzájem blízcí, cítí společný závazek spolupracovat a rovněž vnímají vzájemnou legitimitu.⁴⁸ Druhý přístup akcentuje zájmy aktérů, rozdělení moci a racionální posouzení výhodnosti přejímání externě připravených norem.⁴⁹

1.3.3 Instrumenty evropeizace

Jako aktér mezinárodních vztahů EU využívá ve svém evropeizačním úsilí řady nástrojů. Nástroje si nejprve rozdělíme na *strategické* a *specifické*.⁵⁰ Strategickým nástrojem v jednání se třetími zeměmi, zejména s těmi, které mají zájem o stálé sblížování s EU, je schopnost EU sehrát roli, kterou metaforicky vystihnout jako 'vrátného' (gate-keeper).⁵¹ EU – ve zcela asymetrické rovině – kontroluje proces připouštění třetích zemí do vyjednávacích procesů, jejichž cílem je povýšit status vzájemných vztahů (v ekonomické či politické rovině). Zatímco některé státy EU označuje jako své partnery, některé za strategické partnery, jiné jako kandidáty na členství, další jako asociované členy. Někteří se stávají součástí celní unie s EU, jiní součástí jednotného trhu. Nejvyšším stupněm vzájemných vztahů je plné členství v EU, a to ještě za předpokladu, že dojde k vypršení všech přechodných období mezi různými členy.

⁴⁷ Knill, Lehmkuhl 1999, s. 2.

⁴⁸ Featherstone 2003, s. 15.

⁴⁹ Börzel, Risse 2003, s. 63; Olsen 2002, s. 940.

⁵⁰ Typologie nástrojů, kterou nyní představím, je inspirována odlišnými pojetími: Agh 1999, s. 849; Grabbe 2003, s. 312–317; Kelley 2006, s. 35–41; Whitman 1998, s. 18.

⁵¹ Grabbe 2003, s. 315.

Role 'vrátného' se řídí *strategickými nástroji* kondicionality a socializace.⁵² Jak doporučil Johnston, i chování aktérů na mezinárodní scéně je třeba vnímat jako chování ve společenském prostředí.⁵³ Princip kondicionality tvoří základní element přístupu aktérů na mezinárodním poli vůči jejich protějškům. Jeden aktér si vytýčí podmínky, jejichž splnění druhým aktérem vytváří předpoklad pro navázání vztahů, anebo pro stupňování kvality tohoto vztahu např. do míry nabídky perspektivy členství, pokud je první aktér definován jako mezinárodní organizace nebo nadnárodní uskupení. Kondicionalita může být vnímána jako nástroj nátlaku. Na případě vztahu EU vůči zemím v sousedství pozorujeme dle Grabbeové i Kelleyové spíše politiku cukru než biče, neboť za splnění dohodnutých cílů EU může přistoupit k odměnění svého partnera, k čemuž disponuje nástroji, které vystihujeme pod názvem *specifické*.⁵⁴ Schimmelfennig dodává, že třetí země v případě nesplnění implementace pravidel Společenství nečeká od EU jiný trest než nepřidělení odměny.⁵⁵ Kondicionalita však jako prostředek prosazení zájmů EU může fungovat pouze tehdy, má-li většina politické reprezentace druhé strany vztahu na sblížení s EU zájem.⁵⁶

O socializaci hovoříme v případě, že jeden aktér přispěje ke změně chování druhého aktéra skrze různé metody, například zahanbení či přesvědčování.⁵⁷ I v tomto případě EU disponuje řadou *specifických nástrojů*, které uplatňuje k dosažení svých cílů.

Specifické nástroje vytvářejí mozaiku, která EU dovoluje užívat strategických nástrojů. Specifické nástroje lze rozdělit do čtyř skupin: (1) informativní a deklaratorní, (2) institucionální, (3) hodnotící a monitorovací a (4) asistenční a finanční.⁵⁸

⁵² Dodini, Fantini 2006, s. 509–510; Kelley 2006, s. 34; Lavenex, Schimmelfennig 2006, s. 143.

⁵³ Johnston 2001, s. 488.

⁵⁴ Grabbe 2003, s. 317; Kelley 2006, s. 36.

⁵⁵ Schimmelfennig, Engert, Knobel 2002, s. 2.

⁵⁶ Grabbe 2003, s. 317.

⁵⁷ Johnston 2001, s. 488.

⁵⁸ Jako inspirace ke stanovení typologie posloužily práce Grabbeové, Petrova i Whitmana. Grabbeová (2003, s. 312) stanovuje pět mechanismů evropeizace: (1) modely, (2) peníze, (3) hodnocení a monitorování, (4) poradenství a twinning, (5) gate-keeping. Petrov (2008, s. 34–38) se zabývá rozšiřováním *acquis communautaire* za hranice EU skrze nástroje (1) substantivní (harmonizace závazná, nezávazná, přibližování, vzájemné uznání) a (2) procedurální (formální a neformální účast v rozhodovacích procesech ES, výměna informací, technická, administrativní a finanční asistence). Whitman (1998, s. 18–20)

- *Informativní a deklaratorní nástroje* zahrnují reference sub-aktérů EU (tedy institucí i členských států) v dokumentech ke vztahům se třetími zeměmi. Tato kategorie obsahuje nejen smluvní vymezení vzájemných vztahů, strategické dokumenty, ale rovněž výstupy jednání Evropského parlamentu týkající se otázek vnějších vztahů a Rady EU pro vnější vztahy.
- *Institucionální nástroje* reprezentují důležitý nástroj evropeizace, neboť právě institucionalizace vztahů přispívá ke zintenzivnění spolupráce, výměně informací a vytváří platformy pro jednání. Periodicita setkávání vytváří tlak na plnění vzájemných dohod a implementaci norem. Institucionalizaci spolupráce lze vymezit zejména ve dvou formách. Trvalé instituce spolupráce umožňují pravidelná setkávání na různých exekutivních úrovních. Dočasné formy institucionální spolupráce vedou jednak k vytváření institucí s jasně definovaným mandátem, jednak k jednorázovému setkávání aktérů mimo struktury vzájemné spolupráce (např. setkávání při příležitosti jednání mezinárodních organizací, v nichž jsou zastoupeni). Institucionalizaci spolupráce lze rovněž shledat v existenci permanentních zastoupení EU ve třetích zemích.
- *Hodnotící a monitorovací nástroje*. Hodnotící a monitorovací nástroje jsou nezbytným prostředkem pro sledování implementace vzájemných dohod a srovnávání různých zemí, k nimž však EU zaujímá strukturálně shodnou politiku. Na základě zkušeností s východním rozšířením se EU snaží i na bezprostřední sousedy aplikovat metody seřazování kandidátů dle úspěšnosti implementace dohod, anebo je srovnávat v určitých segmentech veřejné politiky.⁵⁹ EU poskytuje příklady dobré praxe a vytváří monitorovací mise. Monitorování má významný socializační účinek na aktéry.

představil pět instrumentů mezinárodní identity, které jsou povahy: (1) informační, (2) procedurální, (3) převodové, (4) zjevné, (5) deklaratorní.

⁵⁹ Kelley 2006, s. 35.

- *Asistenční a finanční nástroje* jsou založeny na financování významných strukturálních změn, ale také poradenství, uskutečňování dvojstranných výměnných programů (tzv. twinningových) apod. Evropeizace v tomto segmentu probíhá nejen tím, že EU nastoluje agendu priorit, jimiž adresuje změny ve specifických segmentech veřejné politiky druhého aktéra, ale poukazováním na specifické příklady dobré praxe a financováním specifických projektů implementuje modely, které se následně rozšiřují do dalších oblastí.

Typologie nástrojů je spíše operativní. Nelze totiž mezi nimi narýsovat přesné hranice. Dochází například k prolínání institucionálních mechanismů s finančními, když se EU snaží vytvářet a rozvíjet institucionální kapacity ve třetích zemích tak, aby byly schopné implementovat agendu finanční asistence. Zároveň monitorovací a hodnotící nástroje jsou vázány na nástroje asistenční a finanční.

Cílem všech specifických nástrojů je fungovat v souladu s nástroji strategickými. Kombinace specifických nástrojů vytváří mozaiku, jejímž cílem je reprodukovat logiku kondicionality a socializace, které jsou strategickými záměry politiky evropeizace ve vnějších vztazích.

2 DEKLARATIVNÍ EVROPEIZACE

2.1 Fáze neutrality (1991–1994)

Počátek 90. let 20. století představuje v dějinách Ukrajiny zásadní historický mezník. Vyhlášení státní nezávislosti v srpnu 1991 otevřelo novou epochu ve státě, který byl po staletí ovládán převážně z Moskvy. Rok 1991 rovněž znamenal počátek samostatné cesty Ukrajiny, v němž bylo nezbytné definovat cíle její vnitřní transformace a vztah k mezinárodnímu společenství.

Právě aspekt definování vztahů k zahraničí byl v počáteční fázi (1991–1993) spíše sekundárním problémem. Prioritní řešení si vyžadovaly zejména vnitropolitické problémy. V oblasti zahraniční politiky tak fáze 1991–1993 nabírá zcela jiného charakteru než v zemích středovýchodní Evropy (Československo, Polsko, Maďarsko), jež bezprostředně po kolapsecích komunistických režimů kladly prioritní důraz na zahraniční politiku a zejména integraci do euroatlantických struktur. Počáteční fázi ukrajinské zahraniční politiky určoval důraz na neutrální postavení země. V *Deklaraci o státní suverenitě Ukrajiny* (1990) se Ukrajinská SSR pod vedením prezidenta Leonida Kravčuka, jenž se stal ztělesněním fáze neutrality (1991–1994), zavázala existovat jako neutrální stát a nepřidružit se k žádnému vojenskému uskupení. V *Aktech o prohlášení nezávislosti Ukrajiny* (1991; dále Akta) pak tento neutrální kurz potvrdila.¹

Postupem času však svůj striktně neutrální postoj země začala relativizovat. V klíčovém dokumentu ukrajinské zahraniční politiky, tzv. *Základních liniích zahraniční politiky Ukrajiny*, jež ukrajinský parlament schválil 2. července 1993, se proto v čl. 3 píše, že Ukrajina zůstane neutrálním státem, ovšem může se podílet na výstavbě celoevropské bezpečnostní architektury.² Zahraniční politika klade důraz na:

- posílení Ukrajiny jako nezávislého demokratického státu;

¹ Müller 1998, s. 54.

² Müller 1998, s. 54.

- posílení pozice Ukrajiny na mezinárodním poli;
- ochranu teritoriální integrity země a nedotknutelnost svých hranic;
- integraci národní ekonomiky do globálního systému;
- ochranu práv a zájmů ukrajinských občanů v zahraničí a zesílení kontaktů s nimi.³

Do roku 1994 Ukrajina v zahraniční politice sledovala kurz neutrality podporovaný vlastnictvím jaderného arzenálu. Jak Rusko, tak západní společenství v čele s USA chápalo Ukrajinu jako potenciální riziko šíření atomových zbraní. Nebezpečí mezinárodní izolace Ukrajiny a nedostatek finančních zdrojů pro udržování technického stavu jaderného arzenálu vedlo Ukrajinu k mezinárodnímu vyjednávání s USA a Ruskem. V lednu 1994 partneři společně podepsali dohodu, v níž se Ukrajina zavázala vzdát se svého jaderného arzenálu za poskytnutí bezpečnostních garancí ze strany mezinárodního společenství.⁴

Kontakty ES případně EU s Ukrajinou v tomto období jsou minimální, přestože snaha ucházet se o členství v EU a jiných západních strukturách se stala jedním z cílů ukrajinské politiky ihned po získání nezávislosti v roce 1991.⁵ Poměr členských států ES k Ukrajině komplikoval po rozpadu Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) nedostatek kontaktů, zkušeností a instrumentů pro navázání vztahů s nově samostatnou zemí. Jejich východní politika se navíc orientovala prvotně na Rusko, přičemž Ukrajina byla opomíjena.⁶

Z typologie specifických instrumentů evropeizace sehrává význam technická a finanční pomoc. Počáteční mezník vztahů mezi Ukrajinou a ES představuje rok 1992, kdy došlo k uzavření dohody mezi oběma partnery o technické pomoci ES pro podporu procesu transformace k demokracii a tržnímu hospodářství (TACIS), která se týkala rovněž dalších jedenácti

³ Chaly, Sushko, a Pashkov 2004, s. 4.

⁴ Müller 1998, s. 75.

⁵ Srovnej: Müller 1998, s. 74; Sherr 2002a, s. 329.

⁶ Německo např. sice uznalo samostatnost Ukrajiny jako první západoevropský stát, chyběla zde však tradice vzájemných kontaktů mezi Bonnem a Kyjevem, a tak německou východní politiku naplňovaly pouze vztahy s Ruskem. Srovnej: Fałkowski a Lang 2004, s. 92. Svyetlov (2007, s. 532) tvrdí, že ES od počátku nezávislosti Ukrajiny zemi ignorovala.

zemí z oblasti východní Evropy a střední Asie (země sjednocené v rámci Společenství nezávislých států).⁷ Program TACIS byl ve vztahu ke zmíněným zemím několikrát modifikován a od roku 1992 se orientoval na podporu soukromého podnikání, nevládních organizací, rozvoj vzdělávání a mezinárodní studentskou výměnu. Stal se však rovněž instrumentem v řešení otázek v oblasti nukleární bezpečnosti. Program tedy mimo jiné reagoval na katastrofu s výbuchem v jaderné elektrárně v severukrajinském Černobyli, neboť škody, jež byly nehodou způsobeny, zasáhly řadu dalších zemí v Evropě. TACIS se rovněž snažil stimulovat příhraniční spolupráci a podporovat rozvoj v oblasti transportu energetických paliv do Evropy.⁸ Na základě programu a dalších podpůrných nástrojů (makroekonomická asistence, humanitární pomoc) se EU stala největším dárce finanční pomoci Ukrajině. V letech 1991–2001 země získala 1.072 miliard EUR, zatímco jednotlivé členské státy EU v letech 1996–1999 na bilaterální bázi Ukrajině poskytly celkem 157 milionů EUR.⁹

Uplatnění jediného z řady instrumentů evropeizace – tj. technické a finanční podpory – omezovalo na minimum schopnost ES a EU efektivně rozšiřovat svou mezinárodní identitu. V tomto období dochází pouze k přípravě smluvního vztahu aktérů, nejsou ustaveny instituce vzájemné spolupráce, zároveň nástroj monitorování a srovnávání není uplatněn. Setkáváme se však se systematictější uplatněním dalších nástrojů evropeizace již v dalším období?

2.2 Politika více vektorů (1994–1998)

Ukrajinská zahraniční politika v roce 1994 vstoupila do nové fáze, již odborníci charakterizují jako politiku o více vektorech nebo také multivektorální či vícekolejnou.¹⁰ Zmíněný rámec vystihuje zahraniční politiku o několika základních orientacích, z nichž žádná nehraje dominantní roli. Ukrajinskou zahraniční politiku v tomto období určovaly tři rovnocenné vektory:

⁷ ES oficiálně uznala existenci samostatné Ukrajiny 2. prosince 1992, přičemž ji vyzvala k naplňování dohod uzavřených v letech 1990 a 1991 se SSSR.

⁸ Evropská společenství 2000.

⁹ Evropská komise, nedatováno.

¹⁰ Müller, s. 59–60.

1. Východní vektor orientovaný na vytváření vztahů a spolupráci se Společenstvím nezávislých států (SNS) v širším a Ruskou federací v užším významu;
2. Západní vektor směřující k postupné integraci do euro-atlantických ekonomicko-bezpečnostních struktur;
3. Vektor určený bilaterální spoluprací Ukrajiny se sousedními státy v regionu východní Evropy.

Všechny tři zmíněné vektory jsou pro vztahy Ukrajiny s EU relevantní. Východní vektor je významný v případě, že se zájmy integračních uskupení v post-sovětském regionu, kde Rusko dominuje jako regionální velmoc, střetávají se zájmy EU, anebo jinak ovlivňují vztahy mezi Ukrajinou a EU. Západní vektor je relevantní již ze samé podstaty jeho existence, neboť je orientován na EU a její členské státy, bezpečnostně-politicky pak na Severoatlantickou alianci (NATO) a USA, ale rovněž na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), případně Radu Evropy a další uskupení. Třetí vektor má pro EU význam, neboť Ukrajina přímo sousedila v té době s kandidáty na členství v EU (Polsko, Slovensko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Bulharsko a Rumunsko), případně státy, které jsou významné pro rozšiřování zóny stability za hranicemi EU (Moldávie, Bělorusko).

Na přelomu roku 1994 a 1995 aktéři podepsali nejvýznamnější element informativní a deklarativní evropeizace. EU začala vůči zemím bývalého SSSR aplikovat instrument asociační a kooperační politiky, tzv. 'Dohodu o partnerství a spolupráci' (PCA). Cílem tohoto instrumentu bylo motivovat aktéry k široké škále spolupráce, avšak nenabídnout perspektivu členství v EU. PCA s Ukrajinou v červnu 1994 podepsal prezident Ukrajiny Leonid Kravčuk a za EU reprezentanti všech členských států.¹¹

Podepsáním tohoto dokumentu však nebyla mezi partnery zahájena perioda intenzivních vztahů. Během následujícího období partneri vytvořili nové institucionální struktury spolupráce,

¹¹ Dohoda představovala aktualizaci smlouvy mezi ES a SSSR z dubna 1990. Evropská společenství 1998.

nicméně teprve v letech 1996 a 1997 učinili základní kroky ke kvalitativní přeměně vzájemných vztahů.¹² Až v prosinci 1996 Rada ministrů EU totiž schválila 'Akční plán pro Ukrajinu' a vyjádřila připravenost k posílení vzájemných politických a ekonomických kontaktů.

Koncepci neutrality, jež se zmíněním v 'Aktech' stala součástí ukrajinského ústavního pořádku, označil v roce 1997 ukrajinský prezident Leonid Kučma jako koncept neproveditelný a za národní zájem Ukrajiny vyhlásil nutnost integrace země do ekonomických a bezpečnostních euro-atlantických struktur. V září 1997 pak prezident Kučma na prvním summitu EU-Ukrajina v Kyjevě představil koncept tzv. 'Evropské volby', která představila zájem dosáhnout etapovou integrací plného členství v EU dle čl. 49 Smlouvy o EU.¹³

Během let 1997 a 1998 se na ukrajinské straně objevila zřetelná tendence vyplývající ze snahy přiblížit zemi Evropě:

- v roce 1998 bylo vydáno množství norem (dekret prezidenta o schválení integrační strategie do EU z 11. června 1998, o zajištění implementace PCA pro zlepšení mechanismů spolupráce s EU z 24. února 1998);
- časté aktivity Ministerstva zahraničních věcí Ukrajiny a jiných výkonných orgánů;
- vytvoření nové instituce specializované na ekonomickou a sociální integraci do EU – Národní agentury Ukrajiny pro rozvoj a evropskou integraci.¹⁴

Teprve čtyři roky po shodě o PCA dospěla její ratifikace k závěru a smlouva vstoupila v platnost v březnu 1998. PCA se tak na dalších deset let stala hlavním smluvním aktem zakládajícím vztahy mezi EU a Ukrajinou.¹⁵ Vytýčila jednak oblasti vzájemné spolupráce v politické, finančně-ekonomicko-investiční, kulturní, sociální i bezpečnostní sféře. PCA

¹² Müller 1998, s. 84.

¹³ Již na počátku roku 1996 prezident L. Kučma deklaroval před Parlamentním shromážděním Rady Evropy snahu Ukrajiny dosáhnout brzkého plného členství v Evropské unii. Müller 1998, s. 80.

¹⁴ Vergun a Kuznetsov 2002, s. 302. Role této agentury byla později nahlížena jako ryze formální, neboť nepracovala efektivně. Kuzio 2003, s. 19.

¹⁵ Institucionální bázi tvoří Kooperační rada, Kooperační výbor (je pracovním instrumentem rady) a také Parlamentní výbor pro spolupráci. Blíže k fungování jednotlivých struktur Vergun a Kuznetsov 2002, s. 303–304.

zároveň vytvořila zásadní mezník ve vzájemných vztazích, neboť reprezentovala první úroveň instrumentu kondicionality, jenž EU užívá pro stimulování reformního procesu v partnerských zemích.¹⁶

PCA zároveň uplatnila první instrumenty institucionalizace vztahů. Partneri se dohodli, že vytvoří čtyři platformy vzájemné spolupráce: (1) Summit EU–Ukrajina, kde se setkává prezident Ukrajiny s předsedou Evropské komise, vysokým představitelem SZBP a předsedou Rady EU; (2) Radu spolupráce, kterou vytvářejí partneri na ministerské úrovni; (3) Výbor spolupráce, v němž se setkávají partneri na úrovni expertů a úředníků a také (4) Výbor parlamentní spolupráce, jenž slouží jako platforma vztahů mezi reprezentanty Evropského parlamentu a ukrajinského parlamentu.

V období 1994 až 1998 jsme tedy zaznamenali uplatňování nových nástrojů evropeizace. Přesto však tyto nástroje nebyly uplatňovány systematicky a s cílem postupně Ukrajinu evropeizovat. Doplnění finančního mechanismu TACIS o prvky informativně deklaratorní (PCA) a omezené nástroje institucionální spolupráce nevyčerpávaly potenciál EU. Teprve v následujícím období však nastává čas implementace PCA. Jak bude implementace probíhat a jaký význam bude mít pro vzájemné vztahy obou aktérů?

2.3 Evropská volba (1998—2004)

Již krátce po ratifikaci PCA se ukázalo, že vzájemné vztahy pokračovaly ve fázi stagnace. Zatímco Ukrajina opětovně projevovala své aspirace spojené s integrací do struktur EU, byla liknavá implementovat PCA. I proto hovoříme o fázi tzv. deklarativní evropeizace,¹⁷ která je založena na dvou principech:

- na mezeře mezi deklarovanými aspiracemi Ukrajiny na straně jedné a její ochotou implementovat své závazky vyplývající z PCA na straně druhé,

¹⁶ Evropská společenství 1998.

¹⁷ Wolczuk 2003, s. 2.

- na odměřeném vztahu EU vůči Ukrajině, který je založen na neochotě přiznat perspektivu členství a formulovat jednotný postoj.

Deklarativní evropeizace se objevila již v roce 1998, tedy krátce po ratifikaci PCA. Zatímco Ukrajina deklarovala svůj ambiciózní proevropský kurz a zařadila jej do rámce svých priorit, nenásledovala tento deklarovaný kurz v praxi jak na poli vnitropolitickém, tak v oblasti zahraničních vztahů.

Ve vnitřní politice Ukrajina od počátku porušovala základní princip PCA, v němž se zavázala dodržovat principy demokracie a ochrany lidských práv. Od roku 1997 do roku 2004 mezinárodní hodnocení stavu demokratických svobod, politických institucí a korupce na Ukrajině signalizovala vytrvalý trend směřování k autoritářství (Tabulka 1, s. 37).¹⁸ EU se proto snažila uplatňovat principy kondicionality. Od dodržování principiálních parametrů PCA se totiž odvíjely ostatní mechanismy politické, hospodářské, sociální a kulturní spolupráce.¹⁹

Již prezidentské volby v roce 1999 politické vedení země ovlivnilo masivním nasazením administrativních prostředků za účelem setrvání stávajícího prezidenta Kučmy a spřízněných představitelů hospodářských struktur u moci. Referendum vyhlášené v roce 2000 ke změně politického systému mělo podobný charakter, parlamentní volby v roce 2002 pak charakterizovala stále méně svobodná mediální kampaň. Míra důvěry v Ukrajinu ze strany EU opět utrpěla zejména po skandálním odhalení vraždy investigativního novináře Georgyho Gongadzeho v roce 2000.²⁰

Nevládní mezinárodní organizace Freedom House zabývající se problematikou demokracie a nedemokracie ve světě ve svém projektu 'Nations in Transit' ohodnotila Ukrajinu v řadě

¹⁸ Chaly, Sushko a Pashkov 2004, s. 6.

¹⁹ Čl. 2 PCA hovoří, že principy demokracie a lidských práv, obsažené v Helsinském závěrečném aktu a Pařížské chartě pro Novou Evropu podepírají vnitřní i vnější politiku obou stran Dohody a vytvářejí neodmyslitelný element partnerství. Evropská společenství 1998, s. 7.

²⁰ Ukrajinské veřejnosti byly předloženy nahrávky, jež poukazovaly na aktivní roli prezidenta Kučmy a jeho administrativy v této kauze. Političtí představitelé měli mít zájem se nepohodlného novináře 'zbavit'. Ačkoliv se v roce 2000 zvedla masivní vlna odporu a ukrajinská opozice podpořená veřejnými demonstracemi požadovala odstoupení prezidenta Kučmy a jeho předání orgánům činným v trestním řízení, nebyl ve vyšetřování vraždy až do konce jeho funkčního období v roce 2004 zaznamenán výrazný pokrok.

kategorií majících význam pro hodnocení stavu demokracie. Škála hodnot se pohybovala v rozmezí od 1.00 označující nejvíce demokratický stát po 7.00 pro stát nejméně demokratický. Zatímco v roce 1997 Ukrajinu vymezili převážně jako z poloviny konsolidovanou demokracii (od 3.00), resp. přechodný (hybridní) režim (od 4.00), ukazatele v roce 2004 hovoří o posunu k autoritářskému pólu kontinua, kdy Ukrajina získala ve většině klasifikovaných ukazatelích hodnoty charakteristické (od 5.00) pro z poloviny konsolidovaný autoritarismus. Teprve v roce 2005 sledujeme zpětný obrat a posun k demokratické hranici kontinua. Nejvýznamnější rozdíl lze zaznamenat v oblasti rozvoje nezávislých médií, občanské společnosti a demokratizace volebního procesu. Země stagnuje zejména v oblasti korupce (viz Tabulka 1, s. 37).

Tabulka 1. Faktory demokracie na Ukrajině

	1997	1998	1999	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Správa státu	--	--	--	--	--	--	--	5.00	4.50
Volební proces	3.25	3.50	3.50	4.00	4.50	4.00	4.25	3.50	3.25
Občanská společnost	4.00	4.25	4.00	3.75	3.75	3.50	3.75	3.00	2.75
Nezávislost médií	4.50	4.75	5.00	5.25	5.50	5.50	5.50	4.75	3.75
Vláda	4.50	4.75	4.75	4.75	5.00	5.00	5.25	--	--
Lokální správa	--	--	--	--	--	--	--	5.25	5.25
Soudní rámec a nezávislost	--	--	--	--	--	--	--	4.25	4.25
Ústavní, legislativní a soudní rámec	3.75	4.00	4.50	4.50	4.75	4.50	4.75	--	--
Korupce	--	--	6.00	6.00	6.00	5.75	5.75	5.75	5.75
Rating demokracie	--	--	--	--	--	--	--	4.50	4.21

Zdroj: Freedom House 2004; 2007.

Ačkoliv v roce 1997 Ukrajina deklarovala svou prioritu integrace do EU, kterou v roce 2002 prezident Kučma podpořil svým projevem před ukrajinským parlamentem nazvaným 'Evropská

volba', následovala zahraniční politika opět logiku mnoha vektorů.²¹ Koncepty multivektorálnosti a evropské priority si přitom navzájem odporují. Snaha vtělit západnímu vektoru v zahraniční politice dominantní ráz není v souladu se setrváním u politiky o více vektorech, která dominantním vektorem nedisponuje. Svou vícekolejnou koncepci přitom až do roku 2004 neopustila.

Dodnes přitom neexistuje shoda v tom, komu měl koncept zahraniční politiky založené na více vektorech sloužit. Ukrajinská společnost sice na počátku 90. let z jedné třetiny podporovala návrat do Evropy a z jedné třetiny přibližování k Rusku, představitelé země však zvolili třetí cestu, tj. balancování mezi aktéry, což v 90. letech paradoxně vedlo jak k částečnému odtažení Ukrajiny od Ruska v ekonomické a politické oblasti, tak nevedlo k přiblížení k euro-atlantickým integračním strukturám.²² Koncepci zhodnotil expert na problematiku bezpečnosti v postsovětském prostoru James Sherr jako 'nebezpečně nepřesnou', neboť mohla sloužit v jednom momentu k ospravedlnění přiblížení k Evropě, jindy k odůvodnění přiblížení k Rusku, což se také v praxi dělo.²³ Nakonec se vyvinul pocit, že multivektorální koncepcí nesloužila ukrajinským občanům, ale zcela vyhovovala ukrajinským oligarchickým strukturám, neboť odpovídala jejich zájmu udržet si dominantní pozici ve státě.²⁴

Sbližování s Ruskem po nástupu prezidenta Ruské federace Vladimíra Putina k moci v roce 2000 vedlo k podepsání dohody o 'Jednotném ekonomickém prostoru' (JEP) mezi Ruskem, Ukrajinou, Běloruskem a Kazachstánem v září 2003.²⁵ Prezident Kučma se navíc v roce 2003 stal prvním neruským předsedou SNS. Podepsání dohody o JEP přímo odporovalo PCA, neboť se Ukrajina v obou případech zavázala ekonomicky integrovat, ale pokaždé za jiných podmínek a s jiným partnerem. Další případ nedodržování mezinárodních dohod se projevil po zveřejnění

²¹ Etapy přiblížení k EU jsou navrženy v: Kuchma 2002.

²² Haukkala a Moshes 2004, s. 44. Teprve po nástupu ruského prezidenta Vladimíra Putina (2000) význam Ruska v zahraniční politice Ukrajiny začal růst.

²³ Sherr 2002a, s. 321.

²⁴ Oligarchové upřednostňovali koncepci přiblížení jak k EU tak k Rusku, aniž by plně akceptovali západoevropské demokratické hodnoty na jedné straně, anebo chtěli skončit absorbování ruskými – ještě více rozvinutými – oligarchickými strukturami na straně druhé (Timmermann 2003, s. 13). Politickým vlivem hospodářských elit se systematicky zabývá: Kowall, Zimmer 2002.

²⁵ Vláda Ukrajiny, 2003a; 2003b.

nahrávek, jež poukazovaly na zapletení administrativy prezidenta Kučmy do prodeje radarového systému Kolčuga do Iráku, jenž se nacházel pod sankčními opatřeními OSN.

Aktivity Ukrajiny ve vztahu k EU se vyznačovaly ryzí formálností. Došlo sice k vytváření nových úřadů (Národní rada pro evropskou a euro-atlantickou integraci) nebo ke změnám v názvech úřadů (např. přejmenování Ministerstva hospodářství na Ministerstvo hospodářství a evropské integrace), avšak účel těchto institucionálních změn nespočíval ani tak v jejich činnosti, jako spíše snaze vytvořit pracovní pozice pro hospodářské elity z okruhu prezidenta Kučmy.

Ukrajina čelila mnohokrát kritice ze strany EU i dalších aktérů západního areálu za nenaplnění svých deklamací a dohod v praxi.²⁶ Kyjevští experti našli pouze v období 2002–2003 celkem 20 porušení ustanovení PCA Ukrajinou, především v oblasti obchodu a investic.²⁷ V březnu 2003 byla vydána 'Zpráva o implementaci vzájemných dohod', která reflektovala ukrajinské problémy s implementací PCA. EU zaznamenala nedostatky především v oblastech obchodu a investic, podpory konsolidace demokracie i v harmonizaci ukrajinské legislativy s evropskou.²⁸

Ve druhém funkčním období prezidenta Kučmy (1999–2004) se ve členských zemích EU vyvinul pocit tzv. evropské únavy z Ukrajiny vyplývající z ambivalentního rázu ukrajinské politiky.²⁹ Do roku 2004 EU postupně dospěla k pozici, jež evropské aspirace Ukrajiny bere na vědomí a vítá její evropskou volbu.³⁰ Nehovořila však jedním hlasem.³¹ Dov Lynch vystihla

²⁶ Vysoký představitel EU pro SZBP Javier Solana vyslovil názor, že Ukrajina nehraje podle, ale s pravidly. Guicherdová našla příčinu takové politické kultury v existenci fenoménu tzv. 'homo sovietica'. Definovala takto dědictví znaků politicko-byrokratické kultury charakteristické pro sovětský režim (Guicherd 2002, 11; srovnej Kempe 1999, s. 170). Oleh Rybačuk, bývalý vice-premiér pro evropskou integraci (2005–2006) vystihl zahraniční politiku Ukrajiny v éře prezidenta Kučmy jako sovětsko-indiánské přátelství, které je dědictvím praktik sovětské mentality. Představitelé zemí (v jeho případě Ruska a Ukrajiny) dle jeho argumentace zorganizují určitou událost a s patřičnou hlučností ji veřejnosti představí. Účelem takového jednání je navodit u veřejnosti pocit, že určitá kooperace existuje, ve skutečnosti však nemá žádný konkrétní výsledek (Rybachuk 2003, s. 28–29). O strategických partnerstvích Ukrajiny píše rovněž Svyetlov 2007, s. 532.

²⁷ Timmermann 2003, s. 13.

²⁸ Rada spolupráce EU–Ukrajina 2003.

²⁹ Kuzio 2003, s. 15–16.

³⁰ Evropská rada 1999, s. 2.

komplikovanost poměru EU k Ukrajině jako 'paradox blízkosti a vzdálení'.³² Ukrajina se nachází dost blízko Unie, aby se mohla ucházet o členství v EU, je však dosti vzdálená, aby tohoto členství opravdu dosáhla, neboť není schopna splnit ani podmínky PCA.

EU si uvědomovala, že postupným rozšiřováním se stane společenstvím konfrontovaným stále více s bezpečnostními riziky a destabilizačním potenciálem svých sousedů. Vědoma si úzkých kontaktů Ukrajiny a Ruska s NATO rozšířila Unie i přes pocit únavy spolupráci s Ukrajinou do dalších oblastí:

- V informativně deklaratorní dimenzi byla rozšířena spolupráce do segmentu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky vypracováním 'Společné strategie EU k Ukrajině' schválené Evropskou radou v Helsinkách v prosinci 1999.³³ Ukrajina se stala v tomto momentu formálně strategickým partnerem EU. EU se zavázala podporovat demokratický a hospodářský reformní proces, zajištění stability a bezpečnosti i budování spolupráce mezi EU a Ukrajinou v kontextu rozšiřování EU.
- V rovině technické a finanční asistence následovala v roce 2001 'Strategická listina' k Ukrajině schválená Evropskou komisí, v níž Komise stanovila rámec pomoci Ukrajině pro období 2002–2006. Dokument opět vyzdvihoval nutnost posílení demokracie, občanské společnosti, nezávislosti médií, reformy soudní a veřejné správy, strukturální reformy v hospodářství, zkvalitnění prostředí pro investice, zdůrazňoval význam vyjednávání členství ve Světové obchodní organizaci (WTO) a reformy bankovníctví a sociálního systému.³⁴

³¹ Rada spolupráce EU–Ukrajina 2003. Bývalý předseda Evropské komise (1999–2004) Romano Prodi se vyjádřil, že budoucí hranice EU je 'takřka jasná' a EU s Ukrajinou v ní nepočítá (Sherr 2002b, s. 36). Bývalý místopředseda Evropského konventu Jean–Luc Dehaene navázal na předsedu Komise Prodiho, když vyloučil budoucí členství Ukrajiny v EU. Proud tzv. politiky více otevřených dveří souhlasící s nabídkou perspektivy členství v případě splnění předem daných podmínek reprezentoval bývalý komisař pro politiku sousedství (2003–2004) a současný místopředseda Komise Günter Verheugen. Rovněž bývalý francouzský prezident Jacques Chirac v dubnu 2003 sdělil, že by Francie byla ochotna podpořit povýšení statutu vazby Ukrajiny k EU na přidružené členství (Kuzio 2003, s. 20).

³² Lynch 2003, s. 38.

³³ Evropská rada 1999.

³⁴ Na základě této *Strategické listiny* byl 4. srpna 2003 vypracován *Národní indikativní program pro Ukrajinu*, který vytváří rámec pro uplatnění programu TACIS v období 2004–2006. Evropská komise 2003a.

- V oblasti institucionální byla rozšířena institucionální základna stanovená v PCA summitem v Göteborgu (2001), který dokonce Ukrajinu přizval k Evropské konferenci, která byla určena pro státy členské a s perspektivou členství.³⁵

Řada expertů (Haran, Sushko, Vahl, Wolczuk, Duleba) varovala, že postoj EU je přesto neudržitelný a omezuje vliv EU na Ukrajinu, pokud Unie nechce jednoznačně uznat členské aspirace Ukrajiny, tedy faktu, že Ukrajina je evropskou zemí, jak se píše v článku 49 Smlouvy o EU.³⁶ Unie však začala uvažovat o reformě politiky vůči Ukrajině, neboť rámec stanovený PCA neodpovídal výzvám a problémům, jež mělo způsobit rozšíření EU v roce 2004. Přestože PCA vstoupila v platnost teprve v roce 1998 a nebyla doposud plně implementována a její platnost měla trvat deset let, existovaly zejména dva argumenty pro revizi smluvního rámce vztahů.³⁷

- Zatímco rámec PCA se orientoval převážně na spolupráci mezi EU a Ukrajinou v segmentu obchodu a hospodářství, během let 1998–2003 se kooperace partnerů rozšířila do oblastí, jímž se PCA věnovalo okrajově či vůbec (např. oblast justice a vnitra, SZBP).
- Metoda PCA navíc dala spolupráci příliš statický ráz, neboť nabízela pouze omezený prostor v segmentu kondicionality.³⁸ Možnost členství Ukrajiny v EU sice dokument explicitně nevyloučil, přesto jeho perspektivu nenabídl.³⁹ Dokument zmínil, že obě strany „vnímají a podporují přání Ukrajiny založit úzkou spolupráci s evropskými institucemi“ a „mají na paměti záměr dohody favorizující postupné přibližování mezi Ukrajinou a širší oblastí spolupráce v Evropě“.⁴⁰

EU zahájila diskusi o novém rámci vztahů se sousedními zeměmi (včetně Ukrajiny) v roce 2003. Aktivita se vyvíjela v širším rámci, jenž v prosinci 2003 určila první Evropská

³⁵ Evropská komise 2001.

³⁶ Srovnej: Stefan Batory Foundation 2004, s. 9.

³⁷ Stefan Batory Foundation 2004, s. 23.

³⁸ Lynch 2003, s. 44–45; Stefan Batory Foundation 2004, s. 23–24.

³⁹ Evropská společenství 1998, s. 1–3.

⁴⁰ Evropská společenství 1998, s. 2.

bezpečnostní strategie, kterou Rada EU vydala pod názvem 'Bezpečná Evropa v lepším světě'.⁴¹ Členské státy EU se v dokumentu zavázaly přispívat k budování stability v sousedství EU. V dokumentu se psalo, že sousední státy, které jsou politicky a ekonomicky nestabilní a v nichž vzkvétá organizovaný zločin, reprezentují pro EU hrozbu.⁴² Strategie dále pokračovala:

*Integrace přistupujících zemí zvyšuje naši bezpečnost, avšak také EU přibližuje problematickým oblastem. Naším úkolem je podporovat kruh zemí s dobrou vládou na východě EU (...), s nimiž bychom mohli udržovat úzké vztahy.*⁴³

EU si stanovila cíl vytvořit mechanismy spolupráce, které budou reagovat na výzvy a problémy spojené s rozšířením EU o deset nových členských zemí v roce 2004 a o další dvě země v roce 2007. Toto rozšíření totiž mělo nejen bezpečnostní rozměr spočívající v bezprostředním přiblížení Ukrajiny na hranice 'nové' EU, jak se psalo v bezpečnostní strategii, ale rovněž rozměr politický vyplývající z růstu role budoucích členů Unie připravených navázat s Ukrajinou užší vztahy.

Významnou roli sehrálo především Polsko. To již v roce 1998, ještě jako země kandidující na členství v EU, navrhlo vytvoření *východní dimenze EU*.⁴⁴ V roce 2001 pak polské ministerstvo zahraničních věcí ve spolupráci s odborníky převzalo iniciativu a připravilo dokument s návrhem užší spolupráce, jenž měl posléze vliv na další kroky EU. Dva roky po představení polského návrhu představitelé EU a členských států diskutovali o nutnosti tohoto nového přístupu. Ačkoliv však původní návrh počítal s hledáním nového přístupu pouze vůči východním sousedům 'nové' EU, nakonec Evropská komise vyzvala ve své zprávě 'Širší Evropa' k vytvoření instrumentu zabývajícím se všemi partnery hraničícími v budoucnu s EU.⁴⁵ Tedy jak 'novými' sousedy EU na

⁴¹ Rada EU 2003.

⁴² Rada EU 2003, s. 7.

⁴³ Rada EU 2003, s. 8.

⁴⁴ Tato iniciativa vycházela ze zkušenosti s tzv. severní dimenzí, kterou uplatňovala EU ve spolupráci s Ruskou federací po rozšíření členské základny EU o Finsko.

⁴⁵ V přesném překladu pojmenování této zprávy existuje nejasnost. Anglický název 'Wider Europe' (Širší Evropa) je do německého jazyka přeložen jako 'Größeres Europa' (Větší Evropa). V této práci bude používána forma 'Širší Evropa', neboť přesněji vystihuje logiku zprávy reagující na proces 'rozšíření' EU.

východě, tak 'starými' partnery z oblasti jihu Středomoří, jak o tom nakonec hovoří také bezpečnostní strategie.⁴⁶

'Širší Evropa' hovoří o perspektivě členství pro sousední státy EU. Dokument uvedl, že de iure státy, které splňují podmínky stanovené EU (čl. 49 Smlouvy o EU a Kodaňská kritéria), mají možnost žádat o členství v EU. De facto však musí každé rozhodnutí o rozšíření EU předcházet debata o geografických limitech EU. Ve střednědobém horizontu, který není blíže specifikován, proto EU rozšíření o nové země, kterým prozatím členství nebylo přislíbeno, nepřicházelo v úvahu. Nový mechanismus měl nabídnout veškeré instrumenty spolupráce, pouze ne členství v EU a hlas v institucích EU.⁴⁷ EU dokumentem reflektovala realitu vzájemné závislosti na zemích z bezprostředního sousedství, již shledávala v hospodářských, sociálních a bezpečnostních otázkách, a proto se snažila řadou nástrojů podpořit jejich stabilitu, prosperitu, bezpečnost a rozvoj vzájemné spolupráce.⁴⁸ Mezi mechanismy kondicionality a instrumenty úzké spolupráce EU zahrnula:⁴⁹

- Rozšíření vnitřního trhu a jeho regulatorních struktur,
- Preferenční obchodní výměnu a otevření trhu,
- Jednání o perspektivách legální migrace osob z třetích zemí,
- Intenzivnější spolupráci v boji a prevenci proti společným bezpečnostním hrozbám,
- Větší zapojení EU v prevenci konfliktů a řízení krizí,
- Zvýšenou snahu podporovat rozvoj lidských práv a rozšířit kulturní spolupráci
- Integraci dopravních, telekomunikačních a energetických sítí,
- Posílení spolupráce v rámci Evropského výzkumného prostoru,

⁴⁶ Zpráva rozlišuje mezi oblastí jižního Středomoří (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko) a oblastí tzv. západních nově nezávislých států (Ukrajina, Moldávie, Bělorusko). Evropská komise 2003b.

⁴⁷ Evropská komise 2003b, s. 6.

⁴⁸ Evropská komise 2003b, s. 3–4.

⁴⁹ Evropská komise 2003b, s. 10–14.

- Nové nástroje propagace investic a jejich ochrany,
- Podporu integrace do globálního obchodního systému,
- Rozšíření a zacílení nových forem finanční a technické asistence.

V poměru EU k Ukrajině návrh Evropské komise kombinoval předešlé přístupy s novými. I přes uplatnění 'měkkého ne' v otázce členství ze strany EU zpráva nabídla rozsáhlou škálu možností stupňování kvality vztahů. 'Širší Evropa' rovněž navrhla vytvoření nového finančního komponentu, tzv. Evropského instrumentu sousedství (ENPI), založeném na zkušenostech s programy TACIS, PHARE a INTERREG.

Ačkoliv tento instrument neměl nahradit metodu PCA, jež i nadále zůstala centrálním pilířem zájmu EU, nabídl perspektivu stupňování kvality vztahu uzavřením nové dohody, ovšem nejdříve po plné implementaci PCA.⁵⁰ Na Ukrajině však koncepce 'Širší Evropy' vedla k rozhořčení, neboť zemi opět nenabídla jasnou perspektivu členství a navíc ji zařadila do velmi diferencované skupiny zemí se zcela rozdílným vnitropolitickým vývojem, ale především s rozdílným zájmem o integraci v EU.

Evropská komise zahájila rozsáhlou debatu odborníků, která skončila – bezprostředně po rozšíření EU o deset nových členských zemí – prezentací 'Evropské politiky sousedství' (ENP).⁵¹ V ENP Evropská komise explicitně zavrhl perspektivu členství pro země, jichž se ENP týká: „EU zdůrazňuje, že nabízí prostředky k posílení vztahů mezi EU a partnerskými zeměmi, které se odlišují od možností přístupných evropským zemím na základě článku 49 Smlouvy o EU.“⁵² ENP se stala praktickým výstupem 'Širší Evropy' a reflektovala zájem vytvořit vhodný rámec vztahů kombinující jednotný přístup ke skupině partnerů s individuálním přístupem reflektujícím zájmy jednotlivých zemí. ENP představila dvě základní dimenze: jednak vytvořila jednotný rámec

⁵⁰ Evropská komise 2003b, s. 18.

⁵¹ Podrobně k ENP v: Lippert 2007.

⁵² Evropská komise 2004b, s. 4.

přístupu ke všem partnerům vyjádřený ve 'Strategické listině' z května 2004⁵³, jednak státy diferencovala pomocí vydávání pravidelných pro každou zemi specifických akčních plánů orientovaných na praktické problémy ve vztazích. Akční plán pro Ukrajinu byl představen v prosinci 2004 a oběma partnery odsouhlasen v únoru 2005.⁵⁴

Doplňující metoda v podobě ENP po letech rozporného poměru EU k Ukrajině vytvořila předvídatelnější rámec vzájemných vztahů. Návrh ENP a veškeré iniciativy, jež jeho vypracování předcházely, reflektovaly realitu existence asymetrické vzájemné závislosti mezi partnery. ENP za prvé reagovala na pocit určité míry nejistoty z dopadů rozšíření EU s přímým dopadem na změnu polohy vnějších hranic Unie. EU zřetelně demonstrovala, že je závislou proměnnou na změnách, jež její přímé sousedství s Ukrajinou může přinést, a musela pro tento účel vytvořit doplňující koncept vztahů pro jejich řešení. ENP za druhé prokázala závislost EU na politické dimenzi rozšíření vyplývající z přistoupení nových členských zemí, jež mají zájem na zintenzivnění vztahů EU s Ukrajinou (zmínku zasloužila úloha Polska ve vytváření východní dimenze EU). Tyto státy se snažily působit jako zprostředkovatelé zájmů Ukrajiny v EU. Unie se v tomto kauzálním kruhu tedy stala závislou proměnnou: (1) obavy z bezprostředního sousedství s Ukrajinou; (2) vztahů mezi Ukrajinou a novými členskými zeměmi EU.

A jaké byly v tomto období uplatněny nástroje evropeizace? Ze strategických nástrojů sehrával významnější úlohu prvek kondicionality, spíše než socializace, což je důsledkem diferencovaného postoje zemí, s nimiž je Ukrajina srovnávána, vůči EU. Kondicionalitu reflektovaly jak nástroje (1) deklarativně–informativní, (2) institucionální, tak také (3) instrumenty finanční. Hodnotící a monitorovací nástroje byly užívány pouze v účasti EU na implementaci programu TACIS a vysíláním zástupců Evropského parlamentu v rámci pozorovatelských misí u příležitosti voleb na Ukrajině. PCA vytvořil základní smluvní rámec vzájemných vztahů. Jeho plná implementace Ukrajině slíbila rozvoj spolupráce zejména v ekonomických otázkách. ENP pak rozšířil možnosti, neboť nabídl možnost integrace do

⁵³ European Commission 2004b.

⁵⁴ European Commission 2004e.

jednotného trhu, preferenční režim pro obchodní výměnu, posílení spolupráce v oblasti SZBP i v sektoru justice a vnitra.

Zásadní prvek kondicionality – tedy perspektivu členství – však ENP explicitně vylučuje. Je tedy otázkou, jak se na rozšiřování mezinárodní identity EU projeví události roku 2004, tedy rozšíření EU o deset nových členských zemí a prezidentské volby na Ukrajině. Těmto otázkám se věnujeme v následující kapitole.

3 MILNÍK VE VZTAZÍCH: ROK 2004

První vlna východního rozšíření, která do EU přivedla deset nových členských zemí, byla prvním impulzem vedoucím k nutnosti EU a Ukrajiny redefinovat rámec svých vzájemných vztahů. Od 1. května 2004 Ukrajina sdílela své hranice se třemi novými členskými zeměmi EU: Polskem, Slovenskem a Maďarskem. Součástí EU se navíc staly země z Pobaltí (Estonsko, Lotyšsko a Litva), se kterými Ukrajina sdílela v rámci SSSR část své historie. Mezi EU a Ukrajinou došlo ke zvýšení míry vzájemné závislosti, a to nejen z důvodu faktorů geografického a politického rázu. Svou roli sehrály rovněž elementy psychologické a ekonomické.

3.1 Psychologie a ekonomika nové hranice

Dosažení členství v EU zeměmi, jež ještě před dvěma dekádami let náležely do mocenské sféry sovětského bloku, má pro Ukrajinu značný socio-ekonomický a kulturně-psychologický rozměr. Ten reprezentuje nová hranice EU. Kulturní rozměr představuje role identitární disharmonie mezi EU a Ukrajinou, jež se faktem rozšíření o země s podobnou historickou zkušeností (např. Lotyšsko, Estonsko, Litva) značně zesiluje.

Socio-ekonomický rozměr představuje 'čára chudoby' mezi novými členskými zeměmi EU a Ukrajinou. Srovnáme-li údaje o výši HDP na obyvatele v roce 2006 v jednotlivých zemích na 'nové' hranici EU, vyplyne nám, že se Polsko s 15.440 USD, Slovensko s 17.830 USD, Maďarsko s 19.600 USD nacházejí daleko před Ukrajinou s hodnotou 7.640 USD (viz. Tabulka 2, s. 48).¹ Na Ukrajině psychologicko-kulturní i socio-ekonomické faktory zformovaly pocit 'outsidera'.

Přesto není existence zmíněné čáry chudoby přímým následkem rozšíření EU. Rozdíly v ekonomické vyspělosti zemí na nové hranici se formovaly po dlouhou dobu a spíše zmíněný psychologický aspekt činí problém ekonomických asymetrií na obou stranách hranice

¹ Světová obchodní organizace 2008.

zřetelnější. Socio-ekonomické následky rozšíření EU jsou totiž spojeny s procesem harmonizace legislativy nových členských států s legislativou evropskou, jenž se odehrával v období před vstupem do Unie, a jsou tedy důsledkem intenzivní evropeizace kandidátských zemí. Nové členské státy EU byly schopny pod vlivem legislativní harmonizace zintenzívnit dynamiku politicko-ekonomické transformace, zatímco země, které s nimi sousedily na východě, tomuto tempu nebyly schopné konkurovat. I tyto důvody přispěly k tomu, že během posledních patnácti let v regionu probíhaly dva paralelní – avšak nesouměrné – procesy transformace.

Tabulka 2. Ekonomická hranice mezi EU a Ukrajinou

	2006 HDP/obyvatel dle PPP (v tis. USD) ^a	2007 HDP/obyvatel dle PPP (v tis. USD) ^b
Ukrajina	7,64	6,9
Maďarsko	19,59	19,50
Polsko	15,44	16,20
Slovensko	17,83	19,80

Zdroje: ^a Světová obchodní organizace 2008; ^b Údaj předpokládá výši HDP v roce 2007. Ústřední zpravodajská služba 2008.

Přibližování deseti nových členských zemí k EU rovněž ovlivňovalo prostředí Ukrajiny. Ukrajina, ačkoliv nenáležela k členům EU, byla v podmínkách asymetrické vzájemné závislosti ovlivňována politikou Unie. Evropeizace vyplynula z neofunkcionální logiky integrace evropského prostoru, který definovali Haas i Mitrany. Oba předpokládali, že v podmínkách nadnárodních vztahů spolupráci mezi aktéry určuje expanzivní logika rozšiřování souboru aktivit, jež aktéři společně vykonávají. Efekty přelévání (spill-over), větvení (ramification) či sněhové koule (snowball-effect) metaforicky vystihují proces, kdy se národní státy postupně vzdávají svých kompetencí ve prospěch nadnárodních struktur, jejichž agenda se tímto neustále rozšiřuje.² Tyto procesy jsou možné zejména v podmínkách vzájemné závislosti aktérů.

² Srovnej Drulák 2003, s. 76; Haas 1968; Puchala 1999, s. 265–266. Puchalova práce nabízí systematickou analýzu integračních teorií – zejména transakcionalismu a funkcionalismu.

Již obchodní vztahy mezi kandidáty na členství v EU a Ukrajinou byly regulovány dle norem EU, což znamená, že tyto státy normám EU přizpůsobily i ve stádiu, kdy nebyly v EU plně integrovány. Růst objemu obchodu mezi Ukrajinou a EU navíc naznačuje, že dynamika přelévání bude neustále akcelarovat. Rozsáhlejší přiblížení ukrajinského obchodního práva k normám EU proběhlo rovněž předtím, než EU Ukrajině přiznala status tržního hospodářství (listopad 2005) a dříve než Ukrajina ukončila rozhovory o členství ve WTO (prosinec 2007).³

Oblasti, jež si oba partneři vytyčili jako prioritní sféru zájmů, se dotýkají změny související s implementací norem v nových členských státech EU v předvstupní fázi nejmarkantněji. Ukrajinskou prioritu vkládanou v ekonomické otázky ovlivnil fakt, že se noví členové EU stali prvkem procedur Unie spojených s volným pohybem faktorů produkce, tedy zboží, služeb, kapitálu a práce. Změny související s adaptováním na tyto struktury bezprostředně ovlivnily spolupráci s Ukrajinou v hospodářské a obchodní sféře i sféře spojené s otázkami migrace. Priorita EU vkládaná do zajištění bezpečnosti vnější hranice se odrazila zejména ve změně vízového režimu nových členů EU s Ukrajinou.

Ekonomické dopady rozšíření vytvářejí komplexní rámec spojený se změnami v oblasti bilaterálního obchodu s výrobky a službami, zahraničních přímých investic, migrace pracovních sil i parciální ekonomické kooperace v rámci příhraničních regionů. Před rozšířením EU na východ proto vznikaly na Ukrajině i v nových členských státech pocity obav z důsledků rozšíření a následné socio-ekonomické destabilizace, jež se hromadily zejména v příhraničních regionech. Ve východopolském regionu kolem města Lublin žilo např. 30 až 40 procent malých a středních podnikatelů pouze z obchodu s Ukrajinou.

V celostátním měřítku však fakt členství nových států v EU nijak výrazně strukturu ukrajinského zahraničního obchodu neovlivnil. Noví členové přeorientovali své externí obchodní vztahy na západ již dávno před vstupem do EU, což se projevuje zejména tím, že Ukrajina disponuje vůči všem kandidátům do EU kromě České republiky a Polska pozitivními hodnotami

³ EurActiv 2007.

obchodní bilance.⁴ Přesto rozšíření přispělo k obchodní závislosti Ukrajiny na EU. Z analýzy ukrajinského zahraničního obchodu od roku 1998 sledujeme vytrvalý trend růstu. Unie se po rozšíření stala pro Ukrajinu největším vývozním partnerem s podílem 35,8 procent na celkovém objemu zahraničního obchodu.⁵

Vízová otázka představovala jeden z klíčových problémů vzájemných vztahů. Uplatnění první vlny opatření spojených s pozdějším přistoupením nových členů EU k Schengenské dohodě (2007) tvořila součást souborů podmínek vyplývajících z členství v EU.⁶ Přistoupení nových členských zemí k Schengenské dohodě jako nástroj svobodného pohybu osob v rámci EU nárokovalo jednotný postoj členských zemí v definování společné vízové, azylové a imigrační politiky vůči těm, jež nejsou občany EU.

Dopady způsobené změnou vízového režimu nejlépe demonstrují paradox 'přiblíženého vzdálení', jež charakterizuje situaci zejména v příhraničních oblastech jak nových členských států EU, tak Ukrajiny.⁷ Ekonomicky slabé regiony na obou stranách hranice charakterizovala hustá síť maloobchodních vztahů příhraničního charakteru a spolupráce občanů (např. v rámci euroregionů) i intenzivní neformální společenské kontakty vzešlé z historického vývoje regionu.⁸ Vzájemná spolupráce se rozvíjela zejména v rámci Euroregionů Bug (Ukrajina, Polsko, Bělorusko) a Karpaty (Ukrajina, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Rumunsko). Jejich zásadní přínos spočíval tedy zejména v přenosu zkušeností z evropské integrace a institucionalizace příhraniční spolupráce na lokální a regionální úrovni.⁹

⁴ East-West Institute 2004, s. 12.

⁵ Zahraniční obchod Ukrajiny s EU dynamicky roste. V roce 1995 činil import do EU 13 procent ze svého celkového objemu, v roce 2002 stoupl 25%, po přičtení desíti kandidátských zemí EU pak na zmíněných 35,8 procent. UCEPS 2003, s. 12.

⁶ Politiku ochrany vnějších hranic EU zakládá na Schengenské dohodě (podepsána 1985, od 1995 v platnosti), jež vedla k postupnému odstranění kontrol na vnitřních hranicích EU mezi jednotlivými členskými státy. Podmínky původně mezistátní smlouvy se v roce 1999 (Amsterdamská smlouva) staly součástí právního rámce EU – tzv. *acquis communautaire*. Splnění těchto podmínek bylo předpokladem přijetí kandidátských zemí do EU. Přistoupením k EU v roce 2004 však nedošlo k zahrnutí nových členských států do Schengenského prostoru, a proto byl uplatněn přechodný režim předpokládající splnění všech podmínek do roku 2007, jak si nové členské státy EU samy předsevzaly. Batt 2003, s. 105.

⁷ Lynch 2003, s. 38; srovnej: Guicherd 2002, s. 45.

⁸ Všechny regiony nových členských států EU, jež hraničí s Ukrajinou, se ve výzkumu EUROSTAT umístily v první desítku regionů s nejnižší hodnotou HDP na obyvatele v EU. Eurostat 2005.

⁹ East-West Institute, s. 133–134.

Východní rozšíření EU nemělo přímý pozitivní efekt na rozvoj příhraniční spolupráce. V krátkodobém horizontu naopak rozšíření kooperaci zkomplikovalo, neboť uplatnění asymetrického vízového režimu ze strany nových členských států EU vůči ukrajinským občanům zkomplikovalo kontakty mezi lidmi, institucemi občanské společnosti, administrativami i hospodářskými komunitami.¹⁰

Po jednostranném zavedení vízového režimu došlo ve všech třech sousedních státech ke snížení příhraničních kontaktů. Počet překročení státních hranic zaznamenal dynamický pokles, což vykazují zejména zkušenosti Slovenska, které uplatnilo vízovou povinnost v březnu 2000. Dokud v roce 1995 vstoupilo na Slovensko přes ukrajinskou hranici 7,8 procent z celkového počtu zahraničních návštěvníků, po zavedení vízového režimu v roce 2000 se tento poměr výrazně snížil a v roce 2001 takto přišlo již jen 1,3 procenta lidí.¹¹ Vízový režim ze strany Polska nabyl účinnosti v říjnu 2003. Z důvodu úzkých kulturních a společenských vazeb Polsko nakonec zvolilo typ režimu, který by dopadal na ukrajinské občany co nejméně. Polsko jednak zvýšilo množství konzulárních úřadů na ukrajinském území, zjednodušilo byrokratickou proceduru vyřízení víz a poskytlo víza ukrajinským občanům zdarma. Podobný typ režimu zvolila rovněž maďarská strana.

V červnu 2007 se ukrajínští představitelé dohodli s EU na zjednodušení procesu vydávání krátkodobých víz ukrajinským občanům. Jako podmínku k podepsání dohody si EU kladla podepsání 'Dohody o znovupřijetí', která zaručí v případě odhalení osoby, jež se do EU dostala ilegálně skrze ukrajinské teritorium, k jejímu navrácení zpět na Ukrajinu.¹² Pro některé skupiny obyvatel (např. hranicí rozdělené rodiny, příbuzné, studenty, obchodníky, novináře a členy delegací) byl zcela zrušen poplatek za vyřízení víza.¹³

¹⁰ East-West Institute 2004, s. 134.

¹¹ Solonenko 2004.

¹² Evropská komise 2007a.

¹³ Evropská komise 2007a.

Vznik vnější hranice EU na západních hranicích Ukrajiny vytvořil pro EU nové bezpečnostní prostředí. Snaha efektivně bojovat proti bezpečnostním rizikům ve formě terorismu, organizovaného zločinu i na poli spolupráce soudních soustav stále vyžaduje efektivnější spolupráci mezi Ukrajinou a EU a je významným pilířem ENP i Akčního plánu odsouhlaseného mezi EU a Ukrajinou.¹⁴ Následující tabulka ilustruje nejpalčivější otázky mírných bezpečnostních rizik.

Tabulka 3. Mírné bezpečnostní hrozby na hranici EU a Ukrajiny

Problém	Stav problému
Ilegální migrace	Dle údajů OSN je Ukrajina na světě čtvrtou zemí s nejvyšším počtem mezinárodních migrantů. Přes ukrajinské území prochází 3,6 % všech mezinárodních migrantů a tento počet vytrvale roste. Dle ukrajinských úřadů se v roce 2004 podařilo zajistit 25.539 migrantů, v roce 2005 už 32.726 osob. Přitom se dle odhadů podaří zajistit pouze pět až deset procent ilegálních migrantů. Většina se do Ukrajiny dostává skrze ukrajinsko-ruskou hranici a dále do EU putuje přes ukrajinsko-slovenskou hranici.
Organizovaný zločin	<p>Obchod s lidmi: Ukrajina je stále zemí původu mnoha lidí (převážně žen), kteří jsou nuceni ilegálně pracovat v zahraničí. Ukrajinské ministerstvo vnitra v roce 1998 hovořilo o 400 tisících ukrajinských ženách. Mezi ženami nucenými k práci prostitutek v zemích EU pochází pravděpodobně 7–11 % z Ukrajiny. Dle informací Mezinárodní organizace pro migraci je z celkového počtu ilegálních migrantů až polovina těch, kteří se stali součástí obchodování s lidmi.</p> <p>Pašování zbraní: Na Ukrajině zůstává po vzdání se atomového arzenálu velké množství zbraní, které byly ilegálně exportovány do oblastí konfliktů. Mezi lety 2001 a 2002 se zvýšil počet zabavených lehkých zbraní a munice na ukrajinsko-ruské hranici 2,5krát.</p> <p>Obchod s drogami: V roce 2002 bylo na ukrajinsko-moldavské hranici zabaveno desetkrát větší množství těžkých drog než v roce 2001, což dle expertů není důsledkem zvýšené efektivity práce celníků, ale intenzifikace obchodu s drogami.</p>

Zdroje: Autor, East-West Institute 2004, s. 236–237; Fałkowski, Lang 2004, s. 112–114; Institute for Public Affairs 2006, s. 9–11.

3.2 Faktor polského vnímání Ukrajiny

Až do východního rozšíření chyběly v EU členské státy s prioritním zájmem o zintenzívnění kooperace s Ukrajinou a rovněž zastánci nabídky perspektivy členství v EU, neboť pouze Rakousko, Německo, Velká Británie a skandinávské státy nabídli Ukrajině diplomatickou podporu.¹⁵ S přistoupením Polska Ukrajina v EU získala zastánce, který zemi vnímá jako nejvýznamnější element své východní politiky a podporuje rozvoj vztahů EU s Ukrajinou

¹⁴ Rada spolupráce EU–Ukrajina 2005, s. 5; Rada spolupráce EU–Ukrajina 2007, s. 3–10; Lavenex 2004, s. 694; Moshes 2002, s. 166–167.

¹⁵ Kuzio 2003, s. 19.

s akcentem na nabídku členství v EU.¹⁶ Pobaltské státy se přidaly postupně k Polsku, které zároveň získalo příslib diplomatické podpory ze strany členů Visegrádské skupiny.¹⁷

Polské vlády vyvíjely od pádu komunistického režimu koherentní politiku vůči svým východním sousedům. Kromě směřování k EU a NATO reprezentovaly vztahy k východním sousedům třetí pilíř jejich zahraniční a bezpečnostní politiky. Příčiny budování nadstandardních vztahů s Ukrajinou tkvěly v bezpečnostně–politických zájmech, jež vycházely z předpokladu, že stabilní Polsko a stabilní Ukrajina zajistí bezpečnost středo- a východoevropského prostoru a uchrání tak před nebezpečím expanze postsovětského Ruska.¹⁸ Ačkoliv se postupně zájem na velmi intenzivní regionální spolupráci z polské zahraničně–politické koncepce vytratil a země se rozhodla přibližovat k západním strukturám, zájem na úzké spolupráci s Ukrajinou stále nevyrazil. I proto Polsko touží překonat pozici státu na periferii EU a upozorňuje na středoevropský charakter Ukrajiny (na základě podpory Polska se Ukrajina stala v roce 1996 členem Středoevropské iniciativy).

Polské zájmy na stabilitě Ukrajiny jsou rovněž důsledkem historického procesu formování polsko–ukrajinských hranic. Velké množství Poláků žijících v hraničních regionech Ukrajiny má totiž vliv na vzájemnou kooperaci obou států, neboť například vytváří množství nevládních organizací různého charakteru (společenských, náboženských, kulturních, publikačních apod.). Naopak hospodářské vztahy mezi oběma zeměmi vykazují značné rezervy. Ačkoliv každoročně roste jak export z Polska do Ukrajiny, tak dovoz do Polska, kontakty jsou spíše méně

¹⁶ Odborníci na polsko–ukrajinské vztahy Mateusz Fatkowski a Kai–Olaf Lang (2004, s. 76) shledávají znatelný rozdíl v polské a německé zahraniční politice. Zatímco Německo se řídí přístupem 'Russia first' a klade tak speciální důraz na vztahy s Ruskem, Polsko jedná v pojetí 'Ukraine first', jež vyplývá z geostrategického zájmu hraničit na východě se stabilizovaným balancérem Ruska.

¹⁷ Ukrajina bývá od polského předsednictví Visegrádské skupiny v roce 2005 pravidelně zvána na společné schůzky. V roce 2005 se navíc státy Visegrádské skupiny diplomaticky zavázaly, že budou podporovat prohlubování vztahů mezi EU a Ukrajinou (Visegrádská skupina 2005). V roce 2006 pak ministr obrany Ukrajiny Anatoli Hrytsenko po zasedání Visegrádské skupiny vydal prohlášení, že ministři obrany zemí Visegrádské skupiny podporují strategický plán Ukrajiny stát se členem EU i NATO (Ukrayinske Radio 2006).

¹⁸ Prezident Lech Wałęsa ještě v roce 1992 deklaroval zájem vytvořit východoevropskou alternativu k NATO a EHS, která bude kombinovat hospodářskou a bezpečnostní spolupráci států východní části střední Evropy. Lang 2002, s. 10.

významné.¹⁹ Podobné je to s přímými investicemi. Podíl vývozu do Ukrajiny na celkovém objemu polského exportu činí 2,93 procenta, podíl importu se pak rovnal hodnotě 1,09 procent.²⁰ Naopak velmi důležitou součástí spolupráce Ukrajiny a Polska představuje kooperace v armádní oblasti, jejíž nejznámější podobu reprezentuje polsko-ukrajinský vojenský prapor POLUKRBAT o síle 750 vojáků dříve nasazený v mírových misích v Bosně, Kosovu a v současnosti působící v Iráku. POLUKRBAT se stal součástí vojska Centreufor, utvořeného z jednotek zemí Visegrádské skupiny, Pobaltí a Ukrajiny.²¹

Polsko se začalo profilovat nejen jako „advokát“ Ukrajiny v Unii, ale samo má zájem významnou měrou přispět k definování zahraničně-politických priorit celé EU.²² V polské snaze přiblížit Ukrajinu k EU sehrává zejména to, zdali Polsko bude ve svých aktivitách postupovat společně s dalšími členy Unie.²³

3.3 Volba prezidenta jako mezník vztahů

3.3.1 Spor o budoucnost země

Druhý závažný impuls k redefinici vztahů mezi Ukrajinou a EU představovaly volby prezidenta Ukrajiny v roce 2004. Volby měly zásadní význam vnímaný jako mezník v ukrajinské tranzici k demokracii.²⁴ Charakterizovala je principiální štěpící linie mezi dvěma nejvýznamnějšími kandidáty:

- Viktorem Janukovičem, premiérem ukrajinské vlády v letech 2002 až 2004 a předsedou Strany regionů. V prezidentských volbách reprezentoval elity, jež dominovaly ukrajinské politice do roku 2004, získal podporu dosavadního

¹⁹ Import z Polska do Ukrajiny i export z Ukrajiny do Polska rostou dynamicky od roku 1999 jak v sektoru výrobků tak služeb. Přesné hodnoty zahraničního obchodu se však v zdrojových dokumentech liší. Srovnej např. Fałkowski, Lang 2004, s. 101; UCEPS 2003, s. 18–21.

²⁰ Fałkowski, Lang 2004, s. 101.

²¹ Tamtéž, s. 117; Malek 2002, s. 36; Stefan Batory Foundation 2004, s. 65–66.

²² Lane 2007, s. 498.

²³ Zdisław Najder (2002, s. 26) upozorňuje, že šance, že polské zánění pro podporu ukrajinského členství bude podpořeno ze strany jiného významného člena EU, jsou spíše mizivé. Polsko si musí uvědomit svou ekonomickou a politickou sílu (slabost).

²⁴ Gromadzki (a kol. 2004, s. 2) vnímal prezidentské volby jako nejvýznamnější dosavadní výzvu pro ukrajinskou demokracii. Schneider a Saurenbach (2004, s. 1) i Svyetlov (2007, s. 540) přímo označují události kolem volebního souboje jako počátek 'druhé transformace' země.

prezidenta Kučmy a řady vlivných oligarchů a rovněž se stal kandidátem, kterého otevřeně podporoval prezident Ruské federace Vladimír Putin. Principiálním cílem jeho kandidatury bylo zachovat kontinuitu se současným stylem vládnutí a pokračovat v zahraniční politice balancování mezi Ruskou federací na straně jedné a EU a NATO na straně druhé.²⁵

- Viktorem Juščenkem, vůdčí osobností ukrajinské opozice pravého středu proti režimu prezidenta Kučmy, předsedou politické strany Naše Ukrajina a bývalým guvernérem Ukrajinské národní banky a premiérem reformního kabinetu v roce 2000 a 2001. Juščenko reprezentoval politickou platformu, která proklamovala cíl demokratizovat Ukrajinu, bojovat s korupcí a integrovat Ukrajinu do EU a NATO.²⁶ Vlivní oligarchové jej vnímali jako hrozbu pro své aktivity, přesto i Juščenkova volební kampaň byla zčásti financována ze zdrojů oligarchů a významných průmyslníků.²⁷

Program kandidátů v oblasti zahraniční politiky sehrával ve volebním klání roli, která však byla médií často přeceňována a desinterpretována. Média prezentovala Juščenka jako kandidáta Západu reprezentovaného EU a USA a Janukoviče jako kandidáta Ruska. V zahraničně–politické oblasti oba aktéři sledovali snahu balancovat mezi EU a NATO a Ruskem. Zatímco Juščenko kladl důraz na integraci do euro–atlantických struktur, Janukovič preferoval posilování vztahů s Ruskem, zároveň však intenzivně spolupracovat s EU. Janukovič dle některých analytiků odmítl integraci Ukrajiny do NATO, ačkoliv to byla jeho vláda, která v roce 2002 podala přihlášku o členství.²⁸

Přesto hrály externí faktory – pro tuto práci vhodné zejména EU a Rusko – nemalou roli. Oba aktéři měli vzhledem k ukrajinským volbám zcela odlišné zájmy. Právě deficit souznění v

²⁵ Hesli 2006, s. 169–170.

²⁶ Gromadzki a kol. 2004, s. 2.

²⁷ Way 2005, s. 138, 140. Karatnycky (2005, s. 40) se zabývá propletením významných ukrajinských oligarchických klanů s politickými stranami zastoupenými v ukrajinském parlamentu.

²⁸ Gromadzki a kol. 2004, s. 7.

zájmech ovlivnil jejich vztahy.²⁹ Ruským zájmem bylo zachovat politický kurz, který sledovala stávající vládnoucí elita pod vedením prezidenta Kučmy.³⁰ Ruský prezident Putin i ruská Státní дума otevřeně podporovali kandidaturu Janukoviče, účastnili se přímo volební kampaně a deklarovali svou spokojenost s výsledky, jež zveřejnila ústřední volební komise po druhém – posléze anulovaném – kole. EU a USA se vyhýbaly vyslovení přímé podpory kterémukoliv kandidátovi a naopak v předvolebním období několikrát vyjádřili společně s Radou Evropy, Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, NATO své varování, že v případě nedemokratického charakteru volebního klání výsledek neuznají.³¹

Když posléze zahraniční pozorovací mise vyjádřily své pochybnosti o demokratickém průběhu prvního kola voleb a zcela nepochybovaly o zfalšování výsledků druhého kola, státy EU, USA a Kanada svorně deklarovaly, že Janukoviče, jehož Ústřední volební komise vyhlásila za vítěze, jako prezidenta neuznávají, neboť nebyl zvolen legitimním způsobem.³²

3.3.2 Oranžová revoluce a její bezprostřední důsledky

Oranžová revoluce, výsledek aktivizace ukrajinské veřejnosti bojující proti volebnímu podvodu v listopadu a prosinci 2004, významně ovlivnila vztahy mezi Ukrajinou a EU. Volby prezidenta republiky v roce 2004 přinesly mezník v oblasti demokratizace země: mezinárodní pozorovatelská mise složená ze zástupců řady mezinárodních organizací (OBSE, Rada Evropy, EU, NATO) sice prohlásila, že v prvním i druhém kole voleb byla porušena pravidla demokratické volby, teprve opakování druhého kola však bylo založeno na respektování mezinárodních volebních standardů.³³ Vítězství Juščenka v opakovaném druhém kole 26. prosince 2004 se stalo pro EU klíčové.

²⁹ Partneři diskutovali o situaci na Ukrajině na 14. summitu EU–Rusko 25. listopadu 2004 v Haagu. Jejich výměna názorů vedla k neshodě. Při setkání ministerské trojky EU–Rusko 28. února 2005 v Lucembursku pak EU kladla zvýšený důraz na problematiku lidských práv a základních svobod, jež se stala předmětem sváru i během voleb na Ukrajině.

³⁰ O tomto zájmu píše už Moshes (2002, s. 163), když analyzuje úspěchy spolupráce administrativ ruského prezidenta Putina a ukrajinského prezidenta Kučmy.

³¹ UCEPS 2004, s. 31.

³² Sushko 2005.

³³ OBSE 2005, s. 4.

Prezident Juščenko, který se již během prvního měsíce v úřadě dokázal setkat s nejdůležitějšími představiteli EU i některých členských států, nenechal EU dlouho čekat na vyjádření jeho přímých intencí přivést Ukrajinu k členství v EU. Na návštěvě v Chorvatsku v únoru 2005 uvedl, že Ukrajina podá přihlášku k členství do EU do šesti měsíců.³⁴ Zároveň představil novou koncepci zahraniční politiky Ukrajiny. Po jmenování vlády Julie Tymošenkové – hlavní podporovatelky Juščenkovy kandidatury na prezidenta a předsedkyně Bloku Julie Tymošenkové – Ukrajina vyjádřila silnou euro-atlantickou orientaci.³⁵ To demonstrovaly nejen výroky ukrajinských představitelů, ale rovněž personální obsazení ministerstev, jež řídí agendu zahraniční politiky nebo evropské integrace.³⁶ Řada členů vlády navíc disponovala rozsáhlými zkušenostmi s vedením rozsáhlých aparátů, neboť disponovala předchozí vládní zkušeností.³⁷

Na ukrajinské straně bylo lze sledovat viditelný posun v chápání evropské integrace jako nástroje transformace vnitřní politiky. Ministr zahraničních věcí Ukrajiny Boris Tarasyuk (2005–2007) v koncepci zahraniční politiky pro rok 2005 přímo zdůraznil, že evropská integrace znamená uplatnit demokratické hodnoty a standardy.³⁸ Vedle euro-atlantické integrace vláda identifikovala další priority transformované zahraničně-politické koncepce:

- Reformu diplomatických služeb s cílem zprůhlednit každodenní diplomatickou práci s využitím nejúspěšnějších evropských modelů, účastí nevládních organizací a expertních středisek;
- Snahu otevřít svět Ukrajincům, tj. snažit se vyjednat co nejliberálnější podmínky pro pohyb Ukrajinců ve světě;

³⁴ Yushchenko 2005.

³⁵ Julie Tymošenková je známá pro svůj vlažným až kritickým přístupem k Ruské federaci. V roce 2007 publikovala v časopise *Foreign Affairs* esej nazvaný 'Containing Russia'. Ihned v úvodním odstavci Tymošenková upozorňuje, že současná expanzivní politika Ruské federace v jejím blízkém pohraničí připomíná období roku 1946, kdy George Kennan, diplomat USA, formuloval 'Dlouhý telegram', který vedl Západ k následování strategie zadržování (containment) komunismu. Tymoshenko 2007, s. 69.

³⁶ Ukrajinská vláda Julie Tymošenkové vytvořila nový vice-premiérský úřad pro evropskou integraci, jenž obsadila O. Rybachukem, jedním z nejvíce proevropsky orientovaných politiků Ukrajiny. Post ministra zahraničních věcí Ukrajiny zaujal Boris Tarasyuk, jenž již jako ministr zahraničí ve vládě V. Juščenka sledoval zahraniční politikou primárně proevropský kurz. Ministrem obrany se stal rovněž euro-atlanticky orientovaný Anatolij Grytsenko, bývalý ředitel Ukrajinského centra pro ekonomická a politická studia (UCEPS).

³⁷ Karatnycky 2005, s. 47.

³⁸ Tarasyuk 2005.

- Vyřešit otázku státních hranic Ukrajiny s cílem usnadnit pohyb občanům a obchodníkům, avšak zamezit kriminalitě;
- Zvýšit aktivitu ministerstva zahraničních věcí v otázkách zahraničního obchodu a energetické bezpečnosti země;
- Propagovat ukrajinskou kulturu ve světě a starat se o krajany.³⁹

Většina těchto priorit naprosto souzněla se zájmy EU. Rovněž výroky představitelů členských zemí a institucí EU doznaly určitého posunu, když od popírání perspektivy členství začal převládat přístup žádající pro Ukrajinu více 'pootevřít dveře'.⁴⁰ Evropský parlament schválil 13. ledna 2005 usnesení o výsledcích voleb na Ukrajině, ve kterém mimo jiné vyzval:

Radu, Komisi a členské státy, aby kromě opatření akčního plánu v rámci evropské politiky sousedských vztahů zvážily ostatní formy spolupráce s Ukrajinou, které by poskytly zemi jasnou evropskou perspektivu, odpovídaly by projeveným tužbám velké většiny ukrajinského lidu, a podle možnosti nakonec vedly ke vstupu země do EU.⁴¹

Jakkoliv nebylo usnesení Evropského parlamentu pro Radu závazné, pro Ukrajinu to byl jasný signál otevřených dveří do EU. Rovněž komisařka pro zahraniční vztahy a evropskou politiku sousedství EU Benita Ferrero-Waldnerová upozornila, že jak EU, tak Ukrajina se nacházejí v okamžiku, v němž musí podniknout klíčový krok k rozvoji vzájemných vztahů.⁴² Prioritní však pro EU zůstala i nadále implementace PCA (1998) a Akčního plánu z prosince roku 2004.

³⁹ Tamtéž. Podobný akční plán pro zahraniční politiku nového politického vedení země vytvořily expertní týmy Ukrajinského centra pro ekonomiku a politiku a Centra pro mír, konverzi a zahraniční politiku Ukrajiny: srovnej: Chaly, Sushko, Pashko 2004, s. 12–23.

⁴⁰ Již v období před prvním kolem prezidentských voleb se 11 členských států EU stavělo za kvalitativně intenzivnější spolupráci s Ukrajinou – Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Česká republika, Rakousko, Dánsko, Finsko a Švédsko.

⁴¹ Evropský parlament 2005, s. 4.

⁴² Ferrero-Waldner 2005b.

4 AKTIVNÍ EVROPEIZACE

4.1 Od euforie k realitě

Oranžová revolta, jež vedla k demokratickému zvolení prezidenta, se stala euforickým momentem v celé Evropě. Řada politiků vyjádřila podporu nové etapě ukrajinské tranzice k demokracii. Svyetlov napsal, že „Oranžová revoluce představuje počátek druhého stupně post-komunistické transformace. Od stagnace, kleptokracie a státního kapitalismu se země transformuje v transparentní, odpovědnou a stabilní demokracii.“¹ Rovněž slova komisařky Ferrero-Waldnerové, které publikovala 22. února 2005 u příležitosti inaugurace ukrajinského prezidenta, reflektovala euforii demokratické cesty:

Už před (...) událostmi [oranžové revoluce] EU zamýšlela povýšení svého vztahu vůči Ukrajině, ale nyní je jasné, že naše vztahy získaly novou rezonanci a že možná budeme schopni postupovat rychleji, než jsme dříve pokládali za možné.²

Podobně se vyjádřil i vysoký představitel EU pro SZBP Javier Solana, když poblahopřál Ukrajině k tomu, že

vstoupila do nové éry. (...) Uvědomujeme si však, že úspěch bude vyžadovat tvrdou práci a závazek na obou stranách. (...) Budoucí kvalita našich vztahů bude odpovídat zejména kvalitě ukrajinské demokracie a domácích reforem. (...) Cesta před EU a Ukrajinou je velmi slibná. Bude mít řadu křížovatek, ale je teď našim úkolem začít se hýbat společně cestou intenzivnější spolupráce.³

Vzájemné vztahy mezi EU a Ukrajinou od roku 2005 zaznamenaly řadu dílčích úspěchů. Nelze proto souhlasit s argumentem Akcakocové a Whitmana, že „vztahy mezi EU a Ukrajinou pokročily nenápadně, i přes demokratické povstání v Kyjevě a rozšíření Unie do střední a východní Evropy“.⁴ Řada jednání o nových dokumentech, uzavírání nových partnerství, unijní

¹ Svyetlov 2007, s. 541.

² Ferrero-Waldner 2005a.

³ Solana 2005.

⁴ Akcakoca, Whitman 2007, s. 1.

podpora ukrajinské tranzice na mezinárodní scéně, rozvoj nástrojů ENP, rozsah technické a finanční pomoci a konečně i intenzivní politický dialog o otázkách vzájemného zájmu posunuly vztahy obou aktérů od deklarativní evropeizace k evropeizaci aktivní. EU a Ukrajina sice stále nedospěly do stádia, kdy by EU nabídla perspektivu členství, přesto nelze hovořit o nízké intenzitě vzájemné interakce, což demonstrují pokroky v oblastech specifických instrumentů evropeizace.

4.1.1 Informativně–deklaratorní dimenze

Rovinu informativně–deklaratorní zastupuje pět významných mezníků: (1) podepsání Akčního plánu EU–Ukrajina v únoru 2005, (2) negociace o rozšířené dohodě, která má v roce 2008 nahradit PCA, (3) dohoda o Akčním plánu v oblasti justice a vnitra, (4) prohlášení Ukrajiny tržním hospodářstvím, a (5) dokončení procesu vyjednávání o členství Ukrajiny ve WTO.

Akční plány reprezentují nástroj ENP, jsou dohodnuty mezi EU a sousedními zeměmi v rámci stávajících smluvních vztahů (tj. PCA v případě Ukrajiny), trvají minimálně tři roky a po vzájemném souhlasu se revidují a obnovují. „Akční plány mají být vyčerpávající, ale taktéž identifikovat jasně omezené množství klíčových priorit a nabídnout reálné stimuly k reformě.“⁵ Plán s Ukrajinou stanovuje čtrnáct priorit, mezi nimiž se nacházejí zejména otázky:

- politického dialogu (posilování stability demokracie, lidských práv, právního státu, rozšíření vzájemných konzultací v oblasti krizového řízení, odzbrojování, regionální bezpečnosti),
- ekonomické spolupráce (členství ve WTO, liberalizace vzájemného obchodu, odstraňování bariér pro investice, reforma daňového systému),
- v oblasti justice a vnitra (zjednodušení vízové povinnosti, zvyšování výkonnosti administrativy a soudní soustavy).⁶

⁵ Evropská komise 2004d, s. 3.

⁶ Rada spolupráce EU–Ukrajina 2005, s. 2–3.

Hodnocení implementace Akčního plánu poukazují na pokroky v oblasti demokratické transformace, kde Ukrajina dosáhla pokroku v oblasti svobody médií, projevu, práv etnických minorit, lidských práv i v oblasti rozvoje občanské společnosti.⁷ Pokrok v oblasti demokracie rovněž zaznamenala řada mezinárodních organizací, mezi nimi OSN, OBSE, Rada Evropy, Human Rights Watch a Freedom House. Ukrajina patří společně s pobaltskými členy EU k výjimkám v prostoru bývalého SSSR, které jsou dle klasifikace Freedom House označeny jako svobodné země.⁸

Zásadní problémy v implementaci plánu však byly zaznamenány v oblasti nezávislosti soudní soustavy a boje s korupcí. Soudy jsou pod neustálým politickým tlakem a rovněž oblastí, kde dochází k nejrozsáhlejší korupci. Ukrajinské centrum pro politická a ekonomická studia navíc po nezávislém hodnocení implementace jednotlivých priorit Akčního plánu dospělo k následujícím závěrům:

- reformy v oblasti sociální a ekonomické jsou příliš pomalé,
- nedošlo k zásadním změnám v oblasti ochrany životního prostředí a lidského zdraví,
- situace v oblasti omezování chudoby a zaměstnanosti je nedostatečná.⁹

Vývoj v oblasti korupce na Ukrajině byl kritizován zejména Protikorupční sítí pro východní Evropu a střední Asii z OBSE (ACN) a Skupinou států proti korupci (GRECO) vytvořené při Radě Evropy, jíž se Ukrajina stala v roce 2006 členem.¹⁰ GRECO varovala, že všudypřítomná korupce na Ukrajině představuje přímou hrozbu pro demokracii a vládu práva.¹¹ Následující tabulka (s. 62) ilustruje rozsah korupce na Ukrajině. Index vnímání korupce (CPI) organizace Transparency International měří rozsah a četnost politické a veřejné korupce ve 180 zemích světa. Škála CPI se rozkládá v hodnotách 0 (vysoce korupční prostředí) až 10 (prostředí bez

⁷ UCEPS 2007b, s. 6.

⁸ Freedom House 2007.

⁹ UCEPS 2007b, s. 6–7.

¹⁰ GRECO 2007, s. 3; ACN 2006, s. 7.

¹¹ GRECO 2007, s. 3–4.

korupce). V roce 2007 dosáhla Ukrajina výsledku 2.7 a umístila se na 118. místě ze 179 zemí celého světa. Korupce je v rámci evropského kontinentu rozsáhlejší už jen v Rusku (index 2.3 a 143. pozice) a v Bělorusku (index 2.1 a 150. pozice). Naopak Moldávie (2.8), Albánie (2.9), Černá Hora (3.3), Makedonie (3.3), Bosna a Hercegovina (3.3) či Srbsko se nacházejí nepatrně před Ukrajinou.¹²

Tabulka 4. Korupce na Ukrajině

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Index (CPI*)	2.8	2.6	1.5	2.1	2.4	2.3	2.2	2.6	2.8	2.7
Pořadí	69	75	87	83	85	106	122	107	99	118
Počet zemí	85	99	90	91	102	133	146	158	163	179

Poznámka: * Index vnímání korupce (Corruption Perception Index, CPI) zaznamenává rozsah a četnost korupce v zemi. Vyplývá z analytických dat řady nezávislých subjektů provádějících terénní výzkum v oblasti (minimálně 3 nezávislé výzkumy jsou podmínkou zařazení země do seznamu). Rozmezí: 0 – vysoce korupční prostředí, 10 – prostředí bez korupce.

Zdroj: Transparency International 2007.

Druhý významný impuls ve vzájemných vztazích mezi EU a Ukrajinou je očekáván v souvislosti s vyjednáváním o novém smluvním vztahu obou aktérů. Dosavadní smlouvě PCA vyprší v roce 2008 platnost, a proto oba aktéři od září 2007 jednájí o možnostech budoucí spolupráce.¹³ Ukrajina vyzvala EU k rozšíření perspektivy integrace Ukrajiny do EU a pokouší se získat od EU podobné perspektivy, jaké nabízí Pakt stability pro země z oblasti západu Balkánského poloostrova. Pakt stability balkánským zemím nabízí perspektivu členství v EU.¹⁴ Prezident Juščenko přitom představil své plány, že Ukrajina vyjedná v roce 2007 perspektivu přidruženého člena EU, v roce 2016 se pak stane plnoprávným členem EU.¹⁵ EU nabídku členské perspektivy Ukrajině odmítá. Komisařka Ferrero-Waldnerová vyloučila, že by o ní byla

¹² Transparency International 2007.

¹³ Summit EU–Ukrajina 2007, s. 2.

¹⁴ Akcakoca, Whitman 2007, s. 3.

¹⁵ Svetlov 2007, s. 538.

zmínka ve vyjednávané smlouvě.¹⁶ EU spíše zvažuje nabídnout Ukrajině perspektivu vytvoření zóny volného obchodu.

Významnou roli sehrává sektorální spolupráce obou aktérů v energetické oblasti. V prosinci 2005 na summitu EU a Ukrajiny oba aktéři odsouhlasili memorandum týkající se energií. Jejich společným záměrem je integrace energetického trhu a diversifikace dovozu energií do EU skrze ropovod Oděsa–Brody. Ukrajina rovněž s EU zintenzivnila dialog o účasti na aktivitách SZBP. V rámci Mise EU v oblastech bývalé Jugoslávie se Ukrajina zapojí do činnosti mise v Bosně a Hercegovině a Makedonii.¹⁷

Třetím impulsem rozvoje vzájemných vztahů reprezentuje dohoda EU s Ukrajinou z roku 2007 na revidovaném 'Akčním plánu o svobodě, bezpečnosti a spravedlnosti'. Ten rozšiřuje rámec spolupráce obou aktérů v oblasti justice a vnitra, která byla definována v prosinci 2001 v rámci prvního 'Akčního plánu v oblasti justice a vnitra'. Dokument rozšířil spolupráci v oblasti managementu společné hranice a vízového režimu, boji s organizovaným zločinem a terorismem, v celních otázkách, agendě boje s korupcí i otázek soudnictví. Na rozdíl od původního akčního plánu z roku 2001 nyní partneři věnují rozsáhlou pozornost mechanismům implementace a jejího monitorování. Tzv. skórovací tabulka bude každoročně reflektovat implementaci jednotlivých částí programu a povede k revizi priorit.¹⁸

Čtvrtým i pátým impulsem reprezentuje uznání Ukrajiny jako země s tržním hospodářstvím a následně ukončení jejího přístupového jednání do WTO. Obě aktivity mají přitom významný dopad na ekonomickou přitažlivost Ukrajiny jako obchodního partnera, stejně tak i partnera vhodného pro zahraniční investice, vytvářejí významný podnět pro ekonomické reformy na Ukrajině. V ekonomické oblasti to je rovněž dosažení maxima spolupráce, které nabízí PCA. Rada EU udělila Ukrajině status tržního hospodářství 23. prosince 2005. Ukrajina dokončila vyjednávání o členství ve WTO v lednu 2008 a stane se členem v létě 2008.

¹⁶ RFE/RL 2006.

¹⁷ Lavenex, Schimmelfennig 2006, s. 145.

¹⁸ Rada spolupráce EU–Ukrajina 2007, s. 12.

4.1.2 Institucionální dimenze

Formování formálních i neformálních institucionálních fór pro výměnu informací účinkuje jako nástroj, který reprodukuje všechny ostatní specifické instrumenty evropeizace. Institucionální instrumenty můžeme rozdělit na: (1) dlouhodobé a (2) krátkodobé. Samotné vytváření institucí a ad hoc setkávání představitelů obou partnerů by bez obsahu společných jednání mělo spíše symbolický význam. Ukrajina se jako země, k níž má EU vztah zakotven v rámci PCA, jenž směřuje k partnerství a spolupráci, neúčastní na rozhodovacích procesech v rámci ES a EU.¹⁹ Jinak by tomu bylo v případě, že by se EU s Ukrajinou dohodla na vytvoření oblasti volného obchodu, celní unii, příp. další formy spolupráce. Zásadním vzkazem, který bývalý předseda Evropské komise Romano Prodi přednesl při zahajování ENP, bylo, že EU v rámci této politiky nabídne partnerským zemím „vše, jen ne instituce“.²⁰ Znamená to, že veškeré formy spolupráce se zeměmi ENP budou probíhat bez jejich přímého zapojení do rozhodovacích procesů EU, mimo jiné tato formulace vylučuje perspektivu členství.

Vzájemná spolupráce aktérů se proto i v období po východním rozšíření EU a prezidentských volbách na Ukrajině v roce 2004 soustředila v dlouhodobých institucionálních rámcích, které předpovídala PCA. Ačkoliv nebyl institucionální rámec vztahů od roku 2004 nikterak závažně modifikován, intenzita spolupráce v rámci stávajících institucionálních mechanismů se zvýšila. Ukrajinské centrum pro ekonomická a politická studia uvádí, že v roce 2006 se konalo o třetinu více setkání mezi představiteli EU a Ukrajiny. Počet vzájemných návštěv tak dosáhl čísla 135.²¹

4.1.3 Hodnocení a monitorování

Politika východního rozšíření EU přinesla zásadní změnu do vzájemných vztahů mezi oběma partnery. Ačkoliv PCA neobsahovala žádnou formu monitorování implementace vzájemné dohody, ENP i následně schválené Akční plány obsahují tři typy monitorování implementace: (1)

¹⁹ Petrov 2008, s. 46.

²⁰ Prodi 2002.

²¹ UCEPS 2007a, s. 67.

společné hodnocení, (2) jednostrannou zprávu EU a (3) tzv. skórovací tabulku.²² EU dle Kelleyové využila zkušenosti z nastavování indikátorů a hodnocení z předchozí politiky východního rozšíření a uplatnila tyto metody i do oblasti ENP.²³

Monitorování a hodnocení partnera přitom představuje zásadní nástroj kondicionality zejména ze dvou důvodů. Za prvé umožňuje oběma aktérům zhodnocovat dosavadní implementaci a průběžně měnit její priority. EU tímto získává významné právo ovlivňovat vnitropolitický vývoj v oblasti reforem veřejné politiky.²⁴ Za druhé umožňuje EU stanovovat hodnotící měřítka, dle kterých hodnotí pokrok v oblasti politiky ENP a umožňuje srovnávat státy, jež jsou do této politiky zahrnuty. Tzv. srovnávací test (benchmark) užívá Evropská komise nejen jako formu kontroly evropeizace v členských zemích, kandidátských zemích, ale také v zemích třetích.²⁵ Zejména instituty poměrování států a hodnocení přispívají k socializačnímu efektu celé politiky, neboť na jejich základě dochází k učení aktérů. Představování každoročních hodnotících zpráv umožňuje chválit proces implementace PCA, případně zahanbit země v případě, že dohody porušují, reformy neprovádějí apod.

Vytváření každoročních hodnotících zpráv umožňuje Evropské komisi působit v oblasti systematicky, udržovat stejné srovnávací standardy pro více zemí. Tyto hodnotící zprávy rovněž vedou k redefinici částí akčních plánů, jejich revizi, případně k revizi celé politiky ENP. V roce 2007 se proto konala konference k ENP, jež vedla k představení změn v oblasti ENP ve třech oblastech: (a) rozšíření spolupráce v oblasti ekonomické integrace; (b) rozšíření dimenze občanské společnosti, jež má usnadnit příhraniční kontakty pro občany; (c) návrhy na rozšíření spolupráce v sektorech energetiky, životního prostředí, dopravy a veřejného zdraví.²⁶

První předběžné hodnocení implementace 'Akčního plánu' představila Rada spolupráce mezi EU a Ukrajinou v červnu 2005. Zástupci EU vyzdvihli již v červnu 2005 pokrok, jakého

²² Evropská komise 2004b, s. 3, s. 10; Rada spolupráce EU-Ukrajina 2005, s. 42; Rada spolupráce EU-Ukrajina 2007, s. 1.

²³ Kelley 2006, s. 33.

²⁴ Grabbe 2003, s. 315.

²⁵ Grabbe 2003, s. 315.

²⁶ Evropská komise 2007c.

ukrajinská reprezentace dosáhla v implementaci dokumentu.²⁷ V březnu 2008 vydali partneři společné hodnocení implementace 'Akčního plánu'. Zpráva hodnotí rozvoj zejména v oblasti politického dialogu, demokratizace a lidských práv, spolupráce v oblasti SZBP/EBOP. Kritičtější byla zpráva k reformám v oblasti sociální a ekonomické, reagující na ekonomický propad v roce 2006 a 2007 a nejasnosti o transparentnosti privatizací.²⁸

4.1.4 Podpůrná a finanční rovina

Současný přístup EU k Ukrajině je založen na dialogu a finančních podnětech. Od roku 1991 do konce roku 2006 EU podporovala Ukrajinu skrze program TACIS (Technická podpora Společenství nezávislých států). V roce 2007 bylo zahájeno čerpání prostředků z Instrumentu ENP (ENPI). Dle regulace ENPI tento program navyšuje množství prostředků, které byly původně vynaloženy v zemích ENP skrze TACIS a MEDA (Středomoří), o 32 procent. Prostředky určené na podporu reforem, rozvoj země v oblasti demokracie a lidských práv byly pouze pro rok 2007 vyčísleny na 142 mil. EUR. Další prostředky Ukrajina čerpá skrze Evropský instrument na podporu demokracie a lidských práv (EIDHR), Instrument pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti. Podpora je věnována na rozvoj sociálních služeb v regionech.²⁹

Podporovat politickou i ekonomickou transformaci na Ukrajině se EU snaží rovněž řadou asistenčních instrumentů. Prvním z nich jsou dvojstranné výměnné programy (tzv. twinning), které umožňují úředníkům EU a z členských zemí předávat zkušenosti svých ukrajinským partnerům. Druhou možností je zřízení mise EU na hranicích Ukrajiny a Moldávie, která oběma zemím pomáhá střežit rizikový prostor v oblasti Podněsteří, který se v důsledku secesionistických snah stává oblastí bezpečnostních rizik v souvislosti s intenzivním organizovaným zločinem (výroba a převoz drog, pašování zboží, obchod s lidmi, celní úniky).

EU nabízí podporu Ukrajině v otázkách, které souvisí s nalezením řešení konfliktu v Podněsteří. Podněsteří je oblastí geograficky situovanou mezi Ukrajinou a Moldávií a politicky

²⁷ Vláda Ukrajiny 2005.

²⁸ Rada spolupráce EU–Ukrajina 2008.

²⁹ Barbé, Johansson-Nogués 2008, s. 87.

náležející k Moldávii. Představitelé etnicky heterogenního Podněsteří, kde tři etnické skupiny Moldavců, Ukrajinců a Rusů v rovnoměrném poměru tvoří asi 95 procent obyvatel oblasti, však v roce 1991 vyhlásili nezávislost na Moldávii. Ta však nebyla mezinárodním společenstvím akceptována. Od roku 1991 tedy v rámci Moldávie existuje režim, který se de facto spravuje zcela nezávisle za významné podpory Ruské federace. Unie se v roce 2005 stala pozorovatelem ve skupině označované 5+2, kterou tvoří Moldávie, zástupci podněsterské autonomně jednostranně vyhlášené části, Ukrajina, Rusko a OBSE plus pozorovatelé EU a USA.

4.1.5 Kondicionalita a socializace po roce 2005

Kombinace specifických nástrojů, jež EU aplikuje k evropeizaci – tedy rozšiřování norem, pravidel a politik EU – na ukrajinském území, dohromady vytvářejí tlak a podporu, kterou lze zahrnout pod pojmy kondicionality i socializace. EU Ukrajině nabízí rozšíření „právní hranice“, nikoli však hranice institucionální.³⁰ Lane zároveň po analýze variant spolupráce EU s Ukrajinou (mezi nimi hovoří o členství v EU, přidruženém členství, celní unii, přistoupení k Evropskému hospodářskému prostoru a omezené formě oblasti volného obchodu) dochází k závěru, že kombinace PCA a mechanismů obsažených v ENP jsou vlastně ideální formy spolupráce mezi oběma partnery. Ostatní alternativy by totiž vedly buďto k ekonomické zátěži na straně Ukrajiny, která disponuje specifickými obchodními vztahy s Ruskou federací, anebo k zátěži na straně EU a jejích členských zemích, pro něž je z řady důvodů další rozšíření EU nepředstavitelné.³¹

Aktivní evropeizace reflektovala vnitropolitický vývoj Ukrajiny. Tento fakt poukazuje na nutnost vnímat zájem a ochotu druhé strany vztahů s EU utužovat vzájemné vztahy a implementovat dohody jako podmínky pro úspěch evropeizace. EU zde figuruje jako aktér, který nabízí, zatímco druhý aktér přijímá, ale může odmítnout. EU však disponuje pouze omezenými možnostmi druhého aktéra k poslušnosti donutit. Kondicionalita a socializace funguje tehdy, je-

³⁰ Lavenex 2004, s. 694.

³¹ Lane 2007, s. 502.

li nabídka EU druhému aktérovi dostatečně motivující, aby ji neodmítl. I tento aspekt potvrzuje hypotézu asymetrie ve vztahu mezi EU a aktérem mimo Unii.

Pakliže bychom nazírali na vzájemné vztahy EU a Ukrajiny po roce 2005 z pohledu vyřčení perspektivy členství ze strany EU, pak bychom mohli konstatovat, že vztahy obou aktérů nezaznamenaly významného pokroku, jak argumentují Akcaková a Whitman.³² Hodnotíme-li však rozvoj vztahů na základě implementace PCA, nástrojů ENP i spoluprací v SZBP a sektoru justice a vnitřních věcí, pak v letech 2005–2008 došlo k znatelnějšímu vývoji ve vzájemných vztazích aktérů, než bylo lze zaznamenat v celé éře samostatnosti země, tedy od roku 1991 do konce roku 2004.

4.2 Limity vzájemné spolupráce

‘Tvrdá práce’ a ‘řada křížovatek’, o kterých hovořil vysoký představitel EU pro SZBP Solana, vymezují realitu období po inauguraci prezidenta Juščenka (2005) až do počátku roku 2008. V tomto období se totiž Ukrajina, i přes energii, kterou administrativa prezidenta Juščenka věnovala euro-atlantickému směřování země, zmlátala v řadě po sobě následujících krizí a politické nestabilitě. Ještě podle platné ústavy z roku 1991 rezignovala na počátku roku 2005 vláda Juščenkova rivala Viktora Janukoviče (2002–2004). Prezident Juščenko jmenoval novou vládní koalici, tvořenou proprezidentským Blokem Naše Ukrajina a Blokem Julie Tymošenkové. Koalici vedla premiérka Tymošenková, která v letech 1999 až 2001 působila jako místopředsedkyně vlády Viktora Juščenka a během Oranžové revoluce mobilizovala potenciál pro podporu Juščenka jako jediného kandidáta demokratické opozice.

Tuto tzv. oranžovou koalici však tvořila heterogenní formace osobností, jež pojila především opozice vůči původnímu prezidentu Kučmovi a jeho represivnímu režimu. Premiérka Tymošenková vládu postupně destabilizovala řadou populistických kroků, extrémně napjatými vztahy s Ruskem a neochotou jednat jako součást vládního týmu.³³ Konflikt uvnitř koalice

³² Akcakoca, Whitman 2007, s. 3.

³³ Akcakoca, Whitman 2007, s. 1.

přispěl k brzkému pádu vlády. Vládu Tymošenkové nahradil v září 2005 kabinet předsedy strany Naše Ukrajina Jurije Jechanurova. Premiéru Jechanurovi k získání důvěry dopomohla absence poslanců Sociálně-demokratické strany Ukrajiny a Komunistické strany Ukrajiny při hlasování. Tymošenkové blok hlasoval proti důvěře novému premiérovi.

Jechanurova udržovací vláda sloužila pouze k překlenutí období do celostátních parlamentních voleb, jež se uskutečnily v březnu 2006. Ve volbách zvítězila Strana regionů bývalého premiéra a v prezidentské volbě Juščenkova oponenta Janukoviče. Ze 450 mandátů v ukrajinském parlamentu strana získala 186 a s Blokem Naše Ukrajina Janukovič zformoval velkou koalici. Mezi oběma mocenskými centry – prezidentem a premiérem – docházelo k politickým sporům ohledně politických priorit země i snah vlády maximálně omezit pravomoci prezidenta, jež byly přehodnoceny již ve změně ústavy na počátku roku 2005. Prezident Juščenko proto v dubnu 2007 rozpustil parlament a ohlásil termín předčasných voleb na září 2007.

Tabulka 5. Ukrajinská politická reprezentace v období 2005 až 2008

Exekutivní moc	Prezident republiky	Viktor Juščenko (Naše Ukrajina), od ledna 2005				
	Předsedové vlády	<p>Julie Tymošenková (Blok Julie Tymošenkové), 24. 1. – 8. 9. 2005, založena na koalici: Blok Julie Tymošenkové, Naše Ukrajina</p> <p>Jurij Jechanurov (Naše Ukrajina), 8. 9. 2005 – 4. 8. 2006, založena na koalici: Naše Ukrajina (podpora Sociálně-demokratická strana Ukrajiny, Komunistická strana Ukrajiny)</p> <p>Viktor Janukovič (Strana regionů), 4. 8. 2006 – 23. 10. 2007, založena na koalici: Strana regionů, Naše Ukrajina</p> <p>Julia Tymošenková (Blok Julie Tymošenkové), od 18. 12. 2007, založena na koalici: Blok Julie Tymošenkové, Blok Naše Ukrajina–Národní sebeobrana</p>				
	Legislativní moc			Zisk mandátů v parlamentních volbách		
		Volební subjekt		2002	2006	2007
Blok Naše Ukrajina ^a		112	81	72		
Komunistická strana Ukrajiny		66	21	27		
Lytvynův blok ^b		–	–	20		
Za jednotnou Ukrajinu Strana regionů ^c		102	186	175		
Blok Julie Tymošenkové ^a		21	129	156		
Sjednocená sociálně-demokratická strana Ukrajiny		24	–	–		
Socialistická strana Ukrajiny		24	33	–		
Jednota		4	–	–		
Nezařazení ^d		95	–	–		

Poznámky: ^a Volební blok politických stran zaznamenal během let 2002, 2006 a 2007 změnu ve struktuře i názvu. ^b Lytvynův blok byl vytvořen před volbami v roce 2006, přesto však uspěl až ve volbách v roce 2007. ^c Strana regionů se účastnila voleb jako samostatný subjekt teprve v roce 2006, v roce 2002 byla součástí bloku Za jednotnou Ukrajinu. ^d Změna ústavy v roce 2005 změnila smíšený volební systém volby do parlamentu na systém proporční, který vyloučil úspěch nezařazených kandidátů.

Zdroj: Haran 2002, Ústřední volební komise 2007.

Ačkoliv voliči rozhodli opět o vítězství Strany regionů Viktora Janukoviče (175 mandátů), o dvacet sedm mandátů více oproti volbám v roce 2006 získal Blok Julie Tymošenkové (156 mandátů), která byla pověřena vyjednáváním o sestavení nové vlády. Tu vytvořila za výrazné podpory Bloku Naše Ukrajina–Národní sebeobrana (81 mandátů). Nový kabinet v konturách oranžové koalice opět nabral euro-atlantický kurz v zahraniční politice. Ministrem zahraničí se stal Volodymyr Ohrzyzko, zastánce členství země v NATO, a ministerstvo obrany začal řídit bývalý premiér Jechanurov.

Evropská volba Ukrajiny představuje výzvu jak pro EU tak Ukrajinu samotnou. Časté střídání vlád, které ilustruje i Tabulka 5 (s. 70) a vnitropolitické konflikty symbolizují pouze jednu dimenzi limitů pro rozvoj vztahů mezi EU a Ukrajinou v etapě od roku 2005. Významnou roli sehrávají rovněž další bariéry, zejména politické, které vyjadřuje nejednota ukrajinské veřejnosti v otázce evropské integrace své země.³⁴

Zásadním limitem pro integraci Ukrajiny do EU je nejistota o podpoře tohoto procesu jak na straně veřejností v členských státech EU, tak veřejnosti ukrajinské. Evropská veřejnost nevyjadřuje jasné stanovisko vůči budoucímu rozšíření. Výsledky Eurobarometru z června 2007 naznačují, že 49 procent respondentů výzkumu jsou pro další rozšíření EU. Podpora ve dvanácti nových členských zemích je vyšší (68 %) než podpora v bývalé EU o patnácti členských zemích (43 %).³⁵ Výzkum rovněž identifikoval pozitivní korelaci mezi spokojeností občanů se směřováním evropské integrace jako takové a podporou dalšího rozšíření.³⁶ Uspořádání EU a spokojenost s politickou aktivitou EU tedy ovlivňuje i ochotu přijímat nové členy. I perspektiva členství Ukrajiny v EU je závislou proměnnou stability podpory evropské integrace.

Z posledního výzkumu Eurobarometru z roku 2007 rovněž vyplynulo, že 29 procent populace EU vnímá rozšíření z roku 2004 pozitivně, zatímco 23 procent negativně. Nejvyšší optimismus lze zaznamenat v Dánsku (42 %), Irsku (42 %) a Španělsku (37 %), zatímco nejméně pozitivních ohlasů v Belgii (25 %), Portugalsku (23 %) a Francii (17%). Lucemburské veřejné mínění je pak nejkritičtější k první vlně východního rozšíření, neboť 34 procent respondentů je vnímalo negativně.³⁷ Lane argumentuje, že ochota přijímat nové členy do EU končí tam, kde začíná obava, že členská země EU ztratí přístup k financím z Unie. Španělsko, Velká Británie, ale v budoucnosti také Polsko proto mohou mít problémy s dalším rozšiřováním EU.³⁸

³⁴ UCEPS 2005, s. 4.

³⁵ Eurobarometer 2007, s. 189.

³⁶ Eurobarometer 2007, s. 190.

³⁷ Eurobarometer 2007, s. 151.

³⁸ Lane 2007, s. 498.

Ukrajinská veřejnost dle výzkumu Ukrajinského centra pro politická a ekonomická studia z května 2007 většinou vítá myšlenku přistoupení země do EU (48,6 %). Snížení podpory evropské integrace země bylo zaznamenáno zejména v listopadu 2004 v době vyhocené volební kampaně během prezidentských voleb (44,7 %) a v září 2005, kdy došlo k rozdělení tzv. oranžové koalice (40,1 %).³⁹ Vnímání evropské integrace Ukrajiny přitom vytváří konfliktní linii mezi jednotlivými regiony země. Zatímco regiony centrální (53,5 %) a západní Ukrajiny (69,2 %) členství Ukrajiny v EU podporují, regiony na jihu (26,8 %) a východě země (41,9 %) spíše toto směřování nepodporují. I tak však ve východních regionech vzrůstal od roku 2004 počet příznivců členství v EU.⁴⁰

Politické elity Ukrajiny byly schopné v této otázce dosáhnout od roku 2005 konsenzu a ukrajinská orientace na integraci v EU se stala jedním z mála segmentů politiky, na kterém se dokážou reprezentanti exekutivy i opozice shodnout.⁴¹ Politické elity v EU jednoty v tomto ohledu nedosahují. Zatímco politici z Polska a Litvy podporují aspirace Ukrajiny na členství v EU, v ostatních zemích Unie toto téma není součástí aktuální agendy.⁴² Řada autorů se přitom shoduje na tom, že udělení perspektivy členství v EU i v dlouhodobé perspektivě může mít pro ukrajinské proreformní síly účinek, který zajistí legitimitu jejich politickým rozhodnutím.⁴³

³⁹ UCEPS 2007b, s. 53, s. 62.

⁴⁰ UCEPS 2007b, s. 62; White, Korosteleva, McAllister 2008, s. 234.

⁴¹ UCEPS 2007b, s. 2.

⁴² Lane 2007, s. 498; Lippert 2007, s. 183.

⁴³ Hansen 2006, s. 116; Lane 2007, s. 497; Lavenex 2004, s. 694; Svyetlov 2007, s. 535; Wolczuk 2004, s. 8;

ZÁVĚR

EU působí v mezinárodním systému jako osobitý aktér, který uplatňuje specifické nástroje pro rozvoj svých vztahů s dalšími účastníky mezinárodní politiky. Tato práce přinesla analýzu uplatňování nástrojů, kterých EU užívá k rozvoji své mezinárodní identity. Jako případová studie posloužily vztahy mezi EU a Ukrajinou v období od roku 1991 do roku 2008.

Vzájemné vztahy obou aktérů se vyvíjely v rámci asymetrické interdependence, která vyplývá z pluralistického nazírání na fungování mezinárodního systému. Ačkoliv strukturální uspořádání obou partnerů reprezentuje významnou dimenzi asymetrie, od roku 1991 partneři rozvíjeli potenciál své spolupráce a postupně uplatnili všechny v práci definované nástroje evropeizace, tedy nástroje strategické (kondicionalita a socializace) i specifické (informativně–deklaratorní, institucionální, hodnotící a monitorovací, technické a finanční asistence). Přesto systematické uplatnění všech nástrojů v jednotlivých etapách vztahů naráželo na bariéry, které vzájemné vztahy ztěžovaly.

K etapám vzájemných vztahů

Období od roku 1991 do roku 2004 bylo označeno jako fáze tzv. deklarativní evropeizace. Vycházelo z deklarovaného úsilí ukrajinské politické reprezentace docílit tzv. návratu do Evropy skrze plnou integraci v euro–atlantických strukturách. Deklarace však nenásledovaly činy, které by v EU navodily atmosféru pro intenzivní spolupráci s Ukrajinou. Ukrajina selhávala v naplňování zásadních ustanovení dohod s EU, když nepostupovala v demokratizačním reformním úsilí. Série parlamentních voleb, prezidentských voleb i referendum vykazovaly elementy manipulace ze strany stávajících politických reprezentací. Deklarovaná snaha orientovat zahraniční politiku Ukrajiny západním směrem byla narušována zahraniční politikou více vektorů a balancováním mezi EU a NATO na straně jedné a Ruskem a SNS na straně druhé.

V členských zemích EU postupně převládal pocit odměřenosti vůči Ukrajině. Členské země jednak postupovaly s liknavostí v navazování vztahů s Ukrajinou, politickou podporou tamní politické reprezentace a odolávaly rovněž tlaku Ukrajiny na nabídku perspektivy členství v EU. Postupem času však EU začala – zejména v konečné fázi před dokončením první vlny východního rozšíření EU v roce 2004 – reflektovat tzv. nové sousedství, jehož je Ukrajina součástí, jako zdroj zranitelnosti. Mírná bezpečnostní rizika (organizovaný zločin, ilegální migraci, korupci, znečištění životního prostředí) státy EU vnímaly jako dostatečný důvod pro zařazení Ukrajiny mezi strategické partnery a vytvoření společné strategie vůči Ukrajině.

Ústřední dokument vzájemných vztahů 'Dohoda o partnerství a spolupráci mezi Evropskými společenstvími a Ukrajinou', jež byla parafována v roce 1994 a nabyla účinnosti v roce 1998, regulovala rámec vzájemných vztahů. Dokument nabídl čtyři elementy institucionalizace spolupráce a rovněž poskytl výčet oblastí, v nichž oba aktéři mohou nalézt společné zájmy a rozvíjet vzájemné vztahy. Přesto tento dokument k zásadní změně kvality vztahů nepřispěl. Ukrajina nedokázala implementovat PCA a EU nebyla ochotna Ukrajinu motivovat nabídkou perspektivy členství, kterou PCA neobsahovala.

Rok 2004 reprezentoval významný mezník vztahů. Vidina historického okamžiku východního rozšíření EU vedla v roce 2002 k zahájení rozsáhlé diskuse mezi stávajícími i budoucími členskými zeměmi EU. Významnou měrou se této iniciativy účastnilo Polsko, jež mělo a stále má zájem na rozvoji a zintenzivnění vztahů mezi EU a Ukrajinou.⁴⁴ EU reagovala na výzvy východního rozšíření v roce 2004 vytvořením Evropské politiky sousedství, která užívá řady instrumentů uplatněných institucemi EU již v době příprav východního rozšíření o státy střední a východní Evropy. Východní rozšíření EU ovlivnilo vztah mezi EU a Ukrajinou v rovině psychologické, ekonomické i sociální. Zároveň se součástí EU staly členské země se zájmem o rozvoj vztahů mezi EU a Ukrajinou.

⁴⁴ Kratochvíl 2007, s. 190.

Významným faktorem ovlivňujícím vzájemné vztahy byly rovněž volby prezidenta Ukrajiny v roce 2004. Spor hlavních soupeřů v prezidentské volbě o budoucnosti ukrajinské tranzice, události Oranžové revoluce i samotný úspěch Viktora Juščenka, kandidáta, který svůj volební program vystavěl na demokratizaci Ukrajiny, boji s korupcí a zahraničně-politické orientaci euro-atlantickým směrem, vedl ke zvýšené aktivitě EU a snaze nové reformní úsilí podpořit.

Od roku 2005 došlo k všestrannému rozvoji vztahů. EU a Ukrajina našly shodu na 'Akčním plánu', po jehož implementaci může Ukrajina počítat s posílením vzájemných vztahů, prozatím však převážně v ekonomické rovině. V roce 2007 přitom EU udělila Ukrajině status tržního hospodářství a přispěla tím ke členství země ve Světové obchodní organizaci (WTO).

K evropeizaci třetích aktérů

EU v mezinárodních vztazích působí jako aktér, který se snaží rozšiřovat svou mezinárodní identitu. Mezinárodní identita je dána normami vymezenými právním rámcem Společenství (*acquis communautaire*) i hodnotami, které EU vytváří či vnímá jako sobě vlastní. Skrze rozšiřování své mezinárodní identity prostřednictvím evropeizace vnějších aktérů se EU snaží nejen rozšiřovat zónu stability, bezpečnosti a prosperity, v níž sama může působit a rozvíjet se, ale rovněž vytvářet prostředí, které bude garantovat maximy demokracie a lidských práv.

Výzkumná otázka zněla, jakými prostředky EU evropeizuje aktéry za svými vlastními hranicemi. Aby EU dosáhla svých záměrů, je závislá od politické konstelace ve třetích aktérech. Právě případ Ukrajiny demonstroval, že úspěch evropeizace třetích aktérů je závislou proměnnou vůle politických elit reprezentující třetího aktéra. Zatímco v období, kdy země nedodržovala své závazky vůči EU (1994–2004), vzájemné vztahy byly spíše odměřené a utlumené. Teprve ve chvíli, kdy politickou zodpovědnost převzala administrativa, jež svůj program postavila na demokratizaci a euro-atlantické orientaci země (2005), EU rozšířila množství nástrojů, které vedou k prohloubení vzájemných vztahů aktérů a umožňují třetího aktéra motivovat k reformám a prosazování norem, na kterých aktéři našli vzájemnou shodu.

Případová studie vzájemných vztahů mezi EU a Ukrajinou rovněž poukázala na elementy komplementarity jednotlivých nástrojů evropeizace. Zatímco informativně deklaratorní nástroje v kombinaci s finanční asistencí sehrávají nezbytný rámec vzájemných vztahů aktérů již od roku 1991, respektive 1998, teprve institucionalizace vzájemných vztahů a uplatnění monitorovacích mechanismů umožňuje implementaci vzájemných dohod objektivně sledovat, úspěchy pozitivně hodnotit a z neúspěchů se učit.

K perspektivám vztahů mezi EU a Ukrajinou

Vzájemné vztahy EU a Ukrajiny se v současnosti nacházejí pravděpodobně v nejpříznivější etapě celého svého vývoje. Je to způsobeno nejen jednotou ukrajinské politické scény v otázce euroatlantického směřování země, ale rovněž reformním étosem, který vede k implementaci vzájemných dohod aktérů. Jakkoliv je tato implementace částečná, pomalá a naráží na limity způsobené zejména politickými faktory, vzájemné vztahy aktérů se rozvíjejí ve směru, který Ukrajinu k EU stále více přitahuje, spíše než oddaluje.

Perspektiva členství Ukrajiny v EU není vyloučena. V případě této země však naráží na objektivní překážky vyplývající z velikosti země a kohezních schopností Unie a vůli ukrajinské veřejnosti i veřejnosti v členských zemích EU pokračovat ve vektoru rozšiřování. Nemalou roli sehrává rovněž externí faktor Ruské federace. Na Rusku je EU energeticky závislá, udržuje s ním rovněž strategické partnerství a reflektuje jeho geopolitickou pozici na mezinárodním politickém poli. Ukrajinský vztah k Rusku je v mnoha ohledech rovněž problematický, a to nejen při pohledu na etnickou kompozici ukrajinského obyvatelstva či historické, politické a ekonomické vazby.

K limitům práce

Záměr studovat vztahy mezi dvěma aktéry v mezinárodním prostředí, které je stále více založeno na globální interdependenci, s sebou nutně nese otázky, kterým externím aktérům těchto vztahů bude věnována pozornost. V případě Ukrajiny sehrává významnou roli Rusko a jeho neo-imperiální ambice v oblasti post-sovětského prostoru. Přesto mu záměrně byla v této práci věnována omezená pozornost, neboť by to již tak poněkud komplexní problém ještě

zkomplikovalo a buďto neúměrně práci co do obsahu rozšířilo, případně vedlo pouze k povrchnímu zkoumání vzájemných interakcí. Ruskému faktoru ve vztazích EU a Ukrajiny se navíc věnovala podrobněji již v úvodu avizovaná bakalářská práce.

Další roli sehrávají sub-aktéři EU, jakými jsou členské státy a jejich zahraniční politiky. Ačkoliv byl představen model hry o třech úrovních, jenž vnímá segment vnitropolitické diskuse v členských státech jako nezbytnou podmínku pro vytváření vzájemných vztahů, práce se orientovala spíše na důsledky konečných výstupů politiky EU, spíše než procesy jejich formulace. Prostor byl proto věnován pouze exemplárnímu příkladu Polska, které bývá často označováno jako 'trojský kůň' Ukrajiny v EU. Toto omezení je rovněž způsobeno faktem, že většina vlád členských zemí EU, na rozdíl od Polska, otevřeně nedeklaruje svou pozici vůči perspektivě členství Ukrajiny v EU. Poziční dokumenty zahraničních politik jednotlivých členských zemí EU navíc nejsou buďto veřejně přístupné, anebo se omezují na spíše obecné deklarace podpory reformnímu úsilí s tím, že finalita vztahu mezi EU a Ukrajinou není zmiňována.

Přesto právě tato dvě omezení práce vytvářejí prostor pro navržení nových výzkumných otázek. Ukrajina je jakýmsi 'lakmusovým papírkem' vztahů mezi EU a Ruskem a vzájemná konkurence obou aktérů v tomto prostoru proto přivádí pozornost k otázce role EU jako aktéra mezinárodních vztahů, který sehrává důležitou roli v definování zájmových sfér v regionu východní Evropy i střední Asie. Podobně lze opět rozšířit případové studie, které se zabývají hloubkovou analýzou zahraničně-politických zájmů členských zemí EU a jejich schopností i možností ovlivňovat agendu mezinárodní identity EU.

PRAMENY A LITERATURA

- ACN (Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia), 2006. *Ukraine. Monitoring Report* [Internet]. Organization for Economic Cooperation and Development, Monitoring Meeting of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan, 12. 12. 2006 (13. 2. 2008).
<http://www.oecd.org/dataoecd/18/37/37835801.pdf>
- Āgh, Attila, 1998. *The Politics of Central Europe*. Londýn, Velká Británie: SAGE Publications.
- Āgh, Attila, 1999. "Europeanization of Policy-Making in East Central Europe: the Hungarian Approach to EU Accession." *Journal of European Public Policy*, roč. 6, č. 5, s. 839–854.
- Akçakoca, Amanda, Richard Whitman, 2007. "Ukraine and the EU after Elections: More of the Same?" *EPC Policy Brief*, prosinec 2007.
- Algieri, Franco, 2004. 'Assoziierungs- und Kooperationspolitik'. Werner Weidenfeld, Wolfgang Wessels (eds), *Europa von A bis Z*. Bonn, SRN: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Awesti, Anil, 2007. "The European Union, New Institutionalism and Types of Multi-Level Governance." *Political Perspectives*, roč. 8, č. 2, s. 1–23.
- Barbé, Esther, Elisabeth Johansson-Nogués, 2008. "The EU as a Modest 'Force for Good': the European Neighbourhood Policy." *International Affairs*, roč. 84, č. 1, s. 81–96.
- Batt, Judy, 2003. "The Enlarged EU's External Borders – the Regional Dimension." In: Judy Batt a kol. (ed), *Partners and Neighbours: A CSFP for a Wider Europe. Chaillot Papers*, č. 2003/64. Paříž, Francie: EU Institute for Security Studies, s. 102–127.
- Börzel, Tanja A., Thomas Risse, 2000. "When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change." *European Integration Online Papers* [Internet], roč. 4, č. 15, 29. 11. 2000 (25. 1. 2008). <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-015a.htm>
- Börzel, Tanja A., Thomas Risse, 2003. "Conceptualizing the Domestic Impact of Europe." In: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (eds), *The Politics of Europeanization*. Oxford, Velká Británie: Oxford University Press, s. 57–80.
- Buzan, Barry, Ole Wæver, Jaap Wilde, 2005. *Bezpečnost : Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.
- Dodini, Michaela, Marco Fantini, 2006. "The EU Neighbourhood Policy: Implications for Economic Growth and Stability." *Journal of Common Market Studies*, roč. 44, č. 3, s. 507–532.
- Drulák, Petr, 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.
- East-West Institute, 2004. *2004 European Union Accession: Implications for Ukraine's Relations with its Central European Neighbours*. Kyjev, Ukrajina: East-West Institute, Institute for Regional and Euro-Integration Studies EuroRegio Ukraine.
- EurActiv, 2007. Commission to Recognise Ukraine as Market Economy. *EurActiv.com* [Internet], 30. 11. 2005, poslední aktualizace 27. 3. 2007 (22. 2. 2008).
<http://www.euractiv.com/en/enlargement/commission-recognise-ukraine-market-economy/article-150143>
- Europäische Grundrechte Zeitschrift, 1993. Urteil des 2. Senats des BvG vom 12. Oktober 1993 – 2 BvR 2134/92, 2 BvR 2159/92. *Europäische Grundrechte Zeitschrift*.
- Evropská komise, 2001. "Europäischer Rat von Göteborg. Schlussfolgerungen des Vorsitzes." *EU Bulletin* [Internet], č. 6/2001 (15. 3. 2008).
<http://europa.eu/bulletin/de/200106/sommaio2.htm>

- Evropská komise, 2003a. *National Indicative Programme. Ukraine* [Internet]. EUROPA, European Commission, External Relations, Ukraine, 4. 8. 2003 (15. 2. 2005).
http://europa.eu.int/comm/external_relations/ukraine/csp/ip03_04_08.pdf
- Evropská komise, 2003b. *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with Our Eastern and Southern Neighbours* [Internet]. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. EUROPA, European Commission, External Relations, Ukraine, 11. 3. 2003 (15. 2. 2005).
http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf
- Evropská komise, 2004a. *European Neighbourhood Policy. Country Report. Ukraine* [Internet]. EUROPA, European Commission, European Neighbourhood Policy, 12. 5. 2004 (15. 2. 2005).
http://www.europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/country/Ukraine_11_May_EN.pdf
- Evropská komise, 2004b. *European Neighbourhood Policy. Strategy Paper* [Internet]. EUROPA, European Commission, European Neighbourhood Policy, 12. 5. 2004 (15. 2. 2005).
http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/strategy/Strategy_Paper_EN.pdf
- Evropská komise, 2004c. *External Trade. Ukraine* [Internet]. EUROPA, European Commission, External Trade, červenec 2004 (26. 2. 2005).
http://europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/countries/ukraine/index_en.htm
- Evropská komise, 2004d. *On the Commission Proposals for Action Plans Under the European Neighbourhood Policy* [Internet]. Communication from the Commission to the Council, COM(2004) 795 final, 9. 12. 2004 (12. 12. 2007).
<http://www.delbn.ec.europa.eu/en/pev/actionplans.htm>
- Evropská komise, 2004e. *Proposed EU–Ukraine Action Plan* [Internet]. EUROPA, European Commission, European Neighbourhood Policy, 9. 12. 2004 (15. 2. 2005).
http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/action_plans/Proposed_Action_Plan_EU-Ukraine.pdf
- Evropská komise, 2007a. *Further Strengthening EU–Ukraine Bilateral Relations: Visa Facilitation and Readmission Agreements Are Signed Today* [Internet]. EUROPA, European Commission, Press Releases, IP/07/849, 18. 6. 2007 (25. 1. 2008).
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/849&format=PDF&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>
- Evropská komise, 2007b. *On the Work of the Delegation to the EU–Ukraine Parliamentary Cooperation Committee*. DG External Policies of the Union, EUR/AP/Cs, 23. 3. 2007.
- Evropská komise, 2007c. *Strengthening the European Neighbourhood Policy* [Internet]. Communication from the Commission, COM(2006)726 final, 4. 12. 2006 (5. 3. 2008).
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_en.pdf
- Evropská komise, nedatováno. *EU & Ukraine* [Internet]. The European Commission's Delegation to Ukraine, Moldova and Belarus, nedatováno (17. 2. 2005).
<http://www.delukr.cec.eu.int/site/page2659.html>
- Evropská rada, 1999. *European Council Common Strategy of 11 December 1999 on Ukraine* [Internet]. EUROPA, Official Journal of the European Communities, (1999/877/CFSP), 11. 12. 1999 (12. 12. 2007).
[\[http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/com_strat/ukraine_99.pdf\]](http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/com_strat/ukraine_99.pdf)
- Evropská rada, 2003. *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy* [Internet]. EUROPA, European Commission, European Neighbourhood Policy, 12. 12. 2003 (15. 2. 2005).
http://www.ueitalia2003.it/NR/rdonlyres/994663FB-368F-4562-9BF0-C79E46E66F4C/0/1212DocSolanaStrategiaEuropea_en.pdf
- Evropská společenství, 1998. *Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, and Ukraine* [Internet]. EUROPA, Official Journal of the European Communities, 19. 2. 1998 (1. 3. 2004).
http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1998/l_049/l_04919980219en00_030039.pdf
- Evropská společenství, 2000. *Cooperation that Counts. A Focus on the European Union's Tacis Programme*. Brusel, Belgie: European Commission, External Relations Directorate-General.

- Evropská unie, 2006a. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. *Úřední věstník Evropské unie*, C 321 E, 29. 12. 2006, s. 7–36.
- Evropská unie, 2006b. Konsolidované znění Smlouvy o založení Evropského společenství. *Úřední věstník Evropské unie*, C 321 E, 29. 12. 2006, s. 37–331.
- Evropský parlament, 2005. *Usnesení Evropského parlamentu o výsledcích voleb na Ukrajině*. P6_TA_PROV(2005) 0009, 13. 1. 2005 (15. 2. 2008).
[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/autres/p6_ta_prov\(2005\)0009_cs.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/autres/p6_ta_prov(2005)0009_cs.pdf)
- Eurobarometer, 2007. *Standard Eurobarometer 67: Public Opinion in the European Union* [Internet]. Full Report, výzkum květen až červen 2007, publikováno v listopadu 2007 (15. 2. 2008).
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb67/eb67_en.pdf
- Eurostat, 2005. *Regional GDP per Capita in the EU25* [Internet]. EUROSTAT, 25. 1. 2005 (25. 3. 2005).
http://epp.eurostat.cec.eu.int/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2005/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2005_MONTH_01/2-25012005-EN-AP.PDF
- Fałkowski, Mateusz, Kai-Olaf Lang, 2004. *Gemeinsame Aufgabe. Deutschland, Polen und die Ukraine im sich wandelnden Europa*. Varšava, Polsko: Instytut spraw publicznych, Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Featherstone, Kevin, 2003. "Introduction: In the Name of 'Europe'." In: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (eds), *The Politics of Europeanization*. Oxford, Velká Británie: Oxford University Press, s. 2–20.
- Ferrero-Waldner, Benita, 2005a. *Article on the Occasion of Inauguration of the New President of Ukraine* [Internet]. The European Commission's Delegation to Ukraine, 22. 1. 2005 (2. 3. 2008).
<http://www.delukr.ec.europa.eu/page33722.html>
- Ferrero-Waldner, Benita, 2005b. *Article on Ukraine* [Internet]. The European Commission's Delegation to Ukraine, 19. 2. 2005 (2. 3. 2005).
<http://www.delukr.cec.eu.int/site/page34090.html>
- Freedom House, 2004. *Nations in Transit* [Internet]. Freedom House, 30. 11. 2004 (18. 2. 2005).
<http://www.freedomhouse.org/research/nattransit.htm>
- Freedom House, 2007. *Nations in Transit. Country Report: Ukraine* [Internet]. Freedom House, 29. 11. 2007 (15. 3. 2008).
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2007&country=7295>
- Ginsberg, Roy H., 1999. "Conceptualizing the European Union as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability–Expectations Gap." *Journal of Common Market Studies*, roč. 39, č. 3, s. 429–54.
- Grabbe, Heather, 2003. "Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process." In: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (eds), *The Politics of Europeanization*. Oxford, Velká Británie: Oxford University Press, s. 303–327.
- GRECO (Group of States Against Corruption), 2007. *Evaluation Report on Ukraine*. Council of Europe, Greco Eval I-II (2006) 2E, 21. 3. 2007 (25. 2. 2008)
[www.coe.int/t/Dg1/Greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2\(2006\)2_Ukraine_EN.pdf](http://www.coe.int/t/Dg1/Greco/evaluations/round2/GrecoEval1-2(2006)2_Ukraine_EN.pdf)
- Gromadzki, Grzegorz a kol., 2003. *More than Neighbours. Proposals for the EU's Future Policy Towards Ukraine*. Varšava, Polsko: Stefan Batory Foundation, International Renaissance Foundation Kyjev.
- Gromadzki, Grzegorz a kol., 2004. *Ukraine at the Crossroads: Presidential Elections 2004*. Brusel, Belgie: Institute for Strategic Studies.
- Guicherd, Catherin, 2002. "The Enlarged EU's Eastern Border. Integrating Ukraine, Belarus and Moldova in the European Project." *SWP-Studie*. Berlín, SRN: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Haas, Ernst, 1968. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950-1957*. Stanford, Kalifornie (USA): Stanford University Press.

- Hansen, Slidsboel Flemming, 2006. "The EU and Ukraine: Rhetorical Entrapment?" *European Security*, roč. 15, č. 2, s. 115–135.
- Haran, Olexiy, 2002. "Ukraine's Domestic Politics." In: Rikke Kjærullf-Jørgensen (ed), *Ukraine. Our New Neighbour. DUPI Report*, č. 2002/13. Kodaň, Dánsko: Danish Institute of International Affairs, s. 5–15.
- Hasenclever, Andreas, Peter Mayer, Volker Rittberger, 2005. *Teorie mezinárodních režimů*. Brno: Centrum strategických studií.
- Haukkala, Hiski, a Arkady Moshes, 2004. "Beyond 'Big Bang': The Challenge of the EU's Neighbourhood Policy in the East." *FIIA Report*, č. 2004/9. Helsinky, Finsko: The Finnish Institute of International Affairs.
- Hesli, Vicki L., 2006. "The Orange Revolution: 2004 Presidential Election(s) in Ukraine." *Electoral Studies*, roč. 25, č. 1, s. 147–191.
- Hix, Simon, Klaus H. Goetz, 2000. "Introduction: European integration and national political systems." *West European Politics*, roč. 23, č. 4, s. 1–26.
- Hooghe, Liesbeth, Gary Marks, 2003. "Unraveling the Central State, But Now?" *Reihe Politikwissenschaft*, č. 87. Vídeň, Rakousko: Institut für Höhere Studien.
- Hubel, Helmut, 2004. "The EU's 'Three Level Game' in Dealing with Neighbours." *European Foreign Affairs Review*, roč. 9, č. 3, s. 347–362.
- Chaly, Valeriy, Oleksandr Sushko, a Mykhailo Pashko, 2004. "A New Foreign Policy for a New Ukraine." *National Security & Defence*, č. 2004/9, s. 2–23.
- Institute for Public Affairs, 2006. *Ukraine's Policy to Control Illegal Migration*. White Paper. Varšava, Polsko: Institute for Public Affairs; Kyjev, Ukrajina: International Centre for Policy Studies.
- Johnston, Alastair I., 2001. "Treating International Institutions as Social Environments." *International Studies Quarterly*, roč. 45, č. 4, s. 487–516.
- Karatnycky, Adrian, 2005. "Ukraine's Orange Revolution." *Foreign Affairs*, roč. 84, č. 2, s. 35–52.
- Kelley, Judith, 2006. "New Wine in Old Wineskins: Promoting Political Reforms through the New Neighbourhood Policy." *Journal of Common Market Studies*, roč. 44, č. 1, s. 29–55.
- Kempe, Iris, 1999. "The European Union and Ukraine: Interests and Strategies." In: Kurt R. Spillmann, Andreas Werner, a Derek Müller (eds), *Between Russia and the West. Foreign and Security Policy of Independent Ukraine. Studies in Contemporary History and Security Policy*. Bern, Švýcarsko: Lang.
- Keohane, Robert O., Stanley Hoffmann, 1991. "Institutional Change in Europe in the 1980s." In: Robert O. Keohane, a Stanley Hoffmann (eds), *The New European Community. Decisionmaking and Institutional Change*. Boulder, Colorado: Westview Press, s. 1–39.
- Keohane, Robert O., Joseph S. Nye, 1989. *Power and Interdependence*. Harvard, Massachusetts: Harvard University.
- Keohane, Robert O., Joseph S. Nye, 2000. "Realism and Complex Interdependence." In: Andrew Linklater (ed), *International Relations. Volume II*. New York, New York (USA): Routledge, s. 718–731.
- Knill, Christoph, Dirk Lehmkuhl, 1999. "How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization." *European Integration Online Papers* [Internet], roč. 3, č. 7, 15. 6. 1999 (25. 1. 2008). <http://eiop.or.at/eiop/texte/1998-07a.htm>.
- Kowall, Tina, Kerstin Zimmer, 2002. "Der politische Einfluss von Wirtschaftseliten in der Ukraine. Nationale und regionale Oligarchen." *Arbeitspapier*, č. 2002/42. Brémy, SRN: Forschungsstelle Osteuropa.

- Kratochvíl, Petr, 2007. "New EU Members and the ENP: Different Agendas, Different Strategies." *Intereconomics*, roč. 42, č. 4, s. 191–196.
- Kuchma, Leonid, 2002. *European Choice. Conceptual Grounds of the Strategy of Economic and Social Development of Ukraine for 2002-2011. Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine* [Internet]. Ukraine–European Union, 2002 (1. 3. 2004). http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?1p030205.html
- Kuzio, Taras, 2003. "EU and Ukraine: A Turning Point in 2004?" *Occasional Papers*, č. 2003/47. Paříž, Francie: EU Institute for Security Studies.
- Ladrech, Robert, 1994. "The Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France." *Journal of Common Market Studies*, roč. 32, č. 1, s. 69–88.
- Lane, David, 2007. "In or Out of Europe? What Prospects for Ukraine?" *Perspectives on European Politics and Society*, roč. 8, č. 4, s. 495–504.
- Lang, Kai-Olaf, 2002. "Polens Beziehungen zur Ukraine." *SWP-Studie*. Berlín, SRN: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Larrabee, F. Stephen, 2006. "Ukraine and the West." *Survival*, roč. 48, č. 1, s. 93–110.
- Lavenex, Sandra, 2004. "EU External Governance in 'Wider Europe'." *Journal of Economic Public Policy*, roč. 11, č. 4, s. 680–700.
- Lavenex, Sandra, Frank Schimmelfennig, 2006. "Relations with the Wider Europe." *Journal of Common Market Studies*, roč. 44, Annual Review, s. 137–154.
- Light, Margot, Stephen White, John Löwenhardt, 2000. "A Wider Europe: The View from Moscow and Kyiv." *International Affairs*, roč. 77, č. 1, s. 77–88.
- Lippert, Barbara, 2007. "The EU Neighbourhood Policy — Profile, Potential, Perspective." *Intereconomics*, roč. 42, č. 4, s. 180–190.
- Lynch, Dov, 2003. "The New Eastern Dimension of the Enlarged EU." In: Judy Batt a kol. (ed), *Partners and Neighbours: A CSFP for a Wider Europe. Chaillot Papers*, č. 2003/64. Paříž, Francie: EU Institute for Security Studies, s. 34–59.
- Malek, Martin, 2002. "Sicherheitspolitische Probleme der Ukraine." *SWP-Studie*. Berlín, SRN: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Meyers, Reinhard, 2000. "Theorien der internationalen Beziehungen." In: Wichard Woyke (ed.), *Handwörterbuch Internationale Politik*. Bonn, Německo: Bundeszentrale für politische Bildung, s. 416–448.
- Moravcsik, Andrew, 1997. "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics." *International Organization*, roč. 51, č. 4, s. 513–553.
- Moravcsik, Andrew, 2005. "The European Constitutional Compromise and the Neofunctionalist Legacy." *Journal of European Public Policy*, roč. 12, č. 2, s. 349–386.
- Moroney, Jennifer D.P., Taraz Kuzio, Mikhail A. Molchanov (eds), 2002. *Ukrainian Foreign and Security Policy: Theoretical and Comparative Perspectives*. Londýn, Velká Británie: Greenwood Publishing Group.
- Moshes, Arkady, 2002. "Russian-Ukrainian Rapprochement of 2001: How Viable?" *Security Dialogue*, roč. 33, č. 2, s. 157–170.
- Moshes, Arkady, 2003. "Ukraine in Tomorrows Europe." *FIIA Report*, č. 2003/4. Helsinky, Finsko: The Finnish Institute of International Affairs.
- Müller, Derek, 1998. "Die Aussen- und Sicherheitspolitik der Ukraine seit 1990/91: Herausforderungen, Leistungen und Perspektiven." *Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung*, č. 1998/46. Curych, Švýcarsko: Center for Security Studies.

- Najder, Zdzisław, 2004. "Poland's Role in Ukraine's Integration with the EU and the Possibilities of Creating the 'Eastern Dimension'." In: Paweł Kowal (ed), *The EU's "Eastern Dimension" – An Opportunity for or Idée Fixe of Poland's Policy?* Varšava, Polsko: Centre for International Relations.
- Nikodem, Pavel, 2005. "Vzájemná závislost ve vztazích mezi Evropskou unií a Ukrajinou." *Bakalářská práce*, Olomouc: Univerzita Palackého.
- OBSE [Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě], 2005. "Ukraine. Presidential Election. 31 October, 21 November and 26 December 2004." *OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report*. Varšava, Polsko: Office for Democratic Institutions and Human Rights.
- Olsen, Johan P., 2002. "The Many Faces of Europeanization." *Journal of Common Market Studies*, roč. 40, č. 5, s. 921–952.
- Pavliuk, Oleksandr, 2002. "Prospects for the Future: Ukraine's Potential and Western Responses." In: Rikke Kjærullf-Jørgensen (ed), *Ukraine. Our New Neighbour. DUPI Report*, č. 2002/13. Kodaň, Dánsko: Danish Institute of International Affairs, s. 51–59.
- Petrov, Roman, 2008. "Exporting the *Acquis Communautaire* into Legal Systems of Third Countries." *European Foreign Affairs Review*, roč. 13, č. 1, s. 33–52.
- Pollack, Mark A., 2001. "International Relations Theory and European Integration." *Journal of Common Market Studies*, roč. 39, č. 2, s. 221–244.
- Prodi, Romano, 2002. *A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability* [Internet]. Projev předsedy Evropské komise (SPEECH/02/619) na 6. světové konferenci Asociace pro studia Evropských společenství, Jean Monnet Project, 5. 12. 2002 (15. 3. 2008), Brusel, Belgie. <http://www2.wu-wien.ac.at/ecsa//archive.html>
- Puchala, Donald J., 1999. "The Integration Theorists and the Study of International Relations." In: Phil Williams, Donald M. Goldstein, a Jay M. Shafritz (eds), *Classic Readings of International Relations*. Fort Worth, Texas: Harcourt Brace, s. 260–273.
- Putnam, Robert D., 1988. "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games." *International Organization*, roč. 42, č. 3, s. 427–460.
- Rada EU, 2003. *A Secure Europe in a Better World*. European Security Strategy, 12. 12. 2003. Brusel, Belgie: Rada EU.
- Radaelli, Claudio M., 2000. "Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change." *European Integration Online Papers* [Internet], roč. 4, č. 8, 17. 4. 2000 (25. 1. 2008). <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008aa.htm>
- Radaelli, Claudio M., 2003. "The Europeanization of Public Policy." In: Kevin Featherstone, Claudio M. Radaelli (eds), *The Politics of Europeanization*. Oxford, Velká Británie: Oxford University Press, s. 27–56.
- Radaelli, Claudio M., 2004. "Europeanisation: Solution or Problem?" *European Integration Online Papers* [Internet], roč. 8, č. 16, 6. 10. 2004 (25. 1. 2008). <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-016a.htm>
- Rada spolupráce EU–Ukrajina, 2003. *Joint Report on the Implementation of the Partnership and Cooperation Agreement between the EU and Ukraine* [Internet]. EUROPA, European Commission, External Relations, Ukraine, březen 2003 (15. 2. 2005). http://europa.eu.int/comm/external_relations/ukraine/intro/pcarep2.pdf
- Rada spolupráce EU–Ukrajina, 2005. *EU–Ukraine Action Plan*. 21. 2. 2005. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf
- Rada spolupráce EU–Ukrajina, 2007. *Revised EU–Ukraine Action Plan on Freedom, Security and Justice*. 18. 6. 2007. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_jls-rev_en.pdf
- Rada spolupráce EU–Ukrajina, 2008. *Joint Evaluation Report. EU–Ukraine Action Plan* [Internet]. 11. 3. 2008 (15. 3. 2008). <http://europa.eu/.../08/71&format=PDF&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

- RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), 2006. *Brussels Ready to Start Talks on 'Enhanced' Partnership with Kyiv* [Internet]. RFE/RL Newslines 2006, 2. 2. 2006 (15. 2. 2007).
<http://www.rferl.org/newsline/2006/02/3-CEE/cee-020206.asp>
- Roth, Mathias, 2007. "EU-Ukraine Relations After the Orange Revolution: The Role of the New Member States." *Perspectives on European Politics and Society*, roč. 8, č. 4, s. 505–527.
- Rybachuk, Oleh, 2003. 'It Is Time to Move from Soviet Standards to European Ones'. *National Security & Defence*, č. 2003/1. Kyjev, Ukrajina: Ukrainian Centre for Economic & Political Studies, s. 28–29.
- Seidelmann, Reimund, 2000. "Außenpolitik." In: Wichard Woyke (ed), *Handwörterbuch Internationale Politik*. Bonn, Německo: Bundeszentrale für politische Bildung, s. 1–6.
- Schimmelfennig, Frank, 2001. "The Community Trap: Liberal Norms, Rhetorical Action, and the Eastern Enlargement of the European Union." *International Organization*, roč. 55, č. 1, s. 47–80.
- Schimmelfennig, Frank, Stefan Engert, Heiko Knobel, 2002. "The Conditions of Conditionality: The Impact of the EU on Democracy and Human Rights in European Non-Member States." Práce prezentovaná v rámci workshopu ECPR Enlargement and European Governance, března 2002, Turín, Itálie.
- Schmalz, Uwe, 2000. "Europäische Union als internationaler Akteur." In: Wichard Woyke (ed), *Handwörterbuch Internationale Politik*. Bonn, Německo: Bundeszentrale für politische Bildung, s. 109–131.
- Schmidt, Vivien A., 2002. "Europeanization and the Mechanics of Economic Policy Adjustment." *Journal of European Public Policy*, roč. 9, č. 6, s. 894–912.
- Schneider, Eberhard, a Christoph Saurenbach, 2004. "Ukraine – die zweite Transformation." *SWP-Aktuell*, č. 2004/59. Berlín, SRN: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Sherr, James, 2002a. "Eine gescheiterte Partnerschaft? Die Ukraine und der Westen." In: Gerhard Simon (ed), *Die neue Ukraine. Gesellschaft – Wirtschaft – Politik (1991–2001)*. Kolín, SRN: Böhlau Verlag, s. 321–346.
- Sherr, James, 2002b. "Ukraine's Euro-Atlantic Choice: Is Failure Inevitable?" In: Rikke Kjærullf-Jørgensen (ed), *Ukraine. Our New Neighbour. DUPI Report*, č. 2002/13. Kodaň, Dánsko: Danish Institute of International Affairs, s. 25–39.
- Skupina Světové banky, 2007. *Selected World Development Indicators* [Internet]. The World Bank Group: Statistics, 2007 (15. 3. 2008).
<http://ddp-ext.worldbank.org/ext/DDPQQ/showReport.do?method=showReport>
- Solana, Javier, 2005. *Article on the Occasion on the Inauguration of the New President of Ukraine* [Internet]. The European Commission's Delegation to Ukraine, 22. 01. 2005 (3. 3. 2008).
<http://www.delukr.ec.europa.eu/page33735.html>
- Solonenko, Iryna, 2004. "Ukrajina a jej stredoeurópski susedia na prahu rozšírenia Európskej únie." *Listy SFPA* [Internet], roč. 7, č. 8. Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, 26. 8. 2004 (1. 3. 2004). <http://www.sfpa.sk/en/index.php?id=97&tema=listySFPA&page=clanok>
- Sørensen, Georg, 2005. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál.
- Stefan Batory Foundation, 2004. *More than Neighbours. The Enlarged European Union and Ukraine – New Relations. Final Report*. Varšava, Polsko: Stefan Batory Foundation.
- Summit EU-Ukrajina, 2007. *Joint Statement* [Internet]. Council of the European Union, 14. 9. 2007 (15. 3. 2008).
<http://europa.eu/.../07/199&format=PDF&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>
- Sushko, Oleksandr, 2005. "The International Implications of Ukraine's Orange Revolution." *Ukrainian Monitor Policy Papers* [Internet], č. 2005/1, Center for Peace, Conversion and Foreign Policy of Ukraine, 1. 2. 2005 (2. 3. 2005).
<http://www.foreignpolicy.org.ua/eng/papers/index.shtml?id=4049>

- Světová obchodní organizace, 2007. *Trade Profiles* [Internet]. WTO: Statistics Database, říjen 2007 (15. 3. 2008). <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=BY,CZ,HU,LV,PL,RO,SK,UA>
- Světová obchodní organizace, 2008. WTO Welcomes Ukraine as a New Member. *WTO Press Release*, Press/511, 5. 2. 2008 (15. 2. 2008). http://www.wto.org/english/news_e/pres08_e/pr511_e.htm
- Svyetlov, Oleksandr, 2007. "Ukraine's 'Return to Europe': Path Dependence as a Source of Mutual Elite Misunderstanding." *Perspectives on European Politics and Society*, roč. 8, č. 4, s. 528–543.
- Tarasyuk, Boris, 2005. *Priority Tasks of the Ministry Of Foreign Affairs of Ukraine for 2005* [Internet]. Ukraine–European Union, 17. 3. 2005 (25. 3. 2005). http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?1p0103000045.html
- Timmermann, Heinz, 2003. "Die EU und die 'Neuen Nachbarn' Ukraine und Belarus." *SWP Studie*. Berlín, SRN: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Transparency International, 2007. *Transparency International Corruption Perception Index 2007* [Internet]. Transparency International, Press Kit 2007, 26. 9. 2007 (12. 3. 2008). http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2007
- Tymoshenko, Yuliya, 2007. "Containing Russia." *Foreign Affairs*, roč. 86, č. 3, s. 69–83.
- UCEPS (Ukrainian Centre for Economic & Political Studies), 2000. "Strategic Partners of Ukraine: Declarations and Realities." *National Security and Defence*, č. 2000/12, s. 2–56.
- UCEPS (Ukrainian Centre for Economic & Political Studies), 2003. "Ukraine in the Market of the European Union." *National Security and Defence*, č. 2003/11, s. 2–37.
- UCEPS (Ukrainian Centre for Economic & Political Studies), 2004. "External Factor in the 2004 Presidential Election." *National Security and Defence*, č. 2004/5, s. 2–35.
- UCEPS (Ukrainian Centre for Economic & Political Studies), 2005. "European Integration of Ukraine: The First Steps of the New Government." *National Security and Defence*, č. 2005/7, s. 2–4.
- UCEPS (Ukrainian Centre for Economic & Political Studies), 2007a. "240 Days of the Government Activity in the New Format." *National Security and Defence*, č. 2007/3, s. 2–92.
- UCEPS (Ukrainian Centre for Economic & Political Studies), 2007b. "Ukraine–EU: Towards a New Phase of Cooperation." *National Security and Defence*, č. 2007/5, s. 2–68.
- Ukrayinske Radio, 2006. *Defence Ministers of Visegrad Group Backed Ukraine's Strategic Course toward Full Membership in European Union and NATO* [Internet]. Ukrayinske Radio, 20. 1. 2006 (15. 2. 2008). <http://www.nrcu.gov.ua/index.php?id=148&listid=23960>
- Ústřední volební komise, 2007. *Elections of People's Deputies* [Internet]. Central Election Commission of Ukraine, 30. 9. 2007 (19. 3. 2008). <http://www.cvk.gov.ua/>
- Ústřední zpravodajská služba, 2008*. *The World Factbook* [Internet]. Central Intelligence Agency, 2008 (12. 3. 2008). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
- Vergun, Volodimir, a Oleksiy Kuznetsov, 2002. "EU, NATO and Ukraine: Nation-Building and Democratization Between East and West." Reimund Seidelmann (ed), *EU, NATO and the Relationship between Transformation and External Behaviour in Post-Socialist Eastern Europe: The Cases of the Slovak Republic, Bulgaria, Romania and Ukraine*. Baden–Baden, SRN: Nomos–Verlag–Gesellschaft.
- Visegrádská skupina, 2005. *Joint Declaration of the Prime Ministers of the V4 Countries on Ukraine* [Internet]. Visegrad Group, 10. 6. 2005 (15. 2. 2008), Kazimierz Dolny, Polsko. <http://www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=962&articleID=3901&ctag=articlelist&iid=1>
- Vláda Ukrajiny, 2003a. *Statement by Presidents of Ukraine, Belarus, Kazakhstan, and Russia* [Internet]. Government Portal, 19. 9. 2003 (15. 3. 2008). http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=2806561&cat_id=2297108

- Vláda Ukrajiny, 2003b. *The Concept of forming the Integral Economic Space* [Internet]. Government Portal, 23. 9. 2003 (15. 3. 2008)
http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=2831293&cat_id=2297108
- Vláda Ukrajiny, 2005. *Ninth sitting of Ukraine-EU Cooperation Council* [Internet]. Press Release, 13. 6. 2005 (14. 2. 2008).
http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=82884264
- Waisová, Šárka, 2002. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Wallace, William, 2000. "Collective Governance. The EU Political Process." In: Helen Wallace, a William Wallace (eds), *Policy-Making in the European Union*. Oxford, Velká Británie: Oxford University Press, s. 523–542.
- Way, Lucan A., 2005. "Ukraine's Orange Revolution: Kuchma's Failed Authoritarianism." *Journal of Democracy*, roč. 16, č. 2, s. 131–145.
- White, Stephen, Julia Korosteleva, Ian McAllister, 2008. "A Wider Europe? The View from Russia, Belarus and Ukraine." *Journal of Common Market Studies*, roč. 46, č. 2, s. 219–241.
- Whitman, Richard G., 1998. *From Civilian Power to Superpower? The International Identity of the European Union*. Londýn, Velká Británie: Macmillan Press.
- Wolczuk, Kataryna, 2003. "Ukraine's Policy towards the European Union: A Case of 'Declarative Europeanization'." Florencie, Itálie: European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.
- Wolczuk, Kataryna, 2004. "Integration without Europeanisation: Ukraine and its Policy towards the European Union." *EUI Working Paper RSCAS*, č. 2004/15. Florencie, Itálie: European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.
- Yushchenko, Viktor, 2005. *Ukraine may apply for EU membership in six months - Victor Yushchenko* [Internet]. President of Ukraine, Official Website, 18. 2. 2005 (2. 3. 2005).
<http://www.president.gov.ua/eng/activity/vstrech/326924367.html>

ANOTACE

Autor	Mgr. Pavel Nikodem
Instituce	Katedra politologie a evropských studií Filozofická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci
Název práce	Evropeizace v mezinárodní identitě Evropské unie: Evropská volba Ukrajiny
Vedoucí práce	Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A.
Jazyk práce	český
Počet slov	26.435
Počet znaků	190.007
Počet konzultovaných zdrojů	144

Klíčová slova

Evropská unie (EU), Evropská politika sousedství (ENP), Dohoda o partnerství a spolupráci (PCA), evropeizace, mezinárodní identita EU, kondicionalita, socializace, Ukrajina (1991–2008), Oranžová revoluce

Krátký popis práce

Práce se zabývá uplatněním nástrojů evropeizace v mezinárodní identitě Evropské unie. Jako případová studie slouží vztahy EU s Ukrajinou v období od roku 1991 do roku 2008.

ANNOTATION

Written by	Mgr. Pavel Nikodem
Submitted at	Department of Politics and European Studies Philosophical Faculty Palacký University, Olomouc, Czech Republic
Entitled	Europeanization in the international identity of the European Union: The European Choice of Ukraine
Supervised by	Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A.
Language	Czech
Amount of words	26.435
Amount of characters	190.007
Works cited	144

Key words

European Union (EU), European Neighbourhood Policy (ENP), Partnership and Cooperation Agreement (PCA), Europeanization, EU international identity, conditionality, socialization, Ukraine (1991–2008), Orange Revolution.

Short description

The paper focuses on the implementation of the instruments of external identity of the European Union. The relations between the EU and Ukrainian Republic in the period between 1991 and 2008 serve as a case study.